

Nr 244.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående docentinstitutionen vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet; given Stockholms slott den 21 februari 1919.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

A) att bestämma, att i staterna för universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet följande förändringar vidtagas:

1) beträffande *Uppsala universitet*

a) att — i stället för de i utgiftsstaten under avdelningen A) Avlöningar m. m., b) Stipendier m. m. uppförda 28 fasta docentstipendier, vartdera å 2,500 kronor, och 5 rörliga docentstipendier, vartdera å 2,000 kronor — under samma avdelning uppföras 41 docentstipendier, vartdera å 5,000 kronor, varav för teologiska fakulteten 4, för juridiska fakulteten 3, för medicinska fakulteten 5, för humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten 17, för matematisk-naturvetenskapliga sektionen av samma fakultet 12;

b) att det under samma avdelning nu upptagna anslaget till befordran av vetenskapliga studier, som ej tillhöra de egentliga examensämnena, å 900 kronor ur staten avföres;

c) att det under samma avdelning till arvoden åt vikarierande akademiska lärare uppförda anslaget å 5,000 kronor ur staten avföres;

2) beträffande *Lunds universitet*

a) att — i stället för de i utgiftsstaten under avdelningen A) Avlöningar m. m., b) Stipendier och premier m. m. upptagna 23 fasta do-

centstipendier, vardera å 2,500 kronor, och 5 rörliga docentstipendier, vardera å 2,000 kronor — under samma avdelning uppföras 37 docentstipendier, vardera å 5,000 kronor, varav för teologiska fakulteten 3, för juridiska fakulteten 3, för medicinska fakulteten 5, för humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten 16, för matematisk-naturvetenskapliga sektionen av samma fakultet 10;

b) att det under samma avdelning till arvoden åt vikarierande akademiska lärare uppförda anslaget å 5,000 kronor ur staten avföres;

3) beträffande *karolinska institutet*

a) att — i stället för de under avdelningen A) Lärare och tjänstemän upptagna 3 docentstipendier, vardera å 2,500 kronor, samt 2 rörliga docentstipendier, vardera å 1,000 kronor — under samma avdelning uppföras 5 docentstipendier, vardera å 5,000 kronor;

b) att det i staten till förbättrande av arvodena åt vikarierande lärare uppförda reservationsanslaget å 2,000 kronor ur staten avföres;

B) att, med ändring i vederbörliga delar av och med tillägg till de till staterna för universiteten i Uppsala och Lund samt för karolinska institutet hörande särskilda föreskrifter, medgiva och bestämma,

att docentstipendierna må, enligt av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna villkor och bestämmelser, av kanslern tilldelas vederbörande docenter under en sammanlagd tid av 6 år för varje innehavare; dock att Kungl. Maj:t må, där i särskilda undantagsfall förhållandena det påkalla, medgiva, att tiden för stipendiernas åtnjutande av samme innehavare må utsträckas utöver nyssnämnda 6 år med ytterligare ett år;

att medel, som vid universiteten samt karolinska institutet besparats å anslagen för docentstipendier, må i enlighet med av departementschefen angivna grunder fonderas och disponeras av kanslern enligt av Kungl. Maj:t utfärdade närmare föreskrifter;

att docent, som, utan att vara innehavare av docentstipendium, förordnas att å fakultets, sektions- eller lärarkollegiums vägnar opponera å disputationsavhandling, må äga att efter kanslerns bestämmande komma i åtnjutande av ersättning med lägst 200, högst 300 kronor, skoland nyssnämnda ersättning bestridas av medel ur vederbörande docentstipendiefond;

att enligt de närmare föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas, vikariatsarvode må vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet utgå vid förordnande att med full tjänstgöringsskyldighet uppehålla professors- eller extra ordinarie professorsbefattning med 5,500 kronor för år, dock att vikarie, som under minst fem års tid innehaft anställning såsom docent vid något av rikets universitet eller vid karolinska institutet

och som redan förut under sammanlagt minst ett års tid med full tjänstgöringsskyldighet uppehållit professors- eller extra ordinarie professorsbefattning vid någon av nämnda läroanstalter, må kunna av kanslern tillerkännas arvode efter 6,000 kronor, där vikariatet omfattat sammanlagt minst ett år, och 6,500 kronor, där det omfattat sammanlagt minst tre års tid, och vid förordnande att uppehålla fast laborators-, prosektors- eller observatorstjänst med 5,000 kronor för år; Kungl. Maj:t dock obetaget att, där särskilda förhållanden det påkalla, förordna, att vikariatsarvode må utgå efter andra grunder än nu är sagt; skolande i fråga om berörda vikariatsarvoden iakttagas, att, därest docentstipendiat innehar förordnande som ovan omförmäts, stipendiebeloppet eller viss del därav, enligt av Kungl. Maj:t givna bestämmelser, tillföres docentstipendiefonderna;

att Kungl. Maj:t må utfärda de närmare föreskrifter, vilka i avseende å tillämpningen av vad i detta moment föreslagits ävensom i övrigt må anses erforderliga;

C) att, vid bifall till vad under A) 1) a) och b), 2) a) samt 3) a) här ovan hemställts, höja

det ordinarie anslaget till universitetet i Uppsala med 124,100 kronor, det ordinarie anslaget till universitetet i Lund med 117,500 kronor, och det ordinarie anslaget till karolinska institutet med 15,500 kronor; samt

att, vid bifall till vad under A) 1) c), 2) b) och 3) b) här ovan föreslagits, uppföra till arvoden åt vikarierande akademiska lärare såsom ordinarie förslagsanslag

beträffande universitetet i Uppsala ett belopp av 5,000 kronor,

beträffande universitetet i Lund ett belopp av 5,000 kronor, och

beträffande karolinska institutet ett belopp av 2,000 kronor;

kommande alltså, vid bifall till ej mindre vad i mom. C) hemställts än även vad i innevarande års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, punkterna 65, 69, 76, 85, 86, 87, 93, 95, 98, 101, 114, 115, 122, 123, 127, 128, 131, 133, 141 och 148 föreslagits,

att beträffande universitetet i Uppsala uppföras såsom ordinarie bestämt anslag ett belopp av 1,024,007 kronor och såsom ordinarie förslagsanslag belopp å tillhoppa 6,000 kronor;

att beträffande universitetet i Lund uppföras såsom ordinarie bestämt anslag ett belopp av 886,916 kronor och såsom ordinarie förslagsanslag ett belopp av 5,000 kronor;

att beträffande karolinska institutet uppföras såsom ordinarie bestämt anslag ett belopp av 306,985 kronor, såsom ordinarie reservationsanslag belopp å tillhoppa 60,300 kronor och såsom ordinarie förslagsanslag ett belopp av 2,000 kronor;

D) att till ersättning för opposition å disputationsavhandling åt person, som icke tillhör vederbörande universitets eller karolinska institutets lärarkår, på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari
1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde följande:

Under punkten 130 i bilagan åttonde huvudtiteln till statsverkspropositionen till 1918 års lagtima riksdag erinrade jag om de framställningar, som av docentföreningarna vid universiteten i Uppsala och Lund ingivits om vidtagande av vissa åtgärder i syfte att förbättra docenternas vid universiteten ekonomiska ställning. Jag uttalade jämväl, att jag fann de framställda önskemålen värda mycket beaktande, ehuru jag icke kunde anse docenternas egen framställning innebära en fullgiltig lösning av flera bland de spörsmål, som i densamma berördes. Innan ärendet förelades riksdagen för ett varaktigt ordnande förmenade jag docenternas angelägenheter böra undergå en mera ingående omprövning. I avvaktan på dennas utförande föreslog jag vidtagande av provisoriska åtgärder till höjande av såväl docentstipendiernas som vikariatsarvodenas belopp för år 1919, i anledning

Docentinstitutionen vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet m. m.

varav Kungl. Maj:t till riksdagen avlät framställning i av mig angiven riktning. Ifrågavarande framställning blev av riksdagen bifallen.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 8 februari 1918 tillkallade jag särskilda sakkunniga för verkställande av ovan omförmälda utredning rörande dels vissa med docentinstitutionen vid universiteten och karolinska institutet sammanhängande frågor, närmare berörda i docentföreningarnas framställningar år 1913, dels ock spørsmålet, huruvida från nämnda läroanstalter med pension avgångna professorer och andra lärare borde äga att vid dem meddela undervisning och bedriva vetenskaplig forskning, ävensom under vilka betingelser detta måtte ske, och utsåg jag till sakkunniga rektorn vid universitetet i Lund, professor J. C. W. Thyrén, ledamoten av riksdagens andra kammare, lektor K. A. W. Björck, docenten vid universitetet i Uppsala A. Blanck, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren J. Jönsson samt ledamoten av riksdagens första kammare, bruksägaren O. M. Strömberg.

De sakkunniga avlämnade den 31 oktober 1918 betänkande rörande samtliga föreliggande frågor. Efter remiss har över de sakkunnigas förslag underdånigt yttrande avgivits av kanslern för rikets universitet efter hörande av de större konsistorierna, fakulteter och sektioner vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutets lärarkollegium. Från docentföreningarna vid Uppsala och Lunds universitet hava vidare ingivits påminnelser i anledning av de sakkunnigas betänkande.

På grundvalen av de sakkunnigas förslag går jag härmed, under hänvisning till vad jag under punkterna 96, 132 och 150 av åttonde huvudtiteln i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag förberedelsevis anför, att inför Kungl. Maj:t framlägga förslag om avlåtande av proposition till den nu samlade riksdagen rörande dels docentstipendierna, dels ersättning åt ostipendierad docent, som förordnas att å fakultets, sektioners eller lärarkollegiums vägnar opponera å akademisk avhandling, dels reglering av arvodena åt vikarierande lärare.

Av övriga utav de sakkunniga framställda förslag har frågan om utrikes resestipendier för vetenskapsidkare vid universiteten redan, i enlighet med min under punkt 290 av bilagan åttonde huvudtiteln till årets statsverksproposition gjorda hemställan, underställts riksdagens prövning. Vad däremot angår spørsmålet om pensionerad akademisk lärares ställning med hänsyn till ifrågasatt rätt att meddela undervisning och bedriva vetenskaplig forskning synes detsamma icke vara av natur att för sin lösning påkalla riksdagens medverkan.

I. Docentinstitutionen.

De sakkunniga hava inledningsvis lämnat en klargörande översikt av docentinstitutionens ställning inom svensk universitetsorganisation. Då den ståndpunkt, jag intager till åtskilliga av här föreliggande ekonomiska spørsmål, på det närmaste sammanhänger med uppfattningen om docentinstitutionens ställning och uppgifter, anser jag mig i anslutning till de sakkunniga böra till en början lämna en sammanträngd historik över docentinstitutionens uppkomst och dess ställning under olika perioder av universitetets liv.

Docentinstitutionens ställning inom universitetsorganisationen.

Docentinstitutionen har vid våra universitet gamla anor, ehuru det dröjde ganska lång tid, innan docenterna erhöles särskild ersättning för sitt arbete i universitetets tjänst. Lika litet som nu hava docenterna tidigare varit att räkna till universitetens ordinarie tjänstemän. Först vid 1850—51 årens riksdag beviljades anslag för docentstipendier till ett antal vid vardera universitetet av 6, å 500 kronor. Genom beslut av 1865—66 årens riksdag höjdes beloppet till 750 kronor. I samband med adjunktsinstitutionens ombildning år 1877 blevo stipendiebeloppen än en gång höjda. Samtidigt ökades också antalet och infördes den alltfjämt bestående uppdelningen i »fasta» och »rörliga» stipendier.

Historik.

Allt intill nämnda tidpunkt hade docenterna att fylla väsentligen samma uppgifter, som ålåg adjunkterna. Anmärkningsvärt nog synes adjunktsinstitutionen, sådan den från början avsetts, i betydelsefulla punkter hava uppvisat karaktäristiska överensstämmelser med docentinstitutionen i dess nuvarande gestaltning.

Adjunktsinstitutionen daterar sig vid Uppsala universitet från år 1620, då konung Gustaf Adolf förordnade, att fyra stipendiater skulle tillika vara adjunkter i filosofiska fakulteten. Avsikten var ej att inrätta fasta tjänster av lägre rang än professurerna utan endast att genom tilldelande av stipendier uppmuntra förtjänta magistrar att efter avslutade studier kvarstanna vid universitetet. Därigenom erhöles detta tillgång på lämpliga vikarier för professorerna och möjlighet bereddes den studerande ungdomen till erhållande av enskild undervisning. Uppsala och Lunds universitets konstitutioner av 1655 och 1666 innefatta jämväl bestämmelser rörande adjunkterna, som giva vid handen, att adjunkternas ställning ditintills ej härutinnan undergått någon väsentlig förändring.

Under perioden mellan konstitutionernas utfärdande och 1852 års statuter blevo adjunkternas tjänstställigheten utvidgade och deras ställning närmare bestämd. I samband härmed förbättrades jämväl de ekonomiska villkoren. Sålunda upptog staten för Lunds universitet år 1749 adjunkter med fast lön. Förklarligt nog undergick därmed också uppfattning

gen om deras ställning en förändring. De betraktades ej längre såsom stipendiater, utan såsom innehavare av ordinarie lärartjänster, ehuru av lägre rang än professorerna.

Genom 1852 års statuter tillkom till adjunkternas tidigare skyldighet att under vissa villkor vikariera för professorerna jämväl åliggande av självständig undervisningsskyldighet, omfattande offentliga föreläsningar utan särskild ersättning två dagar i veckan.

De brister, som vidlådde adjunktsinstitutionen i den gestaltning, den under tidernas lopp erhållit, började emellertid alltmera framträda, och vid förberedandet av den åren 1876—77 genomförda universitetsreformen framställdes, särskilt från universitetshåll, bestämda krav på hela institutionens avskaffande. Detta blev också riksdagens beslut år 1877.

Då det för bedömande av nu föreliggande frågor är av betydelse att något närmare känna den gamla adjunktsinstitutionens svagheter, vill jag i anslutning till de sakkunnigas framställning redogöra för de olika skäl, som voro bestämmande vid ovannämnda besluts fattande.

Det ansågs obestridligt, att adjunkterna i flera olika avseenden voro universiteten till gagn; sålunda hade man i adjunkterna att påräkna värdefulla biträden såväl vid den offentliga undervisningen genom föreläsningar, seminarier och praktiska övningar, som vid den enskilda handledningen av de studerande. Adjunkterna voro vidare vid behov regelbundet att tillgå för vikariat. Och slutligen var genom institutionen sörjt för att icke professorsplatserna vid uppkommen ledighet någon längre tid behövde stå obesatta av brist på lämpliga efterträdare.

De fördelarna öfvervägande olägenheterna ansågos ytterst kunna förklaras därigenom, att adjunkterna från att hava varit stipendiater med vissa på stipendieinnehavandet grundade förpliktelser under utvecklingens gång blivit tjänstemän med fast anställning. Alldeles särskilt framträdde det betänkliga i detta förhållande vid professurernas rekrytering. Det låg i sakens natur, att de akademiska myndigheterna, vilka i vårt land av ålder haft ett avgörande inflytande på befordringsärendenas förlopp och utgång, visade en bestämd benägenhet att giva företräde åt den ofta sedan åtskilliga år vid universitetet knutne adjunkten, vilken därjämte ej sällan under lång tid upprätthållit den sökta tjänsten på förordnande. Då adjunkturerna på så sätt betraktades såsom exspektansplatser till professur, och följaktligen befordran från adjunktur till annan befattning än professur jämförelsevis sällan förekom, var det ej ovanligt, att adjunkterna, när de omsider uppnådde avvaktad befordran, hunnit en ålder, då arbetsförmågan redan börjat avtaga. Därtill kom, att nämnda förhållande var ägnat att förhindra eller försvåra den för högskolornas utveckling nödvändiga växel-

verkan såväl emellan dem själva inbördes som emellan dem och samhället i övrigt, i det att utsikterna för befordran till professor för annan än den, som i egenskap av adjunkt gått på exspektans, voro skäligen små. Adjunktsinstitutionen kunde vidare sägas vara ett slöseri med arbetskraft, då en tillräcklig offentlig lärarverksamhet icke var adjunkterna anvisad. Deras viktigaste uppgift var ju att ständigt stå redo för att vikariera. Men självfallet kunde det tillfälliga behovet av vikarier ej försvara en institution, som bestod av fasta tjänster.

Den i det föregående framhållna utveckling till fasta tjänster, som adjunkturerna undergått, gjorde dem ej blott mindre skickade att fylla sin bestämmelse i det allmännas intresse, den var ej heller lycklig för innehavarna av dessa tjänster. För yngre forskare måste erhållande av stipendium, avsett att underlätta den fortsatta utbildningen, anses utgöra en betydande förmån, för vilken universiteten med skäl kunde kräva fullgörande av vissa förpliktelser. På erhållande av stipendium kunde emellertid icke rimligen grundas anspråk på full försörjning och vidare befordran. Men sedan stipendiet ersatts av den fasta adjunktslönen, förmärktes förklarligt nog från adjunkternas sida allt bestämdare strävanden att åstadkomma en förhöjning av den med tjänsten förenade lönen. Därvid kunde det icke undgås, att riksdagen från sin synpunkt måste tillse, att lönebeloppet icke kom att betunga statskassan mera än vad som med hänsyn till de syften, som man med adjunktsinstitutionen ville huvudsakligen tillgodose, var rimligt. Adjunkterna å sin sida funno sig genom de av statsmakterna beviljade löneförbättringar icke hava kommit i åtnjutande av de ekonomiska villkor, som deras utbildning gjorde skäliga.

De synpunkter, för vilka här i korthet redogjorts, voro vid adjunktsinstitutionens ombildning de bestämmande. Man skilde skarpt mellan å ena sidan det behov av en utvidgad ständig undervisning, som vetenskapens utveckling och specialisering framkallat, samt å andra sidan de uppgifter, vilka av ålder ålegat ifrågavarande institution. Det förra behovet skulle helt fyllas av ordinarie lärare med en mera omfattande och självständig samt bättre avlönad verksamhet än adjunkterna haft, de senare åter skulle helt övertagas av med stipendier försedda docenter. Riktlinjerna för 1876 års universitetsreform, i vad den berörde nu föreliggande spörsmål, finnas angivna av föredragande departementschefen i hans anförande till statsrådsprotokollet. Sedan det framhållits, att uppgiften vore att ombilda adjunkturerna till lärarbeställningar, som utgjorde en alltid påräknelig, integrerande del av universitetets självständiga undervisning, på samma gång som dessa lärares ställning bleve i ekonomiskt hänseende betryggad, uttalade departementschefen:

Men vid denna utveckling, och om de i adjunkternas ställe anställde ordinarie lärare inträda i kretsen av självständigt verksamme undervisare, så måste på samma gång de olika elementer, som inom adjunktsinrättningen funnits förenade med varandra, undergå en söndring. Om å ena sidan den egna lärarverksamheten stärkes och bliver lika oberoende som ständig, så bör å andra sidan den uppgift, adjunkturerna av ålder haft, att vid universitetet kvarhålla yngre framstående förmågor, tillfalla en annan institution — jag menar den med stipendier försedda docentinstitutionen. Denna yngre klass av lärare skulle genom dem tillagda understöd sättas i tillfälle att utan tryckande näringsomsorger fortsätta sina vetenskapliga studier och tillika vara att tillgå, ifall deras krafter behövde för offentlig undervisning-verksamhet tagas i anspråk. Men de skulle icke anses som innehavare av en ständig tjänstebefattning, utan endast för vissa år kunna påräkna detta understöd för att, i händelse icke före denna tids förlopp utsikt öppnar sig för dem att bli närmare fästa vid universitetet, det icke må för dem vara för sent att övergå, antingen till en lärarverksamhet av annat slag eller till den praktiske ämbetsmannens värv. Genom en sådan anordning synes det, som både en krets av självständigt verksamme universitetslärare kunde tillkomma, genom vilka behovet av en utvidgad undervisning skulle tillgodoses, och tillika en plantskola bildas av hoppgivande unge män, vilka utbildade sig för en fortsatt lärarverksamhet.

Riksdagen anslöt sig till de angivna riktlinjerna genom att med anledning av propositionen hemställa, att Kungl. Maj:t tacktes för näst sammanträdande riksdag framlägga en detaljerad plan för adjunktsinstitutionens samt de dåvarande docentstipendiernas ombildning, vilken plan likväl ej borde förutsätta större kostnader än de då beräknade samt innebära i nu förevarande avseende inrättande av docentstipendier, fördelade i fasta för de examensåmnena, där behovet företrädesvis så påkallade, och rörliga. Tillika fastslogs, att docentstipendierna borde utdelas för tre år, men under vissa förutsättningar kunna behållas under ytterligare högst tre år.

Enligt vad det vid statsverkspropositionen till 1877 års riksdag fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden ger vid handen, skulle de nämnda grundsatserna tillämpas vid adjunktsinstitutionens slutliga ombildning. Omorganisationens innebörd, med hänsyn till docentinstitutionen, var att — såsom universitetskommittén angivit — »till den del, varom här är fråga, låta de uppgifter, som tillkommit adjunktsinstitutionen, övertagas av en docentkår, så gestaltad som adjunktskåren ursprungligen varit».

Det låg i sakens natur, att så länge adjunkterna funnos till, docenterna kommo att intaga en förhållandevis underordnad ställning inom universitetens lärarkår. Någon ovillkorlig skyldighet att vikariera för professor ägde docenten icke. Ej heller förefanns för docenten något åliggande att offentligen föreläsa. Alltjämt låg sålunda tyngdpunkten i meddelandet av den enskilda undervisning, som varit såväl adjunkternas som docenternas ursprungligen viktigaste uppgift. Vikariatsförordnanden bestredos i regel av adjunkterna, liksom också normalt professorerna framgingo ur deras krets.

Med adjunkturernas indragning inträdde härutinnan nödvändigtvis en grundväsentlig förändring. I alltjämt växande omfattning hava docenterna därefter deltagit även i den offentliga undervisningen, vikariatsförordnandena ha jämväl som regel övertagits av dem, och med få undantag har också rekryteringen av de ordinarie akademiska lärarna försiggått ur docentkåren.

Samtidigt förmärktes emellertid å vissa håll strävanden, åsyftande att åt docentinstitutionen giva en förändrad ställning i universitetens organisation även i andra hänseenden. Universitetskommittén år 1901 kunde sålunda konstatera, att liksom högskolorna på sin tid haft en adjunksfråga, vars lösning länge nog tog uppmärksamheten i anspråk, hade så småningom uppstått en docentfråga, som även den erbjöde stora svårigheter.

Gentemot dylika strävanden att förvandla docenturerna till fasta beställningar sökte universitetskommittén med styrka grunda docentinstitutionen på de principer, som av riksdagen fastställts vid 1877 års universitetsreform. Det arbete, som docenterna i högskolans tjänst utförde, borde skäligen ersättas, docentkåren kvalitativt höjas samt universiteten sättas i tillfälle att av docentkåren draga större gagn än hittills varit möjligt.

Nu angivna grundsatser voro i det väsentliga vägledande vid docentfrågans behandling vid 1908 års riksdag, ehuru, som nedan skall närmare belysas, i ett hänseende avsteg därifrån gjordes.

I likhet med de sakkunniga har jag ansett det nödigt att lämna denna orientering rörande docentinstitutionens historiskt givna ställning inom universitetsorganisationen med hänsyn till vissa principiellt betydelsefulla krav från docenternas sida, åsyftande bland annat ökad möjlighet till förlängning av tiden för stipendieinnehavandet.

Såsom sin allmänna ståndpunkt hava de sakkunniga angivit, att »en utveckling av docenturerna till stadigvarande befattningar ur universitetens, docentinstitutionens och docenternas synpunkt måste betecknas såsom innebärande allvarsamma vådor för framtiden». Sin principiella uppfattning av institutionens uppgifter och ställning inom svenskt universitetsliv hava de sakkunniga meddelat i en översikt, som synes mig fullt klargörande uppdraga riktlinjerna för en reformerad och i väsentliga avseenden förstärkt docentinstitution. De sakkunniga yttra:

De sakkunniga.

Docentinstitutionen utgör en integrerande del av vår nutida universitetsorganisation och universiteten skulle icke kunna utföra sitt arbete, om docentinstitutionen bortfölte. En väl kvalificerad docentkår är sålunda oundgängligen nödvändig för att kunna besätta universitetens ordinarie lärarplatser, den måste finnas som reserv, då det gäller att hava till hands skickliga vikarier vid förfall för de ordinarie lärarne, dess med-

lemmar deltaga på mångfaldigt sätt i universitetets vetenskapliga forskningsarbete och docenterna ha slutligen alltmer tagits i anspråk för universitetens ordinarie undervisning, så att denna numera icke kan uppehållas utan deras deltagande.

Vad beträffar *rekryteringen* av professors-platserna, som nästan undantagslöst sker ur docenternas led, måste universitetet kunna kräva att ha tillräckligt stort och alltid disponibelt urval av kompetenta aspiranter på platserna, emedan man i motsatt fall vid en hastigt påkommen ledighet skulle vara nödsakad att besätta professuren i fråga med en underlägsen person, vilken sålunda för en lång tid framåt kunde ställa både forskning och undervisning i ämnet på en låg nivå. Då emellertid professorerna i regel besättas endast ungefär vart tjugufemte år, följer härav att ett mycket stort antal av de vetenskapsmän, vilka anställts som docenter inom ett ämne, icke kunna påräkna befordran till professur. Ekonomiskt sett måste sålunda utsikterna i de flesta fall te sig föga lockande att slå in på en sådan bana. Då det givetvis är av största intresse att förekomma, att den akademiska banan blir förbehållen endast åt den ekonomiskt oberoende, blir det för statsmakterna nödvändigt att genom tillräckliga anslag sörja för att universiteten ständigt kunna förfoga över den oundgängliga reserven av unga vetenskapsmän. Staten måste sålunda understödja ett antal forskare, vilkas arbetskraft universiteten visserligen icke till fullo taga i anspråk, men som icke förty alltid äro oundgängliga, om universitetens vetenskapliga liv ej skall behöva lida något avbrott i sin kontinuitet. Ur den enskildes synpunkt måste ett insläende på den akademiska banan alltid te sig som synnerligen riskfullt, isynnerhet sedan numera alla platser tillsättas så gott som uteslutande på grund av vetenskapliga förtjänster och tid-längden av vederbörandes anställning i universitetets tjänst därvid endast har mycket ringa betydelse. Denna osäkerhet i docenternas ställning motiverar mer än väl den frihet, de onekligen i jämförelse med andra statsanställda åtnjuta.

Alldeles samma skäl gälla vid tillgodoseendet av behovet av kompetenta *vikarier* för förordnanden, då ordinarie innehavaren av platsen ej kan sköta sina åligganden. Det kan härvid särskilt förtjäna påpekas, att behovet av vikarier under senare år avsevärt ökats, då professorerna i stor utsträckning tagits i anspråk för offentliga uppdrag av mångahanda slag.

Docenternas betydelse för den vetenskapliga *forskningen* sammanhänger nära med den oavbrutet pågående specialiseringen inom alla arbetsgrenar. Helt naturligt kunna de ordinarie platserna ej ökas i takt med specialiseringens fortskridande. Då nu professorsstolarna besättas med alltmer speciellt utbildade vetenskapsmän, som ytterst sällan kunna tänkas överblicka sitt ämne i hela dess vidd och dessutom oftast innehåva sina platser två à tre decennier, så är det ju tydligt, att stora delar av de särskilda vetenskaperna skulle kunna komma att bli ganska obearbetade, om andra utvägar saknades. Nya vetenskaper — och sådana skapas i våra dagar ofta överraskande fort — skulle kanske få vänta i decennier på representanter. Uppenbarligen finnas här stora behov att fylla. Den talrika kåren av yngre vetenskapsmän har också här en av sina väsentligaste uppgifter. Bland dem finns det möjlighet att utbilda specialister på ett flertal av en vetenskaps olika fält, och särskilt viktigt är, att man av dessa, vilka befinna sig i den period av livet, då man är som mest mottaglig för nya intryck och tillika förvärvat sig en avsevärd förmåga att arbeta fram sina uppslag, kan vänta sig mer intresse för det nya, som rör sig i tiden. Docenterna synas också för närvarande ha en icke ringa andel i den vetenskapliga produktionen inom landet.

Docenternas plats inom den akademiska *undervisningen* har sedan gammalt bestämts av behovet av propedeutisk undervisning. I äldre tider meddelades sådan för-

nämligast genom privata lektioner eller betalda kollegier. Genom de nu gällande examensstadgarna för samtliga fakulteter ha dessa blivit ålagda — väsentligen på grund av statsmakternas fordran på studietidens begränsning — att noggrant sörja för den förberedande undervisningen. Det heter sålunda i filosofiska fakultetens examensstadga: »Fakulteten skall tillse, att en med hänsyn till examina ordnad undervisning finnes att tillgå för de studerande. För detta ändamål skola årligen i varje examensämne hållas vetenskapliga föreläsningar, så ock anordnas dels propedeutiska kurser, dels seminarie- och övningskurser; särskilt skall i de ämnen, som ingå i de för filosofisk ämbetsexamen föreskrivna ämnesgrupper, undervisning lämpad efter fordringarna i denna examen *varje läsår* finnas att tillgå.» Liknande bestämmelser återfinnas i de övriga fakulteternas examensstadgar. Klart är ju, att det här uppställda mycket stora kravet på årligen återkommande propedeutiska kurser, som nödvändigtvis måste taga i anspråk ett betydande timantal, icke kan fyllas genom vederbörande professors undervisning, vilken är begränsad till fyra timmar och till större delen måste upptagas av vetenskapliga föreläsningar och seminarieövningar. Den ordinarie lärarkåren är sålunda otillräcklig och fakulteten blir hänvisad till att uppdraga en avsevärd del av den propedeutiska undervisning, som enligt gällande bestämmelser erfordras, åt sina docenter.

Docenterna, som av naturliga skäl bilda en god mellanlänk mellan de äldre, ordinarie lärarna och lärjungarne, hava även sin uppgift att fylla inom den högre, egentligen vetenskapliga undervisningen. Professorn kan ofta av sitt krävande och skiftande arbete hindras att i detalj ägna sig åt de studerandes individuella utbildning, medan docenten, som merendels står de äldre studenterna rätt nära i ålder, ofta särskilt lämpar sig som rådgivare och stöd vid dessas vetenskapliga studier och tidigaste försök till egna forskningar. I all synnerhet blir detta fallet, om vederbörande docent, vilket icke sällan inträffar, även får tillfälle att som ledare eller biträdande lärare ägna sig åt seminariearbete och därigenom erhåller ett icke ringa inflytande på de studerandes vetenskapliga produktion i form av licentiat- och doktorsavhandlingar, vilka ofta framgå ur seminariearbetet.

Nya och förändrade förhållanden beträffande såväl den vetenskapliga forskningens ståndpunkt som sättet för undervisningens bedrivande göra sålunda ett ändamålsenligare utnyttjande av den betydande kraftkälla, som docenterna utgöra för våra universitet, önskvärd och nödvändig.

I detta syfte hava de sakkunniga pekat på flera olika åtgärder, avsedda att infoga docenterna i universitetsorganisationen på ett naturligare sätt än hittills samt förbättra deras ekonomiska ställning, dels genom höjda och dels genom till antalet ökade docentstipendier. En nödvändig förutsättning för förverkligandet av de sakkunnigas tanke att för den offentliga undervisningen taga docenterna i anspråk i väsentligt vidgad omfattning är emellertid en omläggning i docenternas undervisningsverksamhet förbunden med en ökning av deras åligganden. Önskemål i denna riktning framkommo från de akademiska myndigheterna redan vid förberedandet av 1908 års förslag till förbättring av docenternas ställning. Det framhölls då med rätta, att den dittillsvarande av docenterna hållna **veckoföreläsningen** — ofta inställd av brist på åhörare — enligt erfarenhetens

vittnesbörd, visat sig vara av ringa gagn för studenterna. Till dessas fördel ansågs det därför vara om den nämnda skyldigheten utbyttes mot skyldigheten att på fakultetens uppdrag giva en inom ämnet behöfelig kurs, vars omfattning föreslogs till 50 timmars offentliga föreläsningar under läsår eller annan däremot svarande undervisning.

Emellertid ifrågasattes av Kungl. Maj:t i 1908 års proposition inga förändringar i nu berörda avseende och ej heller från riksdagens sida uppställdes krav i nämnda riktning. I en till de sakkunniga ingiven skrift har nu docentföreningen i Lund hänlett uppmärksamheten på förhållandet och själv under vissa förutsättningar ifrågasatt en utvidgad tjänstgöringsskyldighet. De sakkunniga hava funnit det alldeles uteslutet att med åvägabringande av väsentligt förbättrade ekonomiska villkor härutinnan alltjämt förbliva vid nu rådande förhållanden. Enligt de sakkunnigas åsikt bör spørgsmålet om docenternas tjänstäligganden skärskådas mot bakgrunden av institutionens betydelse för universitetens hela verksamhet. En genomförd anpassning av docenternas arbete till större översensstämmelse med tidsförhållandena har, trots bestämda ansatser i denna riktning under senare år, ännu icke kommit till stånd. Utvecklingen vore nu enligt de sakkunnigas uppfattning mogen för detta steg.

Docenternas uppgifter i avseende å undervisningen formuleras av de sakkunniga på följande sätt:

Docenternas måhända förnämsta arbetsfält inom undervisningsområdet bör vara den elementära handledningen av de studerandes examensstudier. Åt docenterna bör sålunda överlätas att i vidsträckt mån fullgöra den propedeutiska undervisningen i skilda fack. Det bör i följd härav ingå i deras uppgift att liksom hittills medverka såsom ledare av seminarieövningar (proseminarieövningar) och dylikt. Och vid laborationsövningarna ligger det i öppen dag, att docenten till undervisningens fromma bör kunna finna ett både givande och omväxlande verksamhetsfält. Härvid hava vi visserligen i främsta rummet haft uppmärksamheten fäst vid den filosofiska fakultetens förhållanden, där på grund av de faktiska förutsättningarna såväl behovet av sådan elementär handledning torde vara större än i någon annan fakultet, som också antalet docenter med docentstipendium är som störst. Men uppenbart torde vara, att alldeles motsvarande förhållanden erbjuda sig inom andra fakulteter, därest de i det föregående omnämnda bestämmelserna i de olika fakulteternas examensstadgar skola bli något annat och mera än en tom föreskrift eller de studerande icke skola vara hänvisade till med avgift belagda kurser för vinnande av nödig handledning. Särskilt torde jämväl böra erinras därom, att inom de medicinska fakulteterna förefinnes ett numera icke litet, och efter allt att döma i tillväxt statt antal biträdande lärare, till vilka särskilda arvoden blivit i staten beviljade. Det har synt oss naturligt och riktigt, att den undervisningsverksamhet, som nu mot särskild ersättning överlämnas åt dylika biträdande lärare, normalt bör kunna ingå i en stipendierad docents åliggande. Vid tillgång på docentstipendiat i exempelvis kirurgi torde det icke kunna anföras någon rimlig anledning att låta stipendiaten inför ett glest auditorium föreläsningssvis behandla någon

mera vetenskaplig uppgift, medan grundläggande obligatorisk kirurgisk undervisning samtidigt omhänderhaves av en kanske mindre skolad biträdande lärare utanför de egentliga universitetslärares krets. Likaledes bör det tagas i allvarligt övervägande, huruvida icke åtskilliga av de vid universitetet föreskrivna obligatoriska elementära kurserna, till vilkas ledning nu särskilda anslag utgå, med vida större fördel skulle kunna överlämnas åt docentstipendiater.

I överensstämmelse med denna ståndpunkt hava de sakkunniga förordat — såsom nedan närmare omförmäles — en utsträckt undervisnings-skyldighet av sådan omfattning, att docenternas utnyttjande för hållande av propedeutiska kurser av full effektivitet i hittills bruklig utsträckning möjliggöres. De sakkunniga förutsätta för ett framgångsrikt realiserande av här angivna mål, att det hos såväl universitetens myndigheter som vederbörande professorer och docenter skall förefinnas intresse att å ena sidan fullt utnyttja och å andra sidan fullgöra det i många fall ökade arbete, som omläggningen av verksamheten medför.

För att ytterligare främja nämnda syfte hava de sakkunniga jämväl föreslagit förändringar i dispositionen av de genom besparing av docentstipendiemedel åstadkomna docentstipendiefonderna, till vilken fråga jag återkommer i det följande.

Efter denna redogörelse för den till grund för de sakkunnigas förslag i de olika förevarande frågorna liggande allmänna uppfattningen av docentinstitutionen, till vilken uppfattning jag, såsom jag jämväl tidigare angivit, till fullo ansluter mig, övergår jag att framlägga förslag i de olika spörsmål, som nu böra bringas till lösning.

Departementschefen.

II. Docentstipendierna.

I en till de sakkunniga från docentföreningen i Lund ingiven framställning har påyrkats, att den till docent utgående ersättning skulle fastställas såsom arvode, ett önskemål, som docentföreningen funnit vara av natur att kunna göra anspråk på synnerligt beaktande.

Docentstipendiernas karaktär och storlek.

Docentföreningen gör gällande, att benämningen docentstipendium tvivelsutan vid docentinstitutionens tillkomst ägde fullt berättigande, då stipendierna, vid denna tid utgående i belopp om 1,500 och 1,200 kronor, vore att uppfatta enbart såsom »smärre belöningar och uppmuntringar». Emellertid ville docentföreningen framhålla, att ändamålet med docentstipendierna numera vore att möjliggöra vetenskaplig verksamhet och undervisning, särskilt i de ämnen, som vore i behov av undervisning i större utsträckning än vad de fasta lärarplatserna medgäve. Under sådana förhållanden finge stipendierna anses utgöra ersättning för ett omfattande arbete, som vore avsett att utgöra docents huvudsysselsättning. Det vore enligt föreningens uppfattning under dylika omständigheter stridande både mot sakläge och språkbruk att benämna

Framställningar från docentföreningarna.

den till docenterna för deras arbete utgående ersättning stipendium, och föreningen funne alla skäl tala för att ifrågavarande ersättning betecknades såsom arvode.

Vidkommande därefter det belopp, varmed docentstipendium framdeles borde utgå, hava i de ingivna framställningarna skilda uppfattningar gjort sig gällande. Emellertid är detta knappast ägnat att förvåna med hänsyn till de olika tidpunkterna för yrkandenas framförande. De två från docentföreningarna i Uppsala och i Lund år 1913 härflytande framställningarna hava i denna del uteslutande tagit sikte på den av riksdagen år 1908 ånyo fastställda grundsatsen, att de rörliga stipendierna skulle utgå med ett 500 kronor lägre belopp än de fasta. Det har därvid påyrkats, att samtliga docentstipendier, oberoende av huruvida de äro fasta eller rörliga, måtte fastställas till 2,500 kronor.

I den förnyade framställning av den 22 maj 1918, som de sakkunniga fått mottaga från docentföreningen i Lund, har åter, förutom ett uppreparande av nyssnämnda krav, jämväl hemställts om en förhöjning av de av 1918 års riksdag till 3,500 kronor resp. 3,000 kronor ökade stipendiebeloppen.

Vid tidigare regleringar av docentstipendiernas belopp hade städse jämförelsen med de allmänna läroverkens extra ordinarie ämneslärare varit avgörande. Jämväl vid senaste provisoriska förhöjning torde denna synpunkt fått bliva bestämmande.

Enligt docentföreningens åsikt vore anledningen till nyss berörda parallellisering att söka allenast i en ordlikhet och på denna grund i ett förbiseende av de mest väsentliga skillnader. En jämförelse med de allmänna läroverkens lektorer låge enligt föreningens åsikt med hänsyn till de krav, som numera uppställdes för vinnande av kompetens till docentur, närmare till hands. I överensstämmelse med denna sin uppfattning ville docentföreningen framställa det önskemålet, »att samtliga docentarvodenas storlek bestämdes till samma belopp som lektorslön i första lönegraden».

De sakkunniga.

De av docentföreningen i Lund åberopade förhållandena hava synts de sakkunniga icke vara av natur att kunna rubba den uppfattning av docentstipendiernas karaktär, som låge till grund för deras hittillsvarande benämning.

Väl vore det riktigt, att förmånen av det ekonomiska stöd, som ett docentstipendium utgjorde, medförde förpliktelsen att fullgöra ett visst arbete i universitetets tjänst. Men denna arbet-prestation — även om den något ökades utöver de för närvarande stadgade 35 timmarna för läsår — torde icke från något håll varit avsedd att uppfattas och ej heller ha uppfattats såsom tillräcklig, för den händelse stipendiet endast eller till väsentlig del vore att anse såsom ersättning för utfört arbete.

Då docentstipendierna vid 1850—51 årens riksdag inrättades, krävdes från riksdagens eller universitetets sida icke någon offentlig undervisning av deras innehavare. Men i samband med 1877 års omreglering av stipendiebeloppen stadgades den undervisningsskyldighet, som ännu till oförändrad omfattning åläge stipendiat. Till det ur-

sprungliga, alltfjämt i förgrunden ställde syftet att sätta yngre vetenskapsidkare i tillfälle att utan alltför tyngande ekonomiska bekymmer utöva vetenskaplig forskning och att därigenom bereda universiteten samt andra statsinstitutioner, för vilka motsvarande förutsättningar erfordrades, oundgänglig tillgång till utbildade vetenskapsmän för fyllande av uppkommande vakanser, hade sålunda sedermera blivit fogat ännu ett annat. För universitetet hade det blivit ett intresse att i viss begränsad utsträckning tillgodogöra sig docenternas arbetskraft för den vetenskapliga undervisningen, och alla torde också vara ense därom, att för docenternas blivande verksamhet i universitetets tjänst detta ianspråktagande varit av mycket stor betydelse. Däremot torde icke från något håll tidigare den uppfattningen hava framkommit, att docentstipendium skulle övervägande hava karaktär av ersättning för nämnda undervisningsverksamhet. Och det förhållandet, att docentstipendium städse endast under en begränsad, icke alltför lång tid kunnat utgå till en och samma innehavare, syntes övertygande tala till förmån för den av de sakkunniga företrädde åsikten.

På dessa grunder funno sig de sakkunniga sakna anledning föreslå någon förändring i docentstipendiernas benämning.

Vad därefter anginge frågan om det belopp, varmed docentstipendium borde utgå, framginge det icke otvetydigt av skrivelsen huruvida med uttrycket »lektorslön» avsetts hela avlöningen eller allenast däri ingående lön med frånräknande av tjänstgöringspenningar. Den åberopade jämförelsen med lektorerna torde också efter de sakkunnigas uppfattning icke möta mindre svårigheter än den tidigare åberopade, som vid utmätandet av stipendiebeloppen utgick från extralärarnas förhållanden. Även om förutsättningarna godtoges, ausäges det näppeligen vara uppnåeligt att på en gång åstadkomma en höjning av stipendierna från 2,500 (respektive den år 1918 beslutade förhöjningen till 3,500 kronor) kronor till 5,800 kronor. Med hänsyn till docenternas säregna ställning i universitetsorganisationen vore det icke möjligt att ifrågasätta jämställande med någon viss grupp av ordinarie befattningshavare. Den i det föregående lämnade redogörelsen för docentinstitutionens tillkomst och föregående historia ansåges i detta hänseende vara tillräckligt talande.

Vid fastställande av docentstipendiernas storlek borde hänsyn tagas dels till den kompetens, som för docenturs erhållande erfordrades, dels också därtill, att åt docentstipendium borde givas sådan storlek, att det skänkte åt sin innehavare möjlighet till ett nagorlunda bekymmerfritt utövande av vetenskaplig forskning. Men därjämte kunde man icke undgå att beakta, att beloppet icke rimligen kunde sättas så högt, att det alltför mycket närmade sig den till universitetens ordinarie lärare i professorsgrad utgående avlöningen. Ej heller hade det ansetts möjligt att låta docentstipendium till beloppet överstiga vad som av riksdagen fastställts böra i avlöning utgå till befattningshavare av laborator och observatorers ställning inom universitetens filosofiska fakulteter. För befördran till dessa tjänster, som rekryterades ur docenternas krets, erfordrades som regel större meriter än för erhållande av docentförordnande. Därjämte vore de förbundna med en ej oväsentligt större tjänstgöringsskyldighet än som hittills ålegat innehavare av docentstipendium.

Med hänsyn tagen till ovan angivna förhållanden föreslago de sakkunniga, att de fasta docentstipendierna måtte fastställas att utgå med ett till 4,500 kronor förhöjt belopp. Därvid förutsattes likväl, att krigstidstillägg alltfjämt utginge i samma ordning som till andra statens befattningshavare.

I detta sammanhang torde jämväl böra beröras ett annat spørsmål,
Bihang till riksdagens protokoll 1919. 1 saml. 215 häft. (Nr 244.) 3

som nära sammanhänger med de båda nyss avhandlade. Som redan erinrats, utgöras de nuvarande docentstipendierna av dels fasta, dels rörliga, och hava de senare hittills utgått med ett 500 kronor lägre belopp än de förra. Härutinnan hava docentföreningarna påkallat sådan ändring, att båda slagen stipendier måtte fastställas till enahanda belopp.

Redan år 1901 föreslog universitetskommittén, att de nämnda stipendierna måtte ombildas till inom viss fakultet eller sektion fasta stipendier.

Såsom skäl härför återopade kommittén i främsta rummet huvudsynpunkten för stipendietillsättningen: behovet av tillgång på personer, lämpliga att vikariera och biträda vid undervisningen. Då ett avgörande härutinnan endast kunde träffas på grundvalen av förhållandena inom varje särskild fakultet eller sektion för sig, bjöde konsekvensen, att stipendierna vore fasta vid viss fakultet eller sektion. Därjämte återopade kommittén svårigheten att efter rättvisa grunder tillsätta ett rörligt docentstipendium, enär det därvid gällde att med hänsyn till graden av ådagalagda vetenskapliga förtjänster jämföra docenter i vitt skilda vetenskapsgrenar. Ancienniteten bleve vid sådant förhållande ej sällan den förnämsta tillsättningsgrunden.

Säkerligen på grund av det motstånd, som från universiteten restes mot universitetskommitténs förslag, bibehöllos i 1908 års proposition de rörliga stipendierna till oförändrat antal, ehuru beloppen ifrågasattes höjda till överensstämmelse med de fasta. I sistnämnda avseende vidtogs av riksdagen på statsutskottets hemställan den förändringen, att de rörliga stipendierna bestämdes till allenast 2,000 kronor.

Docentföreningarnas nu ifrågavarande framställningar hava föranlett de sakkunniga att föreslå de rörliga stipendiernas avskaffande. Till stöd härför hava de sakkunniga anført, efter att hava erinrat om de i viss mån avvikande meningar, som bland myndigheterna framträtt, väsentligen följande:

De sakkunniga hade icke kunnat undgå att uppmärksamma, att de skäl, som för universitetskommittén syntes hava varit mest avgörande, då den föreslagit förvandling av de rörliga stipendierna till fasta icke under ärendets fortsatta behandling blivit gendrivna. Tillsättandet efter rättvisa grunder av ett rörligt stipendium fölle sig enligt kommittén utomordentligt svårt, enär det därvid gällde att med hänsyn till graden av ådagalagda vetenskapliga förtjänster jämföra docenter i vitt skilda vetenskapsgrenar. Vid sådant förhållande bleve ancienniteten den förnämsta tillsättningsgrunden och det rörliga stipendiets speciella funktion att uppmuntra och belöna den genom vetenskaplig verksamhet mest framstående hade svårt att komma till sin rätt,

Vad som här anförts rörande ancienniteten såsom den reelle skiljedomaren mellan tävlande docenter inom olika fakulteter, sektioner eller ämnen hade erfarenheter från senare år i rikligt mått bekräftat.

En av de sakkunniga utförd undersökning av de vid utdelningen av de rörliga stipendierna följda grundsatserna gäve vid handen, att verkliga avvikelser från anciennitetsprincipen sällan förekommit. Sålunda syntes vid Uppsala universitet under åren 1905—17 den vid tillfället för stipendietillsättningen äldste ostipendierade docenten i

12 fall av 17 hava erhållit det lediga stipendiet. Vid 4 tillfällen hade en — ofta obetydligt — yngre docent föreslagits, varvid emellertid i 3 fall de »förbigångna» senare kommit i åtnjutande av rörligt stipendium. Endast en ostipendierad docent, som icke varit innehavare av avlönad befattning, hade alldeles uteslutits från förslag. Vid Lunds universitet hade förhållandena varit likartade. Under nämnda period hade därstädes rörliga stipendier tillsatts 16 gånger. Härvid syntes i samtliga fall på ett undantag när den äldste ostipendierade docenten hava ifrågakommit, där icke innehavandet av allmän eller enskild avlönad befattning befunnits utgöra skälig auledning till avvikelse från regeln.

Även docenternas egen framställning måste härutinnan anses synnerligen talande. Det hette nämligen i uppsalaföreningens petition: »Det kan inträffa, att en nybliven docent genast eller mycket kort tid efter sitt förordnande till docent erhåller fast docentstipendium, medan däremot ett rörligt stipendium aldrig tillfaller någon, förrän efter flera år av undervisning och vetenskapligt arbete».

Det låge också i sakens natur, att det för myndigheterna icke skulle vara möjligt att mot varandra väga de vetenskapliga kvalifikationerna hos konkurrerande docenter inom så vitt från varandra skilda områden som exempelvis juridik, finsk-ugrisk språkforskning och växtbiologi. Under sådana omständigheter måste i stället antalet tjänsteår med nödvändighet komma att fälla utslaget. Men därmed hade också obestridligen en av de åberopade förutsättningarna för de rörliga stipendiernas bibehållande i hittillsvarande form bortfallit. Uppenbarligen hade de nämnda stipendierna icke varit ägnade att garantera lovande unga vetenskapsidkare det stöd, de behöfve för fortsatt arbete i sin forskning.

Emellertid hade av de akademiska myndigheterna även andra skäl för de rörliga stipendiernas bibehållande än de nyss omnämnda blivit anförda. Det hade framhållits, att utanför grupperna stående vetenskaper och vetenskapsgrenar genom de rörliga stipendiernas borttagande skulle bliva berövade alla möjligheter att bliva företrädare bland docentstipendiaterna. Det hade ävenledes anförts, att, i motsats till vad hittills ej sällan varit fallet, varje utsikt till att samtidigt kunna tilldela två docenter i samma ämne stipendium skulle försvinna med de rörliga stipendiernas indragande. Och slutligen har man på sina håll velat med de rörliga stipendierna »motverka den ojämnhet, som för de olika vetenskaperna kunde uppstå med hänsyn till att docentantalet inom de särskilda fakulteterna och sektionerna vore mycket växlande».

Bortsett från sist framhållna synpunkt, vilken i detta sammanhang icke ansåges förtjäna avseende, då det tillfälliga antalet docenter icke syntes få vara bestämmande för det antal stipendier, som ansloges åt universiteten, sammanhänge givetvis de anförda erinringarna på det närmaste med fördelningen å olika ämnen eller ämnesgrupper av de fasta docentstipendierna, ävensom med de bestämmelser, som för dessa stipendiers utdelning kunde bliva stadgade. Visserligen vore det obestridligt, att under nuvarande förhållanden de uttryckta farhågorna icke kunde avvisas sasom helt ogrundade. Men å andra sidan kvarstode också anciennitetsgrundsatsens hegemoni sasom en med den hittillsvarande ordningen oskiljaktigt förbunden, synnerligen allvarsam olägenhet.

Enligt de sakkunnigas förmenande vore endast en grundligt förändrad ordning för hela docentstipendieinstitutionen i denna del ägnad att helt avlägna de nu antydda svårigheterna.

Utgångspunkten hade därvid varit en strävan att giva ancienniteten minsta möjliga spelrum och i stället låta den vetenskapliga begavningen och skickligheten bliva

avgörande vid stipendiernas utdelning. Då detta icke vore möjligt med bibehållande av de mellan fakulteterna rörliga stipendierna, föresloge de sakkunniga dessas indragning. Men — samtidigt ansåges det nödvändigt att genom vissa stadganden undanröja de olägenheter, som föranleddes av en dylik åtgärd. Förslag härtill framställdes samtidigt av de sakkunniga.

Myndig-
heterna.

Uppsala
universitet.

De sakkunnigas förslag i nu förevarande avseenden hava i allmänhet vunnit understöd av de hörda myndigheterna.

Vid universitetet i Uppsala har teologiska fakulteten dock tillstyrkt förslaget om de rörliga stipendiernas avskaffande endast under förutsättning att ett nytt docentstipendium anvisades fakulteten. Medicinska fakultetens tillstyrkan i nämnda punkt betingas av att fasta stipendier beviljas i det av de sakkunniga föreslagna antalet.

Lunds
universitet.

Vid Lunds universitet har teologiska fakulteten anslutit sig till förslaget om de rörliga stipendiernas avskaffande, men samtidigt begärt ett nytt fast stipendium utöver vad av de sakkunniga föreslagits. Medicinska fakulteten har påyrkat sådan ändring i docentstipendiernas belopp, att docenter i de teoretiskt-medicinska disciplinerna, med hänsyn till där föreliggande stora rekryteringssvårigheter, erhöle ett tillskott till stipendiet av 1,500 kronor, varigenom stipendierna för denna kategori skulle komma att uppgå till 6,000 kronor. Filosofiska fakulteten funne sig, med hänvisning till att fakulteten hemställt om höjning av laborators m. fl. befattningshavares löneförmåner böra föreslå, att docentstipendiernas belopp höjdes till 5,500 kronor. Däremot har större akademiska konsistoriets majoritet tillstyrkt de sakkunnigas förslag jämväl i fråga om stipendiebeloppen.

Karolinska
institutet.

Aven karolinska institutets lärarkollegium förordade med en reservant, till förmån för yrkandet på höjda stipendiebelopp för de teoretiskt medicinska docenterna, de sakkunnigas förslag i denna del.

Universitets-
kanslern.

Universitetskanslern har funnit docentinstitutionens betydelse av de sakkunniga på ett klart och träffande sätt angiven och med hänvisning till densamma icke kunnat understödja det av docentföreningarna framhållna önskemålet, att docentstipendierna skulle förvandlas till fasta arvoden. Förslaget om indragning av de rörliga stipendierna föranledde icke heller från kanslern någon erinran. Likaledes ville kanslern med avstyrkande av de vid Lunds universitet och karolinska institutet framkomna ändringsyrkandena, förorda förslaget om höjande av de fasta docentstipendiernas belopp till 4.500 kronor, vilket belopp med hänsyn, bland annat, därtill, att krigstidstillägg därå skulle utgå, ansåges skäligt. Om en höjning av laboratorslönerna vidtoges, vilken fråga vore beroende av Kungl. Maj:ts prövning, borde därav till äventyrs föranledas ökning även av docentstipendiernas belopp.

Departementet.

Av min ovan uttalade anslutning till den av de sakkunniga intagna principståndpunkten följer, att jag icke kan understödja de framställda kraven ifråga om ändrad karaktär hos de docenterna tillkommande understöd, utan finner benämningen docentstipendium alltjämt böra bibehållas.

Beträffande därefter frågan om docentstipendiernas natur av fasta eller mellan fakulteterna rörliga, synes mig de sakkunnigas utredning hava lämnat övertygande skäl för de senares avskaffande. Denna ståndpunkt har, såsom ovan erinrats, jämväl funnit stöd hos de akademiska myndig-

heterna och universitetskanslern. Samtliga docentstipendier böra följaktligen vara knutna till viss fakultet eller sektion, d. v. s. fasta i hittills hävdvunnen mening.

Vad slutligen angår det belopp, varmed docentstipendierna böra utgå, torde böra erinras därom, att de fasta stipendierna år 1908 fastställdes till 2,500 kronor. Jämlikt beslut om provisorisk förhöjning vid sistförflutna lagtima riksdag utgör de fasta stipendiernas belopp för år 1919 3,500 kronor. De sakkunniga hava föreslagit 4,500 kronor, ett förslag, som av flertalet hörda myndigheter vunnit förord. Från vissa håll har påyrkats, att beloppet måtte fixeras till 5,500 kronor, varjämte för de teoretiskt-medicinska ämnenas docentstipendier krävts ännu högre belopp, förslagsvis 6,000 kronor. Universitetskanslern har emellertid, i anslutning till den av de sakkunniga förebragta motivering, häntytt på att en eventuell höjning av lönerna för laboratorer m. fl. dylika befattningshavare vid universiteten borde föranleda att jämväl docentstipendierna fastställdes till högre belopp än de sakkunniga förordat.

Såsom jag redan uttalade i mitt yttrande i förevarande ämne till det vid 1918 års statsverksproposition i utdrag fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 januari 1918, kan ingen meningsskiljaktighet råda därom, att de nuvarande stipendiebeloppen äro alltför knappt tillmätta. Om hänsyn tages till de löneförmåner, som hittills tillkommit övriga befattningshavare vid universiteten, torde det av de sakkunniga föreslagna beloppet få anses väl avvägt. Då emellertid i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag medel beräknats för en provisorisk lönereglering för bland andra de ordinarie universitetslärarna, vilken reglering enligt löneregleringskommitténs förslag skulle innebära en förhöjning med 1,000, respektive 950 kronor för professorer och laboratorer, torde billigheten kräva, att även docentstipendierna höjas något utöver nyssnämnda belopp. Jag finner mig därför böra föreslå, att docentstipendierna fastställas till 5,000 kronor. Att, såsom från något håll förordats, ifråga om beloppet införa olikhet mellan docentstipendier inom olika fakulteter finner jag icke av omständigheterna påkallat.

Enligt nu gällande bestämmelser tillsätts docentstipendierna av kanslern, i regel för en tid av tre år. På framställning av fakultet, sektion eller lärarkollegium i fråga om fast docentstipendium, och av det större konsistoriet, efter förslag av samtliga fakulteter eller sektioner var för sig, i fråga om rörligt docentstipendium, äger kanslern att för stipendiat, som utmärkt sig genom vetenskapligt författarskap eller det sätt, varpå han biträtt vid undervisningen, vare sig förlänga tiden för stipendiets åtnjutande

Tiden för innehavande av docentstipendium.

Nuvarande bestämmelser.

med högst tre år eller ock för sagda tid tilldela honom annat docentstipendium. Ingen må på grund av förordnande av kanslern åtnjuta stipendium under längre tid än sammanlagt sex år. Då i särskilda undantagsfall förhållandena anses påkalla, att docent, som innehaft stipendium i sammanlagt sex år, må erhålla antingen ytterligare förlängning av tiden för åtnjutande av sålunda innehaft stipendium eller ock annat docentstipendium, skall kanslern härom göra framställning hos Kungl. Maj:t.

Beträffande de så kallade rörliga docentstipendierna vid karolinska institutet gäller, att de skola tillsättas för en tid av ett, två eller tre år, med rätt för lärarkollegiet att, om stipendiaten genom sitt arbete i undervisningens och vetenskapens tjänst anses hava gjort sig därav förtjänt, föreslå honom till ytterligare åtnjutande av stipendiet, intill dess han innehavt detsamma i sex år.

Framställning från docentföreningen i Lund.

Såväl i sin år 1913 ingivna framställning som i sin år 1918 till de sakkunniga överlämnade skrift har docentföreningen i Lund hemställt, att tiden för innehavande av docentstipendium måtte kunna av kanslern utsträckas med en treårsperiod utöver vad som för närvarande vore fallet (ökning från 6 till 9 år), sedan stipendiet efter 6 år (obligatoriskt) anslagits till ansökan ledigt.

Till stöd härför framhölles, att det antal år, som förflöte, innan docent, som ej nödgats lämna vetenskapsmannens yrke, bleve befordrad till professor, i medeltal vore 8 år, alltså 2 år längre än nuvarande normalt看 för stipendiums åtnjutande. Under sådana omständigheter låge det en orimlighet uti, att han förlorade möjligheten att få behålla sitt stipendium just de år, det bäst behövdes, nämligen åren närmast innan han kunde påräkna akademisk befordran. En dylik förlängning med ännu en treårsperiod borde emellertid enligt föreningens uppfattning motiveras av, att den sökandes vetenskapliga verksamhet under den tid, han redan åtnjutit stipendiet, varit av den art och omfattning, att han gjort sig väl förtjänt av förlängning.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava funnit sig böra erinra därom, att man vid 1877 års universitetsreform utgått ifrån, att stipendierna varken borde vara så stora eller åtnjutas under så lång tid, att de närmade sig karaktären av ständiga löner och därigenom motverkade den rörlighet, inrättningen av stipendier medgäve och fordrade. I överensstämmelse härmed hade tiden för längsta innehavande av docentstipendium av riksdagen fastställts till sex år. Häruti föranleddes ändring på grund av motion till 1889 års riksdag, då riksdagen medgav, att stipendium, där i särskilt fall så prövades för universitetets verksamhet nödigt, måtte kunna innehavas längre tid än sex år. Sedan universitetskommittén uttalat sig för borttagande av all tidsbegränsning, föreslog Kungl. Maj:t år 1908 att möjlighet måtte beredas docent att innehava docentstipendium, då *särskilda* omständig-

heter därtill enligt Kungl. Maj:ts prövning gäve anledning, under ytterligare högst tre år. På grund av motion vidtogs emellertid av riksdagen sådan jämkning i villkoren för stipendiums åtnjutande, att möjlighet till förlängning jämväl utöver nyssnämnda tid öppnades. De av Kungl. Maj:tfärdade föreskrifter, för vilka redogörelse lämnats i det föregående, torde dock hittills hava tolkats i överensstämmelse med vad som i propositionen föreslagits. Någon förlängning utöver 9 år torde efter år 1908 i intet fall hava förekommit.

För egen del anföra de sakkunniga, att de betrakta frågan om tiden för docentstipendiernas åtnjutande såsom i viss mån grundläggande för docentinstitutionen och att de icke ansett sig kunna medverka till någon åtgärd, som kunde vara ägnad att förrycka denna institutions hävdvunna karaktär.

Otvivelaktigt hade på sina håll strävanden låtit sig förmärkas, som ytterst åsyftade att av universitetens docenter skapa en kår av fast avlönade befattningshavare. Såsom av vissa myndigheter eftertryckligt betonats, torde ett insläende på denna väg innebära stora faror att föra fram till ett återupprättande av den en gång avskaffade adjunktinstitutionen. De skäl, som på sin tid föranledde dennas ombildning och avskaffande, ägde sin fulla tillämplighet jämväl i fråga om försöken att åter införa densamma vid våra universitet.

De sakkunniga hölle med hänvisning härtill före, att förhållandena med nödvändighet påkallade en begränsning av tiden för åtnjutande av docentstipendium. Endast därigenom öppnades möjlighet till jämn och ständig tillgång på unga vetenskapsidkare inom docenternas krets. Vid motsatt förhållande skulle även en högst avsevärd ökning av stipendiernas antal icke vara ägnad att vid universiteten i större utsträckning binda yngre framstående förmågor. Helt visst skulle nämligen de oberäknliga och ovissa utsikterna till erhållande av docentstipendium icke kunna undgå att utöva en avskräckande inverkan på eventuella docentaspiranter utan stark ekonomisk ryggrad. Att ett sådant förhållande skulle vara till obotlig skada för hela vår lärda odling, därom ansåges någon meningsskiljaktighet icke kunna råda.

Då det gällde att närmare fastställa den tid, under vilken en och samme docent normalt måtte komma i åtnjutande av stipendium, funne de sakkunniga, att de hittillsvarande bestämmelserna varit i det hela tillfredsställande. Alltjämt borde därför första tilldelningen omfatta en tid av tre år. Hade under denna tid docenten infriat de förväntningar, som ställts på honom, borde kanslern på därom av vederbörande fakultet eller sektion gjord framställning kunna medgiva en förlängning av tiden på ytterligare ett, två eller högst tre år. Dessa sex år borde betraktas som den normala maximitiden för stipendiums åtnjutande. Endast i särskilda undantagsfall, då den vetenskapliga forskargärningen vore synnerligen förtjänstfull, borde ytterligare förlängning kunna ifrågakomma, och borde sådan förlängning alltjämt meddelas av Kungl. Maj:tpå särskild framställning av kanslern, dock endast för ett år. Tiden för stipendiums åtnjutande borde sålunda enligt de sakkunnigas mening omfatta högst 7 år.

De sakkunnigas förslag har i allmänhet förordats av de hörda myndigheterna.

*Myndig-
heterna.*

Uppsala universitet. Vid universitetet i Uppsala har dock från teologiska fakulteten framhållits, att möjlighet till förlängning i särskilda undantagsfall intill sammanlagt högst nio år borde bibehållas. Likaså har större konsistoriet uttalat, att de nu gällande reglerna icke hade medfört några olägenheter och att följaktligen den föreslagna tidsbegränsningen icke syntes erforderlig och under vissa omständigheter kunde vara olämplig. Konsistoriet avstyrkte därför förslaget.

Lunds universitet. Vid Lunds universitet har av filosofiska fakulteten sådan ändring påyrkats, att tid för professorsvikariat icke måtte inräknas i stipendietiden, varjämte reservationsvis framställts samma yrkande som gjorts av teologiska fakulteten i Uppsala. Majoriteten av större konsistoriet (14 röster mot 6) har emellertid tillstyrkt de sakkunnigas förslag oförändrat.

Universitetskanslern. Enabanda ståndpunkt har intagits av universitetskanslern »under förutsättning att docentstipendiernas antal varder på ett tillfredsställande sätt utökat».

Departementschefen. Fastställandet av tiden för stipendieinnehav på ett ur olika synpunkter ändamålsenligt sätt torde få anses hava stor principiell betydelse. Det gäller nämligen att å ena sidan möjliggöra för docenten att under de ekonomiskt drägliga förhållanden, som docentstipendiet avser att skapa, fullfölja sin vetenskapliga utbildning och å andra sidan att tillse, att de yngre docenternas rimliga anspråk att ej behöva alltför länge stå på exspektans bliva vederbörligen tillgodosedda. Med hänsyn till dessa stridiga intressen lär det ej vara möjligt att så avväga tidsbegränsningen, att båda kategorierna komma att känna sig fullt tillfredsställda. De sakkunniga synas mig, att döma av vad som under ärendets behandling framkommit, under förhandenvarande förhållanden hava på ett tillfredsställande sätt sökt tillgodose de skilda intressena, och jag finner mig sålunda kunna ansluta mig till det av dem framställda förslaget. Detta innebär jämväl, att jag ej kunnat godtaga den av filosofiska fakulteten i Lund framförda tanken, att i tiden för stipendieinnehavet icke skulle inräknas den tid, under vilken docentstipendiaten beklätt vikariatsförordnande. Till detta förhållande återkommer jag i det följande. Såsom jag senare jämväl får tillfälle framhålla, kommer den av mig föreslagna anordningen med docentstipendiefonderna att möjliggöra utdelande av ej obetydliga belopp till olika forsknings- och undervisningsändamål, därvid även äldre, ostipendierade docenter kunna erhålla understöd.

Docentstipendiernas antal och fördelning. Docentföreningarnas framställningar, vilka i denna del vunnit understöd av de hörda universitetsmyndigheterna, hava synnerligen starkt understrukt behovet av ökat antal docentstipendier vid båda universiteten. Till stöd härför anförde docentföreningen i Uppsala bland annat:

Docentföreningarnas framställningar. Faktiskt bestående förhållanden ådagalade, att många legitima behov vore högst bristfälligt tillgodosedda. Det vetenskapliga arbetets snabba utveckling och alltjämt fortgående specialisering påkallade, att tillfälle bereddes allt flera krafter att arbeta

inom olika delar av de vetenskaper, vilka förr utan svårighet kunde behärras av den enskilde. Då det icke kunde antagas, att nya ordinarie lärarplatser i någon större utsträckning kunde tillskapas, måste det ifrågavarande behovet tillgodoses genom ett rationellt understödjande och utnyttjande av docenternas arbete. Jämväl med hänsyn till undervisningens, delvis på grund av det stigande studentantalet, alltjämt ökade krav vore ett förhöjt antal docentstipendier erforderliga. Inrättandet av ett avsevärt antal nya fasta docentstipendier kunde därför anses väl motiverat. Då föreningen det oaktat i stället ville föreslå en ökning av de rörliga stipendiernas antal, berodde detta dels på önskvärdheten att bättre kunna tillfredsställa de mest trängande behoven, dels på svårigheten att för det dåvarande bestämt ange, vilka ämnen eller ämnesgrupper, som i första rummet borde komma i åtanke. Docentföreningen ville därför föreslå, att 5 nya rörliga docentstipendier måtte beviljas att utgå med samma belopp, som de förefintliga fasta.

Docentföreningen i Lund påpekade i sin år 1913 ingivna framställning, att antalet docentstipendier vid Lunds universitet måtte ökas med antingen 5 rörliga eller, måhända hellre, inom varje fakultet eller sektion med 1 fast stipendium, som icke vore knutet till visst läroämne.

Till stöd härför anfördes beträffande filosofiska fakulteten bland annat, att på grund av det ringa antalet docentstipendier åtskilliga docenter i viktiga läroämnena hade ganska små utsikter att inom rimlig tid erhålla fast stipendium. Vissa av professorer företrädde läroämnena vore över huvud taget icke med i någon grupp med fast stipendium. Docent i dylikt ämne vore sålunda hänvisad till de rörliga stipendierna eller till de båda fasta stipendier, som ej vore bundna vid visst läroämne. Dessamma gällde docenter i sådana ämnen, som icke vore representerade av professur. De docenter av den förstnämnda kategorien, som icke erhöle fast stipendium, och samtliga docenter tillhörande de båda sistnämnda kategorierna hade alltså att tillsammans konkurrera om två fasta stipendier, som ej vore bundna till visst ämne samt, tillsammans med alla övriga docenter utan fast stipendium, tävla om de 5 rörliga. En följd av dessa förhållanden vore, att mångt viktigt läroämne riskerade att icke förfoga över de för undervisningen nödiga docentkrafterna. Av de övriga fakulteterna i Lund syntes särskilt den teologiska vara i behov av en ökning av docentstipendiernas antal, i det att den blott hade 2 fasta stipendier.

I den till de sakkunniga år 1918 överlämnade framställningen har sistnämnda docentförening ytterligare utvecklat och närmare preciserat kravet på en ökning av de fasta docentstipendiernas antal vid Lunds universitet. Nya docentstipendier ansåges nödvändiga för samtliga fakulteter med undantag av den juridiska. Teologiska fakulteten borde erhålla 1 nytt stipendium, den medicinska 3 nya. Beträffande filosofiska fakulteten vore inom den humanistiska sektionen ytterligare 4 docentstipendier erforderliga. Tillika uttalades önskemål om ändrad fördelning av docentstipendierna å denna sektionens ämnesgrupper. Fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion förmenades hava behov av 3 nya docentstipendier. Slutligen gjorde docentföreningen gällande, att en ökning i antalet av de inom filosofiska fakulteten befintliga docentstipendier, som icke äro bundna vid visst ämne, otvivelaktigt vore önskvärd.

Inledningsvis hava de sakkunniga lämnat en kort översikt av de nuvarande docentstipendiernas tillkomst, vilken översikt torde vara av betydelse.

Historik.

delse för en rätt uppskattning av de krav, som av de sakkunniga och universitetsmyndigheterna blivit framställda rörande väsentligt ökat antal stipendier.

Vid förberedandet av 1877 års universitetsreform påyrkades från Uppsala universitet 19 och från Lunds universitet 11 fasta docentstipendier. Av de förra kommo ej mindre än 12 på humanistiska sektionen, vilken uttryckligen angav, att ett stipendium borde finnas för varje ordinarie professur. Kungl. Maj:t äskade emellertid av riksdagen anslag allenast till 10 fasta docentstipendier vid Uppsala och till 7 vid Lunds universitet. Riksdagen biföll detta förslag med den ändring, att ytterligare 1 stipendium avsågs för teologiska fakulteten i Uppsala, varigenom detta universitet kom att erhålla 11 fasta docentstipendier. Genom beslut av 1889, 1896, 1900 och 1901 årens riksdagar beviljades medel till ytterligare 4 docentstipendier vid vardera universitetet. Härigenom kom antalet av fasta docentstipendier att vid tidpunkten för 1908 års universitetsreform uppgå till respektive 15 och 11. Härtill böra läggas de 5 rörliga stipendier vid vardera universitetet, som tillkommo genom beslut av 1877 års riksdag.

Vid karolinska institutet inrättades docentstipendier först år 1889, då ovannämnda rörliga stipendier å vardera 1,000 kronor tillkommo. Riksdagen synes därvid hava utgått från att docentstipendier vid institutet kunde vara behövliga för en eller annan mera teoretisk specialitet.

Universitetskommittén ingick icke på en prövning av det behövliga antalet stipendier vid de olika universiteten, utan fastställde allenast allmänna riktlinjer härför.

I de yttranden, som av de akademiska myndigheterna avgåvos över universitetskommitténs betänkande, påyrkades från Uppsala universitet för medicinska fakulteten 4 nya docentstipendier, och för filosofiska fakulteten 13 (därav för humanistiska sektionen 6 och för den matematisk-naturvetenskapliga 5, vartill kommo 2 för båda sektionerna gemensamt). Vederbörande myndigheter i Lund uttalade sig icke rörande antalet behövliga stipendier. Större konsistoriet inskränkte sig till att förorda en ökning av stipendieantalet. Karolinska institutets lärarkollegium vitsordade behovet av flera docentstipendier, men ansåg sig med hänsyn till den svävande frågan om undervisningens ordnande ej kunna uppgiva behovets storlek.

Bestämda yrkanden på nya docentstipendier framkommo sedermera i petitioner från docenter vid universiteten år 1906. Häröver avgåvos infordrade yttranden av vederbörande akademiska myndigheter, varvid universitetet i Uppsala krävde en förhöjning av antalet fasta stipendier till 36 (teologiska fakulteten 2 nya (eventuellt 1), juridiska fakulteten 1 nytt, medicinska fakulteten 4 nya och filosofiska fakulteten 14 nya stipendier). Universitetsmyndigheterna i Lund begärde 17 nya stipendier (för teologiska fakulteten 1 nytt och för filosofiska fakulteten 16 nya stipendier). Tillika uttalades av juridiska fakulteten, att, om de rörliga stipendierna gjordes till fasta, ett av dem borde förbehållas fakulteten. I övrigt förklarade sig myndigheterna för de rörliga stipendiernas bibehållande till oförändrat autal.

Universitetskanslern ansåg det vara angeläget, att docentstipendium funnes för varje undervisningsämne eller åtminstone för varje grupp av närbesläktade ämnen och uttalade tillika, att vad i sådant hänseende föreslagits av de större konsistorierna i Uppsala och Lund icke torde överskrida behovet. Tillika förmenade kanslern, att de rörliga stipendierna borde bibehållas till oförändrat autal.

Med ledning av inhämtade upplysningar från universiteten funno de år 1907 för universitetsfrågornas förberedande behandling inom departementet tillkallade sakkunniga,

att följande antal nya fasta docentstipendier borde inrättas: vid Uppsala universitet 21, varav 2 för teologiska, 1 för juridiska, 4 för medicinska samt 14 för filosofiska fakulteten, samt vid Lunds universitet 11, varav 1 för teologiska, 1 för medicinska och 9 för filosofiska fakulteten. Härigenom skulle hela antalet fasta docentstipendier komma att uppgå till respektive 36 och 22. Tillika borde vid båda universiteten de rörliga stipendierna bibehållas till oförändrat antal.

I särskilt yttrande framhöll emellertid representanten för Lunds universitet, under anslutning sedermera från dettas myndigheter, att fakulteter och sektioner vid Lunds universitet ådagalagt en överdriven ängslan för att begära mer än vad som måste anses som absolut minimum — i vissa fall syntes man till och med hava stannat under detta minimum.

I de sakkunnigas framställningar förekom intet förslag angående docentstipendier vid karolinska institutet. Lärarkollegiet hade emellertid i institutets riksdagspetitioner år 1907 frambållit, att en förstärkning av docentinstitutionen vore särskilt önskvärd beträffande de teoretiska ämnesgrupperna. Lärarrådet ansåge 4 nya stipendier vara av nöden, varav 2 borde avses företrädesvis för docenter i de teoretiska ämnena och de 2 övriga tillsättas utan särskild företrädesrätt för vissa ämnen.

Frågan förelades i proposition 1908 års riksdag. Kungl. Maj:ts förslag upptog för universitetet i Uppsala 13 nya första docentstipendier och för universitetet i Lund 12, varigenom antalet fasta stipendier kom att uppgå till respektive 28 och 23. För karolinska institutet upptogos 3 nya stipendier. Därjämte förutsätts de dåvarande rörliga stipendierna böra vid samtliga läroanstalter bibehållas till oförändrat antal.

Såsom redan framhållits hava de sakkunniga vid sin prövning av antalet behövligen docentstipendier utgått ifrån att de rörliga stipendierna böra försvinna. Redan härav föranledes givetvis en ökning av antalet fasta docentstipendier.

De sakkunniga.

Vid redogörelsen för de sakkunnigas förslag torde lämpligen de olika läroanstalterna böra hållas i sär. Fördelningen i detalj å olika läroämnen torde icke i detta sammanhang behöva ägnas uppmärksamhet.

Vid Uppsala universitet hava de sakkunniga funnit det nuvarande antalet tillfredsställande tillgodose förefintliga behov inom teologiska och juridiska fakulteterna. För de medicinska och filosofiska fakulteterna föreslås däremot en ökning. Beträffande medicinska fakulteten, som nu disponerar 3 docentstipendier, anföra de sakkunniga:

Uppsala universitet.

»I betraktande av den mångsidiga utveckling, som den medicinska forskningen under senare tid uppvisat, och det härmed sammanhängande antalet professorer, vill det synas som om de tre nu disponibla docentstipendierna ingalunda kunna anses tillräckliga. Visserligen torde de biträdande lärarna i viss mån ur speciell undervisnings-synpunkt fylla uppgifter, som det eljest varit naturligt och riktigt att överlåta åt docentstipendiater. Och säkerligen hava, ej minst under senare år, docentstipendiernas jämförelsevis ringa storlek icke varit ägnad att i större utsträckning underlätta knytande av lovande medicinska forskare såsom docenter till universitetet i den allt skarpare konkurrensen med andra, ur olika synpunkter långt gynsamare ställda verksamhetsfält. Helt visst hava dessa omständigheter i förening åstadkommit, att tillgången på docentaspiranter ej varit så stor, att fakulteten kunnat finna giltig anledning att med hänvisning härtill under senare år påkalla ökat antal stipendier.

Emellertid torde det vara anledning förvänta, att, därest docentstipendiernas belopp för framtiden fixeras i överensstämmelse med ovan angivna förslag, och under förutsättning av att de övriga förmåner, som enligt vårt förmenande böra tillkomma docenter i kliniska ämnen vinna bifall, förhållandena i nyssnämnda hänseende skola undergå sådan ändring, att en med övriga fakulteter närmare överensstämmande proportion olika lärarkrafter emellan utan svårighet kan åstadkommas. Ur universitetets synpunkt måste det vara ett betydande intresse att kunna erbjuda yngre vetenskapsmän möjlighet att bedriva forskningar inom de grundläggande teoretiska disciplinerna under så gynsamma betingelser, att den praktiska läkarbanans ekonomiska förvärvsmöjligheter icke i allt för hög grad må kunna utöva en lättförklarlig dragningskraft och dessa forskningar sålunda förbehållas uteslutande ett ekonomiskt välsituerat fåtal. Likaledes torde det få anses särdeles maktpåliggande, att väsentligt ökade möjligheter beredas universiteten att vid sig såsom docenter knyta inom de särskilda kliniska ämnena verksamma forskare, något som endast i jämförelsevis ringa omfattning under hittills rådande förhållanden varit möjligt. Jämväl i detta sammanhang vilja vi framhålla lämpligheten utav, att den undervisningsverksamhet, som nu i icke ringa utsträckning måst överlämnas åt biträdande lärare, måtte i största möjliga mån komma att utövas av docenter, en anordning, vars genomförande torde underlättas, därest ett ökat antal till beloppet höjda docentstipendier ställas till förfogande.

Med hänvisning till det ovan anförda vilja vi föreslå, att ytterligare två docentstipendier måtte tilldelas fakulteten».

Fakulteten skulle sålunda komma att disponera fem docentstipendier.

De sakkunniga fastslå vidare, att behovet av ökat antal docentstipendier gjort sig mest kännbart inom filosofiska fakulteten, framför allt med hänsyn till den särdeles dryga undervisningsbörda, som påvilade denna fakultet. Särskilt riktades uppmärksamheten på den alltför fortgående specialisering, som inom dess olika vetenskaper kunde konstateras och som läte ämnen eller ämnesgrenar växa ut till självständiga discipliner, vilka med större eller mindre styrka gjorde anspråk på egen plats å universitetens timplan. Ur forskningens lika väl som undervisningens synpunkt gjorde sig därför nödvändigheten av en arbetsfördelning alltmer gällande.

Anmärkningsvärt vore också, att av de tillgängliga rörliga docentstipendierna sistlidna läsår vid Uppsala såväl som vid Lunds universitet *samtliga* tilldelats docenter tillhörande filosofiska fakulteten. Även om härvid hänsyn toges till en längre tidsperiod vore denna fakultetets övervikt vid dispositionen av de rörliga stipendierna vid Uppsala universitet mycket påfallande, vilket framginge av en av de sakkunniga meddelad översiktstabell, avseende fördelningen under åren 1909—1917.

För närvarande disponerade fakulteten 18 fasta stipendier, varav 10 tillhörde dess humanistiska, 7 dess matematisk-naturvetenskapliga sektion, samt 1 vore avsett för ämnet geografi, utan att vara bundet till viss sektion. Fakultetens olika examensämnen vore sammanförda i smärre grupper, vardera med ett mindre antal till gruppen bundna stipendier till sitt förfogande.

I avgivet yttrande hade fakultetens humanistiska sektion hemställt om beviljande av 3 nya fasta docentstipendier och den matematisk-naturvetenskapliga om 1 nytt sådant stipendium.

Den av de sakkunniga företagna prövningen gäve vid handen, att en ökning av antalet till bestämda ämnesgrupper bundna stipendier med 6, alltså till 24, vore ofrånkomlig. I samband med denna ökning av antalet docentstipendier borde enligt de sakkunnigas uppfattning en omgruppering för åstadkommande av större, naturligt

sambhöriga ämnesgrupper åvägbringas, i syfte att å ena sidan skapa garantier för att vissa viktigare läroämnen med konstant och vitsordat behov av mera omfattande undervisning skulle komma att äga tillgång till stipendierad docent för denna undervisnings utövande och å den andra möjliggöra även för docenter i övriga ämnen inom gruppen att alternnerande komma i åtnjutande av stipendium.

Därvid föreslogos ämnena fördelade på sex ämnesgrupper, varav tre fölle helt inom den humanistiska, tre inom den matematisk-naturvetenskapliga sektionens läroområde. Till sistnämnda område hänfördes även det för närvarande mellan sektionerna rörliga ämnet geografi.

Fakulteten i dess helhet beräknades sålunda kunna göra anspråk å tillsammans 24 vid bestämde ämnesgrupper bundna docentstipendier, av vilka 6 föresloges till nyinrättande. Emellertid kunde med fog göras gällande, att, utöver vad sålunda beräknats, vissa krav kvarstode ouppfyllda. Särskilt ville de sakkunniga framhålla, att jämväl sådana vetenskaper, som icke företrädas av professor och sålunda icke heller förekomme inom de angivna ämnesgrupperna, ävensom vissa särskilt utbrutna vetenskapsgränar, borde hava möjlighet att i förekommande fall sasom docenter förvärva förtjänta vetenskapsidkare och att därvid även dessa borde äga utsikter att i viss utsträckning kunna komma i åtnjutande av stipendium. Likaledes kunde det allt fortfarande visa sig önskvärt, att en särskilt framstående forskare kunde knytas vid universitetet, ehuru stipendiat i samma ämne redan finnes. Även till detta förhållande syntes sålunda viss hänsyn böra tagas vid det slutliga antalets fastställande. Här sist berörda synpunkter finnes med fördel kunna tillgodoses på så sätt, att fakulteten erhöles ytterligare 3 stipendier, vilka i motsats till övriga icke borde vara bundna vid ämnesgrupper utan »rörliga» inom värdera sektionen. Av dessa ansåges 2 böra förbehållas den humanistiska och 1 den matematisk-naturvetenskapliga sektionen.

Docentstipendier av nu förordade karaktär hade alltsedan år 1909 till ett antal av 2 varit för handen inom filosofiska fakulteten vid Lunds universitet, och syntes därvid vunna erfarenheter rörande fördelarna av desamma hava varit uteslutande gynnsamma.

Sammanlagda antalet filosofiska fakulteten tilldelade docentstipendier skulle enligt de sakkunnigas förslag komma att uppgå till 27. I jämförelse med nu bestående förhållanden innebär detta en ökning med 9. Härvid är likväl att märka, vad som jämväl tidigare frambållits, att vart och ett av de 5 rörliga docentstipendierna i realiteten disponerats alldeles överbågande av nämnda fakultet. Då samtidigt med ovan omförmålda förändringar i docentstipendiernas fördelning de hittillsvarande rörliga stipendierna föreslås till indragning, skulle den å fakulteten kommande ökningen i själva verket inskrånkas till omkring 4 docentstipendier.

De sakkunnigas utredning hade alltså givit vid handen, att för Uppsala universitets vidkommande en ökning av antalet docentstipendier å samtliga fakulteter med 6 vore oundgångligen av nöden.

Vad därefter angår Lunds universitet ansåges juridiska fakulteten där icke erfördrå något nytt stipendium. Däremot finnes den teologiska, som för närvarande disponerade endast 2 stipendier, med hänsyn till att samma fakultet i Uppsala redan ågde ej mindre än 4 stipendier, böra erhålla 1 nytt docentstipendium. För den medicinska fakultetens del föresloge de sakkunniga under åberopande av samma skål, som vid Uppsala universitet talat för ökning av stipendiernas antal, och då behovet av docenter icke vore mindre i Lund än i Uppsala, att antalet faststålles till 5, vilket innebure en ökning med 3.

Lunds
universitet

Vad slutligen beträffade den filosofiska fakulteten gjorde de sakkunniga gällande, att vad som rörande behovet av docentstipendier för denna fakultet anförts i sammanhang med behandlingen av motsvarande förhållanden vid Uppsala universitet, i än högre grad ägde giltighet för Lunds universitet. Också hade universitetskanslern uti avgivet underdånigt yttrande den 9 december 1914 framhållit, burusom »behovet av nya docentstipendier särskilt vid universitetet i Lund synes hava visat sig kännbart». Den företagna ingående prövningen hade låtit det nuvarande stipendieantalets otillräcklighet framstå i särdeles tydlig dager. Då det gällt att undanröja nämnda missförhållande, hade fakulteten för sin del givit sin anslutning till den av docentföreningarna påyrkade ökningen av de rörliga stipendiernas antal till 10, säkerligen under påverkan av dels medvetandet att dessa stipendier övervägande skulle komma fakulteten till godo, dels också de gynnsamma erfarenheter, som vunnits genom de för Lund säregna, inom denna fakultet rörliga stipendier, vilka sedan år 1909 funnits till ett antal 2. Nämnda förhållande hade för de sakkunniga inneburit ej ringa svårigheter, då det gällt att bedöma behovet av nya fasta stipendier. Vid fastställandet av erforderligt antal hade emellertid samma grundsatser blivit följda, som för Uppsala universitet tillämpats. Jämväl fördelningen i grupper anslöte sig till den vid nämnda universitet föreslagna.

På grundvalen av verkställda beräkningar ansåges filosofiska fakulteten böra erhålla 23 vid bestämda ämnen eller ämnesgrupper bundna stipendier. Då det hittillsvarande antalet utgjorde 14, uppginge det ifrågasatta antalet nya stipendier av denna karaktär till ej mindre än 9. Utom nyssnämnda 14 stipendier förfogade, som nämnts, fakulteten för närvarande över ytterligare 2 inom fakulteten rörliga stipendier å samma belopp som de fasta. Av enahanda skäl, som anförts för införande vid universitetet i Uppsala av stipendier av denna typ, borde givetvis ifrågavarande docentstipendier alltså jämt tillkomma även universitetet i Lund. Med hänsyn till att de ämnen, som ej beräknats normalt disponera de grupperna tilldelade docentstipendier, vid universitetet i Uppsala, på grund av där genomförd starkare ämnesuppdelning, till antalet ej oväsentligt överstege motsvarande antal i Lund, ansåges antalet på nyssnämnda sätt rörliga stipendier vid sistnämnda universitet kunna bibehållas vid 2, varav det ena skulle tilldelas docent inom humanistiska, det andra docent inom matematisk-naturvetenskapliga sektionen.

Under dessa förutsättningar skulle sammanlagda antalet till fakultetens förfogande stående docentstipendier komma att uppgå till 25, mot nuvarande 16. Härtill anmärktes emellertid, att de nu till indragning föreslagna 5 rörliga docentstipendierna på senaste åren samtliga kommit filosofiska fakulteten tillgodo, vadan fakulteten i verkligheten disponerat omkring 20 stipendier. Den reella ökningen skulle med denna reservation belöpa sig till 4.

För tillgodoseende av behovet vid Lunds universitet av docentstipendier erfordras efter de sakkunniges mening tillgång till 36 sådana stipendier, vilket vore 8 flera än universitetet för närvarande disponerade.

Karolinska
institutet.

Vidkommande slutligen *karolinska institutet*, som för närvarande hade till sitt förfogande 3 fasta docentstipendier å samma belopp som universitetens samt dessutom 2 s. k. rörliga å vardera 1,000 kronor, föreläge här efter de sakkunnigas uppfattning samma behov av docentstipendier, som för de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund. För närvarande vore visserligen institutet med hänsyn till docentstipendiernas antal något gynnsammare ställt än dessa. Men de båda rörliga stipendier å 1,000 kronor, som tillkommit genom beslut av 1889 års riksdag, ansågos i betraktande av

gällande penningvärde numera icke kunna tillerkännas alltför stor betydelse för kvarhållande vid institutet av förtjänta forskare. För uppnående av önskvärd överensstämmelse mellan de medicinska fakulteterna och karolinska institutet föresloge de sakkunniga, att de nuvarande rörliga stipendierna måtte ombildas till fasta och i samband därmed höjas till samma belopp som dessa. Härigenom skulle institutet komma att förfoga över inalles 5 fasta docentstipendier eller samma antal, som enligt ovan framställda förslag skulle tillkomma de medicinska fakulteterna vid universiteten.

I samband med denna redogörelse för de sakkunnigas utredning av det föreliggande behovet utav docentstipendier vid de olika läroanstalterna, torde det för ett säkert bedömande av frågan, huruvida genom de framställda förslagen alla berättigade anspråk vederbörligen tillgodosetts, vara nödvändigt att i stora drag antyda de kompletterande åtgärder, som av de sakkunniga ifrågasatts för främjande av det syfte, som med docentstipendierna avses.

De åsyftade åtgärderna sammanhånga med det förfarande, som, jämlikt nu gällande särskilda föreskrifter till staten för universiteten, tillämpas beträffande medel, som besparas å anslagen för docentstipendier. Vid vartdera universitetet skola sådana besparade medel i vissa närmare angivna fall läggas till respektive fakulteters eller sektioners fonder av besparade docentstipendier. De ifrågavarande fonderna skola på fakultetens eller sektionens förslag av kanslern disponeras för undervisningens eller den vetenskapliga forskningens behov i det syfte, som avses med docentstipendier. Motsvarande rätt tillkommer för närvarande icke karolinska institutet. Det torde här tillika böra anmärkas, att för de fall, där icke ovan anförda stadganden föreskriva besparingarnas införlivande med fakulteternas fonder, hava medlen i stället tillagts vederbörande reservfonder.

I berörda förhållanden hava docentföreningarna i sina framställningar påyrkat vissa förändringar. Så anför Uppsalaföreningen bl. a., att det till stärkande av docentstipendiefonderna skulle avsevärt bidra, om det stadgades, att icke utgående docentstipendierna *under alla omständigheter* skulle läggas till besparingsfonderna. Härvid åsyftas det ovan anmärkta förhållandet, att enligt praxis, besparade docentstipendier vid åtskilliga tillfällen tillföras reservfonden, i Uppsala t. ex. när ordinarie innehavaren går stipendiet förlustig under utrikes resa samt understundom vid längre ledighet mellan olika innehavare. Docentföreningen framhåller med hänvisning härtill önskvärdheten av ett allmänt stadgande, att docentstipendium eller del därav, som ej utgår till ordinarie eller tillfällig innehavare, bör läggas till respektive fakulteters och sektioners besparingsfonder.

Docentföreningen i Lund har i förevarande avseende hemställt, att docentstipendium, som av någon anledning icke utdelas, måtte gå till *docentstipendiefonden*, *icke till reservfonden*, samt att den förra måtte användas *uteslutande* till docenternas förmån, alltså, förutom till uppmuntrande av docents forskarverksamhet, i all synnerhet till bestridande av en arbetet motsvarande ersättning för av docent meddelad undervisning (t. ex. ledande av seminarieövningar, vilket nu syntes skäligen lagt honorerat); särskilt gällde detta docent, som icke åtnjöte docentstipendium.

De sakkunniga hava funnit det hittills använda förfaringssättet i princip synnerligen lyckligt och till en början ifrågasatt, att rätt att upplägga docentstipendiefond för framtiden bör tillkomma även karolinska institutet, på enahanda villkor, som för universiteten bliva gällande.

Emellertid kunde ur olika synpunkter mot de nuvarande bestämmelserna enligt de sakkunnigas mening riktas befogade invändningar. En revision syntes därför vara av behovet påkallad, så mycket mera som genom såväl stipendiebeloppens förhöjning som därigenom, att tillfälligt lediga stipendier hädanefter icke borde för kortare tid ledigförklaras, utan tillföras docentstipendiefonderna, fondernas tillgångar kunde förväntas bliva ej oväsentligt ökade och sålunda nu framträdande olägenheter bleve än mera käunbara. En företagen undersökning av de grundsatser, som hittills blivit tillämpade vid besparingarnas förvaltande, hade givit användbara hållpunkter för omarbetningen av hithörande stadganden. Denna undersökning hade givit vid handen, att vid Uppsala universitet besparingsfonderna i vissa fall uppnått en högst avsevärd storlek. Så vore fallet beträffande den juridiska fakultetens, vilken år 1917 uppgick till 36,828 kronor 45 öre. Även matematisk-naturvetenskapliga sektionens fond uppnådde den höga summan av 18,353 kronor 21 öre. Likaledes vore det anmärkningsvärt, att vid Lunds universitet av docentstipendiemedel ganska betydande belopp tillförts reservfonden, år 1917 ej mindre än 6,666 kronor 67 öre.

Rörande riktlinjerna för den av de sakkunniga föreslagna revisionen av bestämmelserna ifråga, torde böra nämnas, att de funnit besparade docentstipendiemedel böra under alla förhållanden komma till användning för det med docentstipendium avsedda syftet, varför dylika medel borde utan inskränkningar inflyta till fonderna. Däremot hade de sakkunniga icke kunnat tillstyrka, på sätt docenterna påyrkat, en ovillkorlig bestämmelse av innebörd att fonderna skulle användas uteslutande till docenternas förmån. Alltjämt syntes sålunda möjlighet bland annat böra hållas öppen för att understöd ur docentstipendiefond måtte kunna tilldelas yngre vetenskapsidkare, till vilkas verksamhet anledning funnes att knyta förhoppningar. Rimligen borde sådant understöd icke till beloppet få överstiga docentstipendium utan såsom högsta belopp fastställas 4,500 kronor.

Det nu tillämpade sättet för de besparade docentstipendiemedlens fondering kunde vidare efter de sakkunnigas mening icke sägas vara fullt lyckligt.

Särskilt kunde det svårligen undgå att te sig mindre egentligt, att vissa fakulteter eller sektioner med ringa antal docenter skulle kunna till sina respektive fonder årligen lägga betydande belopp, medan andras resurser i förevarande avseende vore vida mera begränsade, ehuru behovet av medel därvid kanske vore långt större. Ett sådant sakernas tillstånd hade hittills varit ofrånkomligt, då varje fakultet eller sektion med sin besparingsfond införlivat de besparingar, som under året uppstått å fakultetens eller sektionens docentstipendier. En rättvisare och jämnare för-

delning kunde emellertid vinnas på så sätt, att samtliga under ett kalenderår uppkomna besparingar vid kalenderårets slut fördelades å de olika fakulteterna och sektionerna i förhållande till det antal docentstipendier, som tillkomme fakulteten, respektive sektionen. Med tillämpning av denna fördelningsgrundsats skulle i Uppsala teologiska fakulteten erhålla $\frac{4}{39}$, juridiska fakulteten $\frac{3}{39}$, medicinska fakulteten $\frac{5}{39}$, filosofiska fakultetens humanistiska sektion $\frac{16}{39}$ och dess matematisk-naturvetenskapliga sektion $\frac{11}{39}$ av den årliga besparingssumman. Vid Lunds universitet erhöles på samma sätt teologiska och juridiska fakulteten vardera $\frac{3}{36}$, medicinska fakulteten $\frac{5}{36}$, filosofiska fakultetens humanistiska sektion $\frac{15}{36}$ och dess matematisk-naturvetenskapliga sektion $\frac{10}{36}$ av varje års besparingar. Vid karolinska institutet skulle givetvis hela det verkligen besparade beloppet inflyta till docentstipendiefonden.

Emellertid låte sig naturligen icke på förhand den möjligheten uteslutas, att en fakultet respektive sektion visade sådan hänsyn gentemot docentstipendiefondens tillgångar, att utdelning endast sparsamt ifrågakomme. Då ett sådant tillvägagångssätt kunde vara ägnat att äventyra det med fonden avsedda syftet, ansåges garantier mot opåkallad fonderingsbenägenhet böra åvägabringas. En verksam sådan kunde åstadkommas genom ett stadgande av innehåll, att, då en fakultets eller sektionens docentstipendiefond översköte hälften av en fakultets eller sektionens andel i docentstipendieanslaget, överskottet skulle tillföras reservfonden. På så sätt berövades faktiskt de olika fakulteterna och sektionerna varje anledning att i onödan avvisa anspråk på bidrag ur deras respektive fonder. Vid karolinska institutet, där reservfond saknades, förefunnes emellertid icke möjlighet till genomförande av nyss berörda anordning. Där uppkommet överskott syntes lämpligen i stället böra under i övrigt lika villkor återgå till statsverket.

De sakkunniga förmenade, att den förändrade ordningen beträffande användningen av besparade docentstipendiemedel, som föreslagits, skulle komma att bliva av icke ringa betydelse för den vetenskapliga forskningen och undervisningen vid universiteten och karolinska institutet. Ej obetydliga belopp skulle årligen ur fonderna kunna utdelas antingen såsom tillfälliga docentstipendier eller såsom större eller mindre understöd för främjande av särskilda forskningsuppgifter eller åvägabringande av viss önskvärd undervisning. Därigenom att denna vidsträckt möjlighet bereddes vederbörande att, utan de begränsande stadganden, som gällde för de egentliga docentstipendierna, förfoga över besparade docentstipendiemedel skulle de rörliga stipendiernas borttagande kunna försiggå utan att därav befarade olägenheter inställde sig. Över huvud vore docentstipendiefonderna, på

föreslaget sätt disponerade, ägnade att reglera tillfälligt uppkommande ojämnheter i det här föreslagna stipendiesystemet.

Det torde böra särskilt framhållas, att jämväl äldre docenter, vilka redan åtnjutit docentstipendium under de 7 år, som ansetts böra utgöra längsta tiden för stipendieinnehav, när så prövades lämpligt, skulle ur fonderna kunna erhålla understöd.

I samband med denna omläggning av docentstipendiefonderna hava de sakkunniga ifrågasatt, att det av 1840 års riksdag båda universiteten anvisade, med nu å Uppsala universitets stat uppförda anslaget å 900 kronor »till befördran av vetenskapliga studier, som ej tillhöra de egentliga examensämnena», såsom icke längre behöfvligt, skulle upphöra med utgången av den tid, för vilken innehavaren fått sig detsamma tilldelat.

Myndig-
heterna.

Beträffande nu förevarande del av de sakkunnigas förslag hava av de hörda myndigheterna åtskilliga erinringar och ändringsyrkanden blivt framställda. I vad dessa angå de i det föregående omförmälda förhållanden skola de här i korthet beröras.

Uppsala
universitet.

Vid universitetet i *Uppsala* har teologiska fakulteten på det bestämdaste påyrkat, att ännu ett stipendium måtte tilldelas fakulteten, detta med hänsyn dels därtill, att det av fakulteten disponerade s. k. apologetiska stipendiet icke kunde jämnställas med övriga docentstipendier, dels även därtill att med de rörliga stipendiernas borttagande försämrade möjligheter skulle inträda för fakultetens docenter att erhålla docentstipendium. Ävenledes avstyrker fakulteten upphörande av docentstipendiernas bundenhet till vissa ämnen eller ämnesgrupper. De föreslagna förändringarna rörande förfarandet med besparade docentstipendier tillstyrkte fakulteten i huvudsak. Juridiska fakulteten finner den ifrågasatta gemensamma regleringen av de till fonderna ingående besparingarna obehöfvlig och avstyrker såväl förslaget härom som förslaget om maximigräns för fonderingen. Jämväl påyrkar fakulteten, att ändringen i fondernas disposition, ävensom den ifrågasatta begränsningen av storleken å anslag ur fonden, icke måtte komma till stånd. Medicinska fakulteten hemställer, att rätten att utdela tillfälliga stipendier åtminstone för fakultetens del alljämt måtte bibehållas. Fakulteten avstyrker de sakkunnigas förslag angående årlig fördelning av de medel, som besparas å anslaget för docentstipendier, samt förslaget om överförande från besparingsfonderna till reservfonden av vissa överskjutande belopp. Likaledes avstyrkas de föreslagna inskränkningarna i dispositionsrätten av fonderna. Filosofiska fakulteten påyrkar ytterligare ökning av docentstipendiernas antal, därav 3 för den humanistiska sektionens ämnesgrupper, 1 för den matematisk-naturvetenskapligas ämnesgrupper samt 1 rörligt för den senare sektionen. Tillika har ifrågasatts en avvikande gruppindelning samt företrädesrätt till docentstipendium för vissa ämnen inom grupperna. Större akademiska konsistoriet ger uttryck åt sin övertygelse, att även efter genomförandet av det föreliggande förslaget behovet av ytterligare docentstipendier kommer att göra sig gällande inom åtskilliga ämnen eller ämnesgrupper. Ett ojävaktigt bevis härför utgjorde särskilt vad inom den teologiska och den filosofiska fakulteten härutinnan anförts. I fråga om fördelningen av docentstipendierna understödde konsistoriet de framställda kraven på att stipendierna

fortfarande bleve bundna vid vissa ämnen eller ämnesgrupper med företräde för vissa angivna ämnen, varjämte utdelande av tillfälligt docentstipendium alltjämt borde kunna äga rum. Ävenledes ville konsistoriet i överensstämmelse med medicinska fakulteten hävda, att ökningen av det för denna fakultet avsedda antalet stipendier icke borde medföra någon minskning i anslagen till biträdande lärare, på sätt de sakkunniga förordnat. Konsistoriet avstyrkte jämväl de av de sakkunniga föreslagna förändringarna i avseende på förfaringssättet med och dispositionen av de besparade docentstipendiemedlen.

Vid Lunds universitet har teologiska fakulteten med hänvisning till de rörliga stipendiernas indragning påyrkat ytterligare ett nytt docentstipendium. Juridiska fakultetens majoritet har beträffande docentstipendiefonderna föreslagit sådan ändring i de sakkunnigas förslag, att å en viss fakultets (sektions) andel i docentstipendiefonderna uppkomma besparingar till en början skulle i sin helhet läggas till samma fakultets (sektions) docentstipendiefond, och att först, då denna uppginge till viss minimistorlek, till siffran bestämd särskilt för varje fond, ytterligare besparingar skulle disponeras på sätt som av de sakkunniga föreslagits. Medicinska fakulteten har, med förklaring att fakulteten framdeles liksom hittills vore beredd att tillse, att docenterna användes för den propedeutiska undervisningen, hemställt att någon ändring i de för sådan undervisning utgående anslagen icke måtte företagas. De sakkunnigas förslag beträffande förfaringssättet med besparade docentstipendier funne fakulteten synnerligen lyckligt, men ansåge, att de sakkunnigas goda förslag bleve av vida större gagn, om hela beloppet av de ärligen till fakulteten utgående stipendierna finge fonderas, i stället för halva, som nu föreslagits. Filosofiska fakulteten har hemställt om ytterligare 1 till ämnesgrupp knutet samt 2 rörliga docentstipendier, 1 för vardera sektionen. I bestämmelserna angående docentstipendiefonderna föreslår fakulteten sådana ändringar, att maximibeloppet fastställles till 5,500 kronor samt att mindre understöd till resekostnad eller för särskild forskning må såsom hittills kunna utgå även till stipendierad docent. Större akademiska konsistoriet har skänkt sitt understöd åt de framställda kraven på ytterligare ökning, utöver vad de sakkunniga föreslagit, av antalet docentstipendier. Därjämte har konsistoriets majoritet (11 röster mot 9), med gillande i öfrigt av vad de sakkunniga rörande förfaringssättet med besparade docentstipendier föreslagit, hemställt om ett engångsanslag för docentstipendiefondernas fyllande till maximibelopp.

Universitets-
kanslern.

Universitetskanslern har, i anslutning till vad han anfört beträffande utvidgade möjligheter för docenterna att få åtnjuta docentstipendium och särskilt med hänsyn till den förordade begränsningen av tiden för åtnjutande av docentstipendium, samt då vidare behovet av en ökning av det nuvarande antalet med tillhoppa 12 vid vardera universitetet syntes vara ådagalagt, tillstyrkt de från universiteten framkomna önskingarna om större antal docentstipendier än de sakkunniga föreslagit. Utöver vad som av de sakkunniga förordats, skulle erfordras 6 docentstipendier vid Uppsala universitet och 4 docentstipendier vid Lunds universitet. Kanslern funne sig likaledes böra tillstyrka, att de teologiska fakulteten i Uppsala nu tillkommande stipendier bleve bundna till vissa ämnen, men borde det till nyinrättande föreslagna bliva rörligt inom fakulteten. I likhet med medicinska fakulteten och större konsistoriet i Uppsala samt medicinska fakulteten i Lund ville kanslern därjämte frambålla, att anslagen till biträdande lärare fortfarande vore behöfliga för sitt särskilda ändamål. Jämväl tillstyrkte kanslern, att beträffande de filosofiska fakulteternas docentstipendier måtte föreskrivas företräde för docent uti vissa ämnen inom respektive grupper. Däremot avstyrker

kanslern bifall till det från större akademiska konsistoriet i Uppsala framkomna förslaget om bibehållande av de s. k. tillfälliga docentstipendierna. Beträffande docentstipendiefonderna och vad som därmed ägde sammanhang kunde kanslern icke anse tillrådligt, att, på sätt de sakkunniga föreslagit, en maximigräns för docentstipendiefondernas storlek på förhand fastsloges. Ännu olämpligare förefölle förslaget, att överskjutande docentstipendiemedel skulle tillföras de enligt helt andra bestämmelser disponerade och för andra ändamål avsedda reservfonderna. Han hemställde därför om bibehållande av nuvarande föreskrifter angående ifrågavarande fonders bildande, med den modifikation att fonderna skulle tillföras alla besparingar å docentstipendeir, varigenom dessa sålunda icke i något fall skulle tillföras reservfonden.

Det föreslagna uppläggandet även vid karolinska institutet av en docentstipendiefond vore särdeles välbetänkt och tillstyrktes denna åtgärds vidtagande. I likhet med institutets lärarkollegium ansågo dock kanslern, att intet överskott i fonden borde återgå till statsverket.

Vad därefter anginge de ändamål, för vilka docentstipendiefondernas medel skulle få användas, hade dessa efter kanslerns uppfattning blivit av de sakkunniga allt för snävt begränsade. Den nuvarande grundsatsen, att ifrågavarande fonder disponerades av kanslern — utan att härvid någon maximigräns för anslagens belopp funnes fastslagen — »för undervisningens eller den vetenskapliga forskningens behov i det syfte, som avses med docentstipendier», syntes böra bibehållas, dock med tillägg dels i syfte att frambålla, hurusom hädanefter ett av de viktigaste ändamålen med fonderna skulle vara att lämna understöd åt ostipendierade docenter, och dels för att i enlighet med de sakkunnigas förslag möjliggöra att anslag av fonderna skulle kunna utgå till ostipendierad docent för utförande av uppdrag att opponera vid disputationer.

Kanslern tillstyrkte, under förutsättning av bifall till vad som i fråga om stipendiernas antal samt docentstipendiefondernas förstärkning föreslagits, jämväl indragning av det i Uppsala universitets stat uppförda anslaget »till befordran av vetenskapliga studier, som ej tillhöra de egentliga examensämnen».

Departementsschefen.

Den i det föregående med ledning av de sakkunnigas sammanställning lämnade översikt rörande de krav, som från vederbörande myndigheter under gångna år framställts i fråga om antalet docentstipendier, synes mig till fullo uppvisa, att uppfattningen om behovet av docentstipendier hos de akademiska och de anslagsbeviljande myndigheterna starkt gått isär. Det torde sålunda böra erinras därom, att Uppsala universitet år 1908 såg antalet fasta docentstipendier ökat från 15 till 28 och Lunds universitet från 11 till 23, vilket för det förra universitetet innebar ett nära fördubblat och för det senare ett mer än fördubblat antal dylika stipendier. Men samtidigt förelåg önskemål om ytterligare 8 docentstipendier från Uppsala universitet och om ytterligare 5 från Lunds universitet.

De sakkunniga hava nu efter en, såvitt jag kunnat finna, på ett omsorgsfullt avvägande av olika behov grundad utredning funnit sig böra förorda — bortsett från de rörliga docentstipendiernas förvandling till fasta med höjda belopp — en ökning för Uppsala universitet med 6 och för Lunds universitet med 8 docentstipendier, varigenom antalet skulle

komma att uppgå till inalles respektive 39 och 36. För karolinska institutet skulle antalet docentstipendier efter de sakkunnigas förslag visserligen icke komma att överstiga det hittillsvarande. Därigenom att de nuvarande 3 rörliga stipendierna å vartdera 1,000 kronor skulle till beloppet likställas med de övriga, skulle dock en högst avsevärd förbättring i förhållandena även där åstadkommas.

Utöver vad sålunda föreslagits hava krav på väsentliga ökningsar från universiteten blivit framförda och jämväl av universitetskanslern blivit förordade till bifall. För Uppsala universitet skulle erfordras ytterligare ej mindre än 6 nya stipendier, varigenom antalet skulle komma att uppgå till 45 och den totala ökningen till 12, för Lunds universitet skulle behövas ytterligare 4 och det universitetet tillkommande antalet skulle sålunda stiga till 40 med en total ökning av 12 docentstipendier.

Vid prövning av vad i nu förevarande avseende anförts av de akademiska myndigheterna dels *före* avgivandet av de sakkunnigas förslag, dels ock *efter* sagda förslags framställande, har jag icke kunnat undgå att uppmärksamma, att anspråken ej oväsentligt stegrats, sedan de sakkunniga sökt i allt väsentligt tillmötesgå de önskemål, som under ärendets tidigare behandling framkommit.

För en sådan ståndpunktsändring synas mig ej tillräckligt vägande skäl vara förebragta. Vad de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund anført rörande ökat behov av fasta docentstipendier, med de rörligas indragning, synes mig icke alltför tungt vägande, då de sakkunnigas utredning otvetydigt giver vid handen, att de rörliga docentstipendierna samtliga med ytterst få undantag disponerats av de filosofiska fakulteterna för docenter inom dessa. Denna omständighet synes mig sålunda icke av de nämnda fakulteterna kunna rättmätigt åberopas såsom grund för ytterligare ökat antal docentstipendier.

Likaledes torde universitetsmyndigheterna, som i Uppsala ställt sig i det närmaste helt avvisande mot de sakkunnigas välbetänkta förslag beträffande docentstipendiefondernas disposition, hava underskattat de möjligheter, som, genom anlitan de av den av de sakkunniga anvisade vägen, komma att föreligga till utdelning av understöd åt docenter ur nämnda fonder. Otvivelaktigt komma dessa fonders tillgångar, disponerade på sätt jag i det följande närmare angiver, att utgöra ett betydelsefullt komplement till de reguljära docentstipendierna, och sålunda snarare minska än öka behovet av sådana.

Med hänvisning till nyssnämnda bägge omständigheter synes mig utöver den utav de sakkunniga föreslagna numerären endast en mindre ökning av docentstipendiernas antal kunna på ett fullt bindande sätt

motiveras. Sålunda torde teologiska fakulteten i Uppsala få anses tillgodosedd med de nuvarande 4 docentstipendierna, vadan någon ökning icke bör för dess del ifrågakomma. Däremot har jag vid en ingående detaljprövning av de sakkunnigas förslag funnit, att filosofiska fakulteten i Uppsala på ett tillfredsställande sätt styrkt behovet av ytterligare ett docentstipendium för vardera av sina båda sektioner. Den humanistiska sektionens ämnen skulle därigenom komma att förfoga över 17, den matematisk-naturvetenskapliga sektionens över 12 docentstipendier.

Vad angår Lunds universitet torde den teologiska fakultetens behov av docentstipendier få anses tillfredsställande tillgodosett med de föreslagna 3 stipendierna, vadan en ökning utöver den av de sakkunniga föreslagna icke synes erforderlig. Ej heller har den matematisk-naturvetenskapliga sektionen synts mig hava lämnat övertygande skäl för upprättande av ett större antal stipendier än som av de sakkunniga ifrågasatts, redan detta innebärande en ökning för sektionens del med ej mindre än 4 stipendier. Jag ser alltså icke någon anledning att på denna punkt frångå de sakkunnigas förslag. Vad däremot angår den humanistiska sektionen vid samma universitet, torde med hänsyn till läroämnenas antal ytterligare 1 docentstipendium för denna sektion kunna anses erforderligt. Antalet densamma tillkommande docentstipendier skulle därigenom komma att uppgå till 16.

Vidkommande antalet av de juridiska och medicinska fakulteterna vid universiteten samt karolinska institutet tillkommande docentstipendier finner jag mig kunna ansluta mig till vad de sakkunniga därutinnan, med instämmande av vederbörande myndigheter, föreslagit, och bör sålunda upptagas för en var av de juridiska fakulteterna 3, för en var av de medicinska fakulteterna 5 samt för karolinska institutet, med uteslutande ur staten av de nuvarande 2 rörliga å vartdera 1,000 kronor, 5 docentstipendier.

Vid bifall till vad jag nu förordat skulle sålunda hela antalet docentstipendier komma att uppgå för Uppsala universitet till 41, för Lunds universitet till 37 och för karolinska institutet till 5.

För möjliggörande av en bättre överblick över nu berörda förhållanden har jag funnit mig böra i tabellform åvägabringa en sammanställning av det antal docentstipendier, som enligt de olika förslagen skulle tillkomma fakulteterna respektive sektionerna vid de båda universiteten.

Den närmare fördelningen av ovannämnda docentstipendier inom de olika fakulteterna och sektionerna å ämnen eller ämnesgrupper synes i detta sammanhang icke i annan mån påkalla något uttalande från min

Uppsala universitet.

Fakultet eller sektion.	Antal				Ökning.	Minskning.
	nuvarande docentsti- pendier.	av de sakkun- niga före- slagna docent- stipendier.	av universi- tetsmyndig- heterna före- slagna docent- stipendier.	av departe- mentschefen föreslagna docentsti- pendier.		
Teologiska fakulteten	4	4	5	4	—	—
Juridiska »	3	3	3	3	—	—
Medicinska »	3	5	5	5	2	—
Filosofiska » i dess helhet.....	1	—	1	—	—	1
» » , humanistiska sektionen	10	16	19	17	7	—
» » , mat.-naturv. sektionen	7	11	12	12	5	—
Rörliga mellan samtliga fakulteter och sek- tioner	5	—	—	—	—	5
Summa	33	39	45	41	14	6

Lunds universitet.

Fakultet eller sektion	Antal				Ökning.	Minskning.
	nuvarande docentsti- pendier.	av de sak- kun- niga före- slagna docent- stipendier.	av universi- tetsmyndig- heterna före- slagna docent- stipendier.	av departe- mentschefen föreslagna docentsti- pendier.		
Teologiska fakulteten	2	3	4	3	1	—
Juridiska »	3	3	3	3	—	—
Medicinska »	2	5	5	5	3	—
Filosofiska » i dess helhet.....	2	—	—	—	—	2
» » , humanistiska sektionen	8	15	17	16	8	—
» » , mat.-naturv. sektionen	6	10	11	10	4	—
Rörliga mellan samtliga fakulteter och sek- tioner	5	—	—	—	—	5
Summa	28	36	40	37	16	7

sida, än att jag finner mig kunna förorda, att samtliga stipendier inom filosofiska fakulteten knytas till de olika sektionerna.

Vad därefter angår frågan om sättet för fondering av besparade docentstipendiemedel samt dispositionen av de därigenom uppkommande fonderna hava de sakkunniga, såsom förut i förbigående antytts, funnit sig böra sätta denna angelägenhet i omedelbart samband med spörsmålet om docentstipendiernas antal och fördelning.

Det föreliggande förslaget avser i denna del två olika spörsmål. Dels ifrågasättes en utsträckning av rätten att disponera besparade docentstipendiemedel i enlighet med de härför givna föreskrifter att omfatta jämväl karolinska institutet. Dels föreslå de sakkunniga en omläggning efter väsentligen nya grunder av hela fonderingsförfarandet.

I förstnämnda hänseende råder mellan de sakkunniga och de myndigheter, som uttalat sig i ärendet, karolinska institutets lärarkollegium och universitetskanslern, ingen som helst meningsskiljaktighet. Alla äro ense däruti, att det för institutet skulle vara synnerligen lyckligt, om sådan rätt kunde utverkas hos riksdagen. För min del finner jag det icke blott billigt att tillerkänna nämnda läroanstalt berörda rättighet. Tungt vägande sakliga skäl kunna ock anföras därför. Karolinska institutet intar med hänsyn till forsknings- och undervisningsuppgifter en med universitetens medicinska fakulteter fullt jämförlig ställning. Under sådana omständigheter kan det icke vara riktigt att fränkänna nämnda läroanstalt rätten att i angivet syfte disponera å dess docentstipendieanslag besparade medel för enahanda ändamål, som redan tillkommer universitetens medicinska fakulteter.

Jag anser följaktligen, att riksdagens medgivande bör utverkas för att karolinska institutet må erhålla rätt att på angivna villkor disponera besparade docentstipendiemedel.

Vad därefter vidkommer den andra sidan av de sakkunnigas förslag, nämligen förfaringssättet beträffande de besparade docentstipendiemedlen, framgår det av de yttranden, för vilkas innehåll redogörelse förut lämnats, att stora meningsskiljaktigheter härutinnan yppat sig. Endast i den punkten synes enighet hava blivit uppnådd, att besparingarna utan undantag böra tillfalla docentstipendiefonderna och icke under några förhållanden tillföras reservfonden. Myndigheterna i Uppsala liksom universitetskanslern hava avstyrkt de sakkunnigas förslag i vad det angår fördelningen av de besparade medlen, stadgande av viss maximigräns för fonderingen samt sättet att disponera fondernas tillgångar, medan myndigheterna vid Lunds universitet, under erkännande av de sakkunnigas goda uppslag, med en eller annan detaljanmärkning förordat förslaget.

För min del finner jag vad de sakkunniga anfört rörande de olägenheter, som vidlåda det nuvarande fonderingssättet, där slumpen i vidsträckt grad faller utslaget i fråga om de belopp, som det ena eller andra året kommer att tillfalla de olika fonderna, vara mycket övertygande. Jag delar även de sakkunnigas uppfattning, att dessa olägenheter i framtiden, därest ändring ej sker, skola bliva väsentligt större än nu dels på grund av de avsevärt höjda stipendiebeloppen och stipendiernas ökade antal, dels också med hänsyn till den minskade skillnad, som med avseende å storleken kommer att föreligga mellan vikariatsarvode och docentstipendium. Ingen avgörande anmärkning synes mig heller kunna framställas mot en fördelning, på sätt de sakkunniga förordat, av de årliga besparingarna å samtliga fakulteter och sektioner efter vars och ens andel i docentstipendieanslaget. Då grundsatsen sålunda synes mig rättvis och avsevärda fördelar skulle vinnas genom en ändrad ordning, vill jag i nu berörda punkt ansluta mig till det framställda förslaget.

Uppenbart är emellertid, att den ifrågasatta förändringen i fondernas disposition förutsätter, att säkerhet måste vinnas för att den benägenhet att samla fonder, vilken föranlett, att en fakultet kunnat se sin docentstipendiefond oavbrutet växa från ungefär 25,000 kronor år 1912 till nära 37,000 kronor år 1917, icke bör få ställa sig hindrande i vägen för den avsedda kompletteringen av den egentliga docentstipendieinrättningen. Sådan garanti hava de sakkunniga velat åvägabringa därigenom, att, därest fonden skulle överskrida ett visst belopp, närmare angivet såsom hälften av fakultetens eller sektionens andel av docentstipendieanslaget, skulle överskottet tillföras reservfonden. Vid karolinska institutet, där reservfond saknas, skulle eventuellt överskott i stället återgå till statsverket.

Att en begränsning av fondernas storlek under angivna förhållanden bör komma till stånd, därom är jag övertygad. Lämpliga vägen härför synes mig de sakkunniga hava anvisat. I detta sammanhang har jag jämväl att taga ståndpunkt till ett av medicinska fakulteten vid Lunds universitet väckt förslag, upptaget av det större konsistoriets majoritet, av innebörd att ett engångsanslag av riksdagen borde anvisas för fyllande av fonderna till stadgat maximibelopp. Då det synes mig alldeles strida mot hela grundvalen för besparingsfonderna, att särskilda anslag skulle utgå till stödjande av desamma, har jag icke ansett mig kunna tillstyrka en åtgärd i detta syfte.

Vad slutligen beträffar dispositionen av fondernas medel, hava meningsskiljaktigheter framträtt därutinnan, att vissa av de akademiska myndigheterna funnit de nuvarande mera vidsträckta bestämmelserna att före-

draga framför den snävare formuleringen, som av de sakkunniga förordats. Obestriddligt torde vara att användningen av de å docentstipendieanslagen besparade medel bör så nära som möjligt ansluta sig till det ändamål, som skall främjas med ifrågavarande anslag. Denna synpunkt finner jag de sakkunnigas förslag hava tillgodosett, medan de nu gällande bestämmelserna möjliggöra för vederbörande att utnyttja docentstipendiefonderna för nära nog vilket universitetsändamål som helst. Mig synes det sålunda vara riktigt, att berörda fonder i främsta rummet tagas i anspråk för understödjande av de ostipendierade docenternas forsknings- och undervisningsverksamhet, men därjämte också, då så befinnes lämpligt, för att sätta andra yngre vetenskapsidkare i stånd att bedriva vetenskapligt arbete. Att understöden emellertid icke böra givas sådan storlek, att de till beloppet överstiga docentstipendierna, torde utan vidare vara klart liksom även att de böra i tillämpliga delar följas av motsvarande skyldigheter, som äro stadgade för åtnjutande av docentstipendium.

På sätt jag i det följande närmare angiver, bör av docentstipendiefonderna jämväl kunna utgå den ersättning, som föreslås skola tillkomma ostipendierad docent, som å fakultetens, sektionens eller lärarkollegiets vägnar opponerar vid disputationssakt.

Vad slutligen angår det av de sakkunniga framställda förslaget, att det ursprungligen för båda universiteten avsedda, men genom beslut av 1907 års riksdag i staten för Uppsala universitet upptagna anslaget å 900 kronor »till befordran av vetenskapliga studier, som ej tillhöra de egentliga examensämnen», såsom numera obehövt borde indragas, finner jag i likhet med universitetskanslern, att något behov av nämnda anslag efter den förstärkning, docentstipendiefonderna erhållit, ej längre föreligger. Ifrågavarande anslagspost bör sålunda, vid bifall till vad här föreslagits, utgå ur staten. Anslaget är disponerat intill utgången av år 1919.

*Docents
tjänstgöring
samt övriga
villkor för
åtnjutande
av docent-
stipendium.*

*Nuvarande
bestäm-
melser.*

De docent nu åliggande skyldigheter finnas angivna i universitetsstatuternas §§ 106, 86 och 120 samt i stadgarna för karolinska institutet §§ 88, 66 och 98.

Enligt dessa bestämmelser är envar docent pliktig att, på förslag av vederbörande fakultet, sektion eller lärarkollegium och enligt kanslerns bestämmande, mot skälig ersättning, som i varje särskilt fall fastställs av kanslern, sedan fakulteten eller sektionen och docenten yttrat sig, övertaga den undervisning i sin vetenskap, som för ett ändamålsenligt anordnande av den akademiska undervisningen provas erforderlig. Likaledes föreligger för docent en allmän skyldighet att åtaga sig förordnande såsom vikarie i sin vetenskap, då han icke är hindrad av laga förfall, samt att efter vederbörande fakultets, sektionens eller lärarkollegiums förordnande opponera vid disputationssakt.

För docent, som innehar docentstipendium, föreskrives vidare skyldighet att i sin vetenskap utan särskild ersättning antingen giva en offentlig föreläsningkurs å 15 timmar under höstterminen och 20 timmar under vårterminen eller ock, på förslag av vederbörande fakultet eller sektion och enligt kanslerns bestämmande, bestrida annan däremot svarande tjänstgöring. Tillika stadgas, att, då docent, som innehar docentstipendium, såsom vikarie uppehåller hela den med ordinarie lärarbefattning förenade undervisningsskyldigheten, den förutnämnda undervisningsskyldigheten bortfaller. Gäller vikariatsförordnandet blott del av termin eller viss del av undervisningen under en termin, ankommer det på kanslern att avgöra, i vilken mån samma tjänstgörings-skyldighet må nedsättas.

Beträffande övriga med docentstipendium förbundna villkor och bestämmelser må erinras därom att, sedan statsutskottet år 1912 med anledning av motion i andra kammaren fäst uppmärksamheten på att fall förekommit, då det med docentstipendium avsedda ändamål blivit till väsentlig del undanskjutet och stipendiet mera fatt prägel av ersättning för det jämförelsevis ringa arbete i universitetets tjänst, som av stipendiaten utkrävdes, under det att vederbörandes tid i övrigt utnyttjades i annan stats-tjänst eller enskild befattning, hava av kanslersämbetet och Kungl. Maj:t åtgärder vidtagits i syfte att stävja de anmärkta missförhållandena. Sålunda har kanslersämbetet ålagt vederbörande akademiska myndigheter, vilka hava att avgiva förslag till bortgivande av docentstipendium, att städe vid sådana förslags avgivande till kanslern meddela upplysning angående allmän eller enskild befattning eller tjänst, som till äventyrs innehas av docent, vilken föreslas till erhållande av sådant stipendium. Sedermera har Kungl. Maj:t den 24 april 1915 föreskrivit, att, utöver vad redan stadgats i fråga om utdelande av docentstipendium, vid beslut härom behörig hänsyn skall tagas därtill, att stipendiaten icke genom innehavande befattning eller annorledes är i avsevärd grad förhindrad att utöva sådan lärar- eller forskarverksamhet, vars stödjande avses med docentstipendium.

En eventuell höjning av docentstipendierna till av föreningen föreslaget belopp borde enligt docentföreningens i Lund åsikt åtföljas av en reglering av bland annat de docenterna åliggande skyldigheter. Föreningen funne, att docentstipendiat alltjämt borde vara skyldig att utan ersättning opponera å akademisk avhandling. I första hand borde föreskrivas, att det skulle åligga docenten att avgiftsfritt giva en av de i studieplanen föreskrivna kurserna. Dessa kurser vore numera förenade med för de studerande ofta dryga utgifter och det syntes föreningen vara ett angeläget önskemål, att de bleve avgiftsfria, så mycket mera, som de under de senaste åren fått ökad betydelse för universitetsundervisningen, sedan genom de allmänna läroverkens omläggning dessa icke i samma utsträckning som tidigare vore inriktade på att vara förskolor för universiteten. Bestämmelser i den föreslagna avfattningen ansåges till fullo garantera, att universiteten under den ena av läsårets terminer erhöles erforderlig kursundervisning.

Under termin, då stipendierad docent icke gäve i studieplanen föreskriven kurs, borde han åläggas att meddela undervisning under bestämt antal timmar, förslagsvis motsvarande två veckotimmar. Dock ansåges docent böra i enstaka fall och för vetenskapligt arbete kunna erhålla minskning i det stadgade timantalet.

I frågan om rätt för stipendierad docent att med stipendiet förbin-

Docent-
föreningens
i Lund fram-
ställning.

da annan avlönad verksamhet hade docentföreningen i Lund i sina framställningar såväl år 1913 som år 1918 gjort vissa erinringar.

Föreningen ville medgiva, att vid bortgivande av docentstipendium hänsyn borde tagas därtill, att en docent vid sidan av sin docentverksamhet innehade avlönad anställning i allmän eller enskild tjänst eller eljest i större utsträckning ägnade sig åt annan sysselsättning än den med docenturen förbundna.

Härvid syntes föreningen endast *en* allmän regel kunna uppställas: docentstipendium borde icke tilldelas docent, vilken innehade en sådan allmän eller enskild befattnings, som medförde för sin innehavare fast lön och vore avsedd att väsentligen och stadigvara absorbera hans arbetskraft. Vidare förmenade föreningen, att det närmast vore vid stipendiums förnyelse, som en åtstramning kunde vara på sin plats och en effektiv kontroll vore genomförbar. Då fråga vore om docentstipendiums bortgivande åt samma docent för ännu en treårsperiod, funne föreningen det fullt tillbörligt, att vederbörande myndighet noggrant prövade, huruvida de krav, som universitetet hade rätt att ställa på innehavare av docentstipendium, icke blivit åsidosatta, och huruvida det kunde anses, att av docenten utövade andra sysselsättningar hade haft och väl också i en framtid komme att hava en menlig inverkan i detta avseende.

Docentföreningen funne sålunda frågan icke vara på annat sätt att lösa, än att det förtroendefullt överlämnades åt vederbörande universitetsmyndigheter att vid bortgivande av docentstipendium i varje särskilt fall taga hänsyn till föreliggande omständigheter utan att vara bundna av snäva regler, vilkas tillämpande ofta skulle kunna komma att verka orättvist. Slutligen tillåte sig docentföreningen att uttrycka det önskemålet, att, då huvudsyftet med docentstipendiums bortgivande syntes vara att sätta vederbörande i stånd att bedriva vetenskaplig verksamhet, docentstipendium endast i undantagsfall tilldelades docent med avsevärd privatförmögenhet.

I sin senare skrift förklarar samma docentförening, att, därest de framställda önskemålen med avseende på docentstipendiernas storlek vunne beaktande, funne föreningen det givet, att docent borde vara skyldig att ifråga om biförtjänster förhålla sig som andra statens ämbetsmän med samma ekonomiska förmåner. Föreningen ansåge emellertid att rätten till biförtjänster icke borde avgöras genom uppställandet av fasta allmänna bestämmelser, utan borde åt fakultet (sektion) överlämnas att i varje särskilt fall avgöra docentstipendiets förenlighet med biförtjänster. Föreningen ville som sitt önskemål framhålla, att sådant arbete — vare sig betalt eller obetalt — som vore direkt befordrande för en docents vetenskapliga forskning eller utveckling ej finge betraktas som hinder för innehav av docentstipendium.

De sakkunniga.

Den av de sakkunniga intagna allmänna ståndpunkt till frågan om docents tjänstgöringsskyldighet har redan i det föregående (sid. 13 o. ff.) angivits.

I de docent i allmänhet åliggande skyldigheter att mot ersättning övertaga erforderlig undervisning i sin vetenskap, att åtaga sig förordnande såsom vikarie samt att efter fakultets, sektionens eller lärarkollegiums förordnande opponera vid disputation, hava de sakkunniga icke funnit anledning ifrågasätta annan förändring än att sistnämnda åliggande bör tillkomma ostipendierad docent allenast mot viss, stadgad ersättning.

Beträffande åter frågan om den undervisning, som bör åläggas docentstipendiat, hava de sakkunniga anfört bland annat:

»Enligt vår i det föregående framställda uppfattning bör en förnyad reglering av docenternas tjänstgöring hava till allmänt syfte att närmare knyta docenternas verksamhet till universitetet. För att bereda möjligheter för en sådan anordning torde en ökning av den hittillsvarande tjänstgöringen böra föreskrivas, att utgå i den mån så prövas ändamålsenligt. Härvid erfordras ändring i § 106 mom. 3 av gällande universitetsstatuter samt i § 88 mom. 3 av stadgarna för karolinska institutet.

I det förslag till ändrad lydelse av nyssnämnda stadganden, som av oss framställes, hava vi trott oss bäst tillgodose det nämnda syftet genom att åt vederbörande myndighet överlämna att inom angivna gränser, beträffande såväl art som omfattning, närmare fastställa stipendierad docents tjänstgöringsskyldighet med hänsyn till de i varje fall föreliggande omständigheterna. Finnes tjänstgöringen lämpligen böra utgå i form av offentliga föreläsningar, synes den böra omfatta en timme två dagar i veckan, vilket innebär en fördubbling av vad som nu är föreskrivet. Stadgandets formulering får givetvis icke uppfattas såsom ett hinder för medgivande av en av vederbörande myndigheter såsom lämplig befunnen koncentration av föreläsningarna till viss del av läsåret. Med hänsyn till önskvärdheten av att docenterna i större utsträckning än hittills övertaga den propedeutiska undervisningen i de olika vetenskaperna, hava vi tillika föreslagit, att kanslern på vederbörande fakultets eller lärarkollegiums förslag må äga att bestämma, att tjänstgöringsskyldigheten må kunna fullgöras antingen genom hållande av propedeutiska föreläsningar till ett antal av intill 50 under lästermin eller ock genom bestridande av annan där emot svarande tjänstgöring. Behovet av sådan propedeutisk undervisning kan emellertid för olika ämnen växla ganska avsevärt. Den övre gräns för docents skyldighet att åtaga sig dylik undervisning, som genom stadgandet i fråga bestämts, har fastställts med tanke på det beräknade högsta behov av propedeutisk undervisning, som ansetts kunna normalt ifrågakomma. För annan tjänstgöring än föreläsningar (t. ex. ledande av seminarieövningar, ledande av eller biträde vid laborationsövningar och dylikt) är det icke möjligt att på förhand angiva någon bestämd omfattning. Därtill äro förhållandena i skilda fall alltför olikartade. Åt vederbörande myndigheter måste det därför överlämnas att, med hänsyn tagen därtill att den docenter i olika ämnen åliggande tjänstgöring må erhålla möjligast likartade omfattning, på grundvalen av givna stadganden i detalj reglera hithörande förhållanden. Härvid torde man säkerligen icke underlåta att

beakta den möjlighet att avpassa tjänstgöringens omfattning efter dess olika betungande karaktär, som den föreslagna formuleringen inrymmer.»

Spörsmålet om övriga villkor, som böra uppställas för åtnjutande av docentstipendium, har varit föremål för ingående överväganden av de sakkunniga. De betona därvid å ena sidan svårigheten att åstadkomma en på samma gång rättvis och effektiv lösning av den föreliggande frågan, på grund av stipendiets karaktär av understöd för bedrivande av vetenskaplig forskning, därvid endast en mindre del av de av statsmakterna för det sammans åtnjutande föreskrivna åliggandena vore av natur att tillåta omedelbar kontroll. Å andra sidan finna de sakkunniga inträffade händelser hava varit ägnade att inskräpa vikten av, att uppmärksamhet visas spörsmålet i fråga. Angelägenheten härav ökades givetvis i samma mån som stipendiebeloppen höjdes och därmed också större krav kunde ställas på att stipendiaterna mera odelat hängåve sig åt att fylla de uppgifter, som med stipendierna avsåges.

Sökte man vid uppdragande av gränslinjerna mellan docentstipendiaternas tillåtna och otillåtna bisysslor anknytning till den under senare år tillämpade praxis, ansåges det till en början kunna fastslås, att det icke borde medgivas docentstipendiat att under stipendietiden innehava annan statstjänst av stadigvarande karaktär. Men under dylika omständigheter måste det ävenledes anses som en naturlig konsekvens, att icke heller kommunal befattning av likartad beskaffenhet finge förenas med docentstipendium. Det kunde nämligen icke anses rimligt, att stipendiat, som utnämndes till adjunkt vid ett läroverk, ginge stipendiet förlustig, medan motsvarande förfarande icke tillämpades i fråga om en vida högre avlönad befattning såsom rektor vid en kommunal läroanstalt. Samma skäl som i dessa båda fall måste anses föreligga för förbud mot kumulering, nämligen att stipendiaten vore av den innehavda tjänsten i avsevärd mån hindrad att så ägna sig åt vetenskaplig forskning, som med stipendiet avsåges, vore också för handen i fråga om liknande anställning vid enskild läroanstalt.

Särskild uppmärksamhet borde i detta sammanhang jämväl ägnas olika befattningar vid universiteten. Hittills hade beträffande t. ex. befattningen såsom biträdande lärare i medicin i Uppsala och Lund, såsom föreståndare vid historiska museet i Lund eller såsom biträdande lärare i öron-, näs- och halssjukdomar i Uppsala av riksdagen uppställts det villkor, att, därest vederbörande befattningshavare är innehavare av fast docentstipendium, arvodet för befattningen skall minskas, så att det samma jämte stipendiet ej överstiger 5,000 kronor, vilket belopp emellertid med hänsyn till den tillfälliga förhöjningen för år 1919 ökats till 6,000 kronor. Beträffande åter andra likartade befattningshavare, såsom föreståndaren för röntgenlaboratoriet i Lund, vars avlöning utgår med 5,000 kronor för år, funnes föreskrivet, att med nämnda arvode icke må förenas docentstipendium. Samma bestämmelse gällde jämväl i fråga om föreståndaren för kliniken och polikliniken för öron-, näs- och halssjukdomar i Lund, vilken befattning avlönades med 4,000 kronor.

Vidare funnes vid universiteten ej så få arvodestjänster (assistenter, amanuenser och dylikt) med arvoden npp till 2,500 kronor, vilka hittills ansetts kunna utan vidare innehavas av docentstipendiat.

Visserligen syntes det knappast möjligt att å nu förevarande område genomföra en allmän reglering av kumuleringsmöjligheterna, särskilt i betraktande av den något växlande ståndpunkt, som riksdagen intagit beträffande vissa av befattningarna i fråga. Men med hänsyn därtill, att docentstipendierna nu föreslagits böra utgå med samma belopp som laboratorslön, syntes eu förening av sådana befattningar, som här nämnts, icke lämpligen böra såsom regel få förekomma. En dylik ståndpunkt syntes så mycket rimligare, som genom den vidsträcktare tjänstgöring, vilken föreslagits böra äligga docentstipendiat, det för flertalet av de ifrågavarande befattningarna torde gälla, att den med dem förenade undervisning eller tjänstgöring fölle inom den för docentstipendiat föreslagna maximitjänstgöring. Det å extra stat för ändamålet beviljade förlagsanslaget skulle således kunna helt besparas, därest docentstipendiaten förklarades böra övertaga lärarens undervisningsåligganden.

För den händelse emellertid vederbörande icke av nedan föreslagna stadgande skola finna hinder föreligga för en kumulering, borde givetvis alltjämt föreskrivas, att arvudet i så fall skall minskas, så att detsamma jämte stipendiet ej överstiger 6,000 kronor, vilket belopp även med de till 4,500 kronor förhöjda docentstipendier ansetts böra utgöra högsta vikariatsarvode för professors- eller extra ordinarie professorsvikarie.

Vid övervägande av de åtgärder, som kunde anses lämpligen böra vidtagas för att förhindra ett upprepande av de obestridliga missförhållanden, som tidigare i enstaka fall låtit sig påvisas, kunde det ifrågasättas, huruvida icke analoga bestämmelser rörande förening av tjänster, som gällde för statens befattningshavare i allmänhet, i varje fall i huvudsak borde utsträckas att gälla även för docentstipendiater. Särskilt erinrade de sakkunniga härvid om de vid 1918 års riksdag fastställda avlöningsvillkoren för befattningshavare vid de allmänna läroverken.

Å nu föreliggande område förmenades emellertid dylika bestämmelser knappast vara ägnade att säkert leda till målet. Frånsett vad som framhållits rörande svårigheten att finna en formulering, som skulle äga generell tillämpning, samt omöjligheten att exakt fastslå och angiva de prestationer, som vore förbundna med docentstipendiernas åtnjutande, kunde man icke alldeles bortse från den ej oväsentligt växlande individuella förmågan att utan förfång för den rent vetenskapliga gärningen vid sidan därav utöva annan verksamhet.

Med hänsyn tagen härtill hade de sakkunniga funnit spörsmålet om docentstipendiats rätt att åtaga sig annan befattning eller verksamhet bäst böra lösas på i huvudsak samma väg, som av kanslern och Kungl. Maj:t redan beträffs.

Det borde sålunda liksom hittills överlämnas åt vederbörande myndigheter att utöva den kontroll, som härutinnan till undanröjande av missförhållanden visat sig nödvändig och som vid bifall till de föreslagna högre stipendiebeloppen kunde och borde ännu strängare genomföras än tidigare. För upprätthållande av denna kontroll borde emellertid vissa riktlinjer finnas angivna. De sakkunniga trodde sig kunna åvägabrunga sådana genom att i de särskilda föreskrifterna till staten för universiteten och karolinska institutet infoga en bestämmelse av liknande innebörd som den i kungl. brevet den 24 april 1915 meddelade. Huvudsynpunkten vid

avgörandet, huruvida viss befattning eller verksamhet kunde anses förenlig med docentstipendium, borde sålunda vara befattningens eller verksamhetens beskaffenhet att i mera avsevärd grad förhindra docenten att utöva den lärar- eller forskarverksamhet, vars stödjande avsåges med docentstipendium. Nyssnämnda tilläggsstadgande vore emellertid med nuvarande avfattning avsett att tillämpas allenast vid tilldelning av stipendium. Det ansåges likväl uppenbart, att olägenheterna knappast kunde sägas vara mindre, för den händelse den åsyftade befattningen tillträdde eller verksamheten upptoges efter tidpunkten för docentstipendiets tilldelande. I detta fall saknades för närvarande möjlighet till effektiv kontroll, vilket icke kunde anses riktigt. Myndigheternas kontrollerande ingripande borde därför icke inskränkas till en prövning allenast av omständigheterna *vid stipendietillsättningen*, utan måste hava möjlighet att göra sig gällande *jämväl sedermera*, om förhållandena sådant pakallade. I detta syfte föresloge de sakkunniga att docentstipendium icke skulle få *tilldelas eller åtnjutas* av docent, som genom innehavande befattning eller annorledes vore i avsevärd grad förhindrad att utöva sådan lärar- eller forskarverksamhet, vars stödjande avsåges med docentstipendium.

Myndig-
heterna.

Uppsala
universitet.

Vid *universitetet i Uppsala* har teologiska fakulteten förklarat sig fullt ense med de sakkunniga därom, att undervisningsskyldigheten mer än hittills bör fullgöras i form av propedeutiska kurser, ävensom därom, att åt vederbörande myndighet bör överlätas att inom vissa angivna gränser närmare fastställa stipendierad docents tjänstgöringsskyldighet, såväl vad dess art som omfattning beträffar. Däremot ansåge sig fakulteten i fråga om höjningen av den docentstipendiat åliggande undervisningsskyldighet kunna tilltyrka förslaget endast i vad den rörde den propedeutiska undervisningen och även härvidlag med en viss tvekan. Den föreslagna höjningen i de vetenskapliga föreläsningarnas antal befarades försvåra möjligheten att bedriva vetenskapligt forskningsarbete. Fakulteten hemställde i detta sammanhang, att en bestämmelse måtte meddelas av innebörd, att docent efter prövning kunde erhålla befrielse från hela eller en del av sin föreläsningsskyldighet för utförande av annat vetenskapligt arbete. Liknande synpunkter hava framhallits av juridiska fakulteten. Medicinska fakulteten har funnit den utvidgade undervisningsskyldigheten lämplig, för att tagas i anspråk, där den för undervisningen vore nyttig eller nödig. Men fall kunde förekomma, då i det ämne docent företrädde, något behov av sådan undervisning ej föreläge. Fakulteten ansåge det under sådana förhållanden förmånligare att docenten finge ägna sina krafter åt vetenskapligt arbete och ifrågasatte att föreskrift av sådan innebörd lämnades. Filosofiska fakulteten avstyrkte, att större antal vetenskapliga föreläsningar än hittills varit fallet ålades innehavare av docentstipendium. Däremot hade fakulteten intet att erinra mot att docenterna erhöles en ökad skyldighet att giva propedeutiska kurser. Jämväl större akademiska konsistoriet hade intet att erinra mot förslaget, i vad det avsåge skyldighet för docentstipendiat att övertaga propedeutisk undervisning, men delade de betänkligheter, som inom fakulteterna uttalats mot den

föreslagna ökningen i skyldigheten att hålla föreläsningar av vetenskaplig karaktär, och förordade det förslag, som i detta ämne framställt av filosofiska fakulteten.

Vid *Lunds universitet* hemställde teologiska fakulteten om någon minskning i den vetenskapliga föreläsningsskyldigheten. Juridiska fakulteten funne den föreslagna ökningen i skyldigheten att lämna kostnadsfri undervisning icke stå i fullt skälighetsproportion till den föreslagna ökningen i stipendiebeloppet. Särskilt ville fakulteten framhålla, att den propedeutiska undervisningen icke borde åläggas till större omfång än 40 timmar i terminen. Ävenledes ifrågasatte fakulteten möjlighet till fullständig befrielse under sammanlagt ett år av hela stipendietiden för fullbordande av vetenskapligt arbete. Medicinska fakulteten vore av samma mening som de sakkunniga, att en ökning av skyldigheterna borde gå hand i hand med ökningen av stipendiebeloppen, men det syntes fakulteten att denna ökning gjorts väl stor. Föreläsningsskyldigheten borde lämpligen fastställas att omfatta antingen 30 timmars offentliga föreläsningar under vårterminen och 20 timmars under höstterminen eller ock 70 timmars propedeutisk undervisning under läsåret. Filosofiska fakulteten hyste starka betänkligheter mot den föreslagna ökningen av docenternas tjänstgöringsskyldighet. Fakulteten funne ingen anledning ur synpunkten av docentinstitutionens uppgift föreligga att öka docents föreläsningsskyldighet i samband med en höjning av docentstipendierna. Skulle emellertid av andra skäl en sådan ökning anses påkallad, ansåge sig fakultetens majoritet, under förutsättning att stipendiernas belopp höjdes till 5,500 kronor, kunna ansluta sig till ett inom fakulteten väckt förslag att höja docents föreläsningsskyldighet till 50 timmar per läsår. Fakultetens humanistiska sektion har framhållit, att det finnes docenter, som redan nu genom kursavgift hade större inkomster än de skulle erhålla genom de höjda docentstipendierna, om kursavgifterna bortföller. I dylikt fall skulle det vara obilligt mot docent att ålägga honom propedeutisk kurs som tvångstjänstgöring. Större akademiska konsistoriet funne i likhet med fakulteterna de uppställda fordringarna väl höga. I anslutning till vad härutinnan av fakulteterna anförts, ville konsistoriet föreslå, att föreläsningsskyldigheten bestämdes att omfatta, antingen 50 timmars offentliga föreläsningar under läsår, fördelade med 25 timmar på varje termin, eller högst 70 timmars propedeutisk undervisning under ett läsår. Därjämte tillstyrkte konsistoriet vad juridiska fakulteten föreslagit rörande möjlighet för docent att under viss tid helt kunna erhålla befrielse från föreläsningsskyldighet.

Lunds
universitet.

Karolinska institutets lärarkollegium har tillstyrkt de sakkunnigas förslag rörande tjänstgöringsskyldigheten.

Karolinska
institutet.

Universitetskanslern hyste mot sakkunnigförslaget i nu förevarande del starka betänkligheter. Ökningen av docentstipendiernas belopp kunde visserligen anses böra föranleda någon ökning jämväl av docentstipendiernas skyldigheter. Men detta borde ej ske på ett sådant sätt, att deras eget vetenskapliga arbete allt för mycket förhindrades. Helst skulle kanslern därför vilja i detta avseende ansluta sig till det förslag, som framlagts av filosofiska fakulteten i Uppsala och som blivit förordat av därvarande större konsistorium och enligt vilket nuvarande skyldighet i avseende å hållande av vetenskapliga föreläsningar skulle bibehållas. Om emellertid någon ökning härutinnan skulle i samband med docentstipendiernas höjning befinnas ofrånkomlig, borde

Universitets-
kanslern.

denna ökning i varje fall icke sträckas utöver vad det större konsistoriet i Lund föreslagit, nämligen 25 timmars föreläsningar för varje termin.

Vidare borde åt kanslern inrymmas befogenhet att, på vederbörandes förslag, medgiva docentstipendiat befrielse från föreläsningsskyldigheten mot fullgörande av vetenskapligt arbete av annan art. Förslaget om skyldighet för docentstipendiat att meddela propedeutisk undervisning intill femtio timmar under lästermin ville kanslern icke motsätta sig. Möjligen borde dock denna undervisningsskyldighet inskränkas, på sätt det större konsistoriet i Lund föreslagit, till högst 70 timmar för läsår. Tillika uttalade kanslern, att docentstipendiat uttryckligen borde åläggas att utan särskild ersättning opponera å avhandling å fakultets, sektionens eller lärarkollegiums vägnar.

De sakkunnigas förslag rörande docents bisysselsättningar har i huvudsak lämnats utan erinran från myndigheternas sida.

Departementschefen.

Av vad jag redan yttrat följer, att jag understödjer de sakkunnigas förslag, att docentstipendiaterna i större utsträckning än hittills skola tagas i anspråk för den propedeutiska undervisning, som det åligger universiteten att i så vidsträckt mån som möjligt erbjuda de studerande. Dessamma har jämväl av de hörda myndigheterna i princip vunnit understöd. Enligt min mening är det av synnerlig vikt att nu ifrågavarande undervisning verkligen blir kostnadsfri, och jag vill med hänsyn härtill giva uttryck åt den förhoppningen, att den ifrågasatta förändringen i docenternas verksamhetsområde bör medverka till att den betalda undervisningen vid universiteten försvinner. Likaledes kan jag icke finna det annat än lyckligt, om i de fall, då docent i ett ämne, där viss obligatorisk undervisning överlämnats åt särskild avlönad lärare, åtnjuter docentstipendium, stipendiaten, så snart så kan ordnas, övertager den med lärarbefattningen förbundna undervisningen i stället för att offra sina krafter på en undervisningsverksamhet, som kanske i flertalet fall blir till mycket ringa bättnad för de studerande. Härigenom vinnes jämväl för statsverket bestämda fördelar, då de åt biträdande lärare anvisade arvoden samtidigt kunde besparas, så länge vederbörande docent åtnjöte stipendium. Efter vad handlingarna giva vid handen, har just denna anordning med fördel tidigare tillämpats i Lund.

Förutom sagda propedeutiska undervisning hava de sakkunniga hållit före, att stipendiaterna jämväl i fortsättningen böra kunna få fullgöra sin tjänstgöringsskyldighet genom hållande av offentliga föreläsningar. På grund av vad de sakkunniga och myndigheterna anført i detta ämne, har jag kommit till den uppfattningen, att de offentliga docentföreläsningarna av vetenskaplig karaktär icke som regel ur universitetsundervisningens synpunkt äro av särskilt värde. Förhållandena synas mig därför böra om-

läggas i sådan riktning, att dessa föreläsningar inskränkas i syfte att docenterna må kunna ägna sig åt propedeutisk undervisning samt ledande av seminarie- och andra därmed jämförliga övningar. Å önskvärdheten härav torde vederbörande myndigheter böra hava sin uppmärksamhet riktad vid undervisningsplanens uppgörande.

Vidkommande därefter den omfattning, vari undervisningsverksamhet av nu sagda slag skall bedrivas av docentstipendiat, hava de sakkunniga föreslagit, att densamma måtte fastställas till antingen 2 timmars offentliga föreläsningar för varje vecka, eller propedeutiska föreläsningar till ett antal av högst 50 för termin eller ock annan däremot svarande tjänstgöring.

I allmänhet hava dessa fordringar av myndigheterna funnits för stora och kanslern har jämväl på grundval av vid universiteten framställda yrkanden förklarat sig helst vilja föreslå förblivande, vad de vetenskapliga föreläsningarna angår, vid hittillsvarande antal, eller, om ökning vore ofrånkomlig, att denna icke måtte höja antalet till mera än 25 för varje termin. Kanslern ifrågasätter också, om icke möjligen den propedeutiska undervisningsverksamheten borde fastställas att omfatta högst 70 timmar för läsår. Tillika har ifrågasatts, att åt kanslern skulle medgivas att i viss omfattning meddela fullständig befrielse från all undervisningsverksamhet, till förmån för ostört bedrivande av vetenskapligt arbete.

I likhet med de sakkunniga finner jag det alldeles uteslutet att vid en så avsevärd förhöjning av docentstipendiernas belopp som den föreslagna förbliva vid den mycket begränsade tjänstgöringsskyldighet, som hittills varit docentstipendiaterna ålagd. Vid avgörandet, hur omfattande ökningen bör göras, synes mig hänsyn å ena sidan böra tagas därtill, att docenterna icke påläggas en så dryg arbetsbörda, att deras vetenskapliga forskningsarbete därigenom mera avsevärt förhindras, men å andra sidan också därtill att universitetets undervisningsverksamhet erhåller det tillskott, som docentinstitutionen avser att medföra.

Vid överbärande ur angivna synpunkter av nu förevarande spörsmål har jag icke kunnat undgå att finna, att de sakkunniga i fråga om den offentliga föreläsningsverksamheten uppställt väl höga fordringar. Med hänsyn till vad ovan anförts rörande det mindre önskvärda uti att denna undervisningsform i första hand bibehålles, torde det visserligen låta sig försvaras, att föreläsningarnas antal sättes så högt, att det för docenten icke innebär en bestämd lockelse att föreläsa framför att meddela annan, mera nödvändig undervisning. Även denna synpunkt torde dock bliva tillgodosedd om föreläsningarnas antal, i stället för de av sakkunniga

föreslagna 70 under läsåret, fastställes till 25 under höstterminen och 30 under vårterminen, varigenom föreläsningarna skulle komma att utgöra 20 flera än som för närvarande är fallet.

Vidkommande den propedeutiska undervisningen lär det icke vara möjligt att för alla de olika former, vari densamma kan utövas, föreskriva någon viss allmängiltig arbetsmängd. Därtill äro förhållandena alltför växlande. Det torde därför endast kunna ifrågakomma att fastställa ett bestämt timantal för densamma, då den fullgöres i form av offentliga föreläsningar. Åt myndigheterna måste överlämnas att, med ledning av vad därvid föreskrives, för olika förhållanden träffa närmare avgörande härutinnan. De sakkunniga hava ansett, att en viss övre gräns borde bestämmas samt att denna bör väljas så, att den möjliggör ett fullt effektivt utnyttjande av docenterna även för propedeutiska kurser av den största längd, som normalt kunna ifrågakomma. Med hänsyn härtill hava de föreslagit ett åläggande för docent att hålla intill 50 propedeutiska föreläsningar under lästermin. Även jag finner det för det angivna syftet nödvändigt, att möjlighet finnes att ålägga docent en så omfattande undervisningsskyldighet som den angivna. I annat fall skulle det i flera fall bliva omöjligt att effektivt utnyttja docentstipendiat för den propedeutiska undervisningens uppehållande. Jag håller emellertid också före, att man därjämte bör i vederbörlig ordning bestämma även en undre gräns, på det att icke docentstipendiat i skilda ämnen skola komma att bliva alltför olika betungade av dylik undervisning. I sådant avseende torde ett antal av 35 undervisningstimmar för termin kunna anses såsom skäligt minimum. Naturligen bör den möjligheten därjämte föreligga att på lämpligt sätt kombinera föreläsningar av vetenskaplig prägel med propedeutisk undervisningsskyldighet av olika art. Det torde ej heller behöva särskilt framhållas, att jag härvid förutsätter, att vederbörande myndigheter hava sin uppmärksamhet riktad därå, att docent icke må bliva i tillfälle att vid universitetet meddela med avgift belagd undervisning samtidigt med att man icke i full utsträckning utnyttjar honom åliggande undervisningsskyldighet.

Därest docentstipendiat erhåller uppdrag att å fakultets, sektioners eller lärarkollegiums vägnar opponera å disputationssavhandling, torde någon minskning på grund därav i hans undervisningsskyldighet icke böra ifrågakomma.

Mot det av myndigheterna ifrågasatta medgivande, att docent skulle kunna för viss tid helt befrias från skyldigheten att meddela undervisning, hyser jag av principiella skäl starka betänkligheter. Då det samtidigt vitsordats, att den propedeutiska undervisningen icke ställer alltför stora krav på docenten, torde något faktiskt behov av sådan fullständig befrielse icke

kunna anses föreligga. Jag finner mig sålunda förhindrad att tillstyrka förslag av denna innebörd.

Vad slutligen angår frågan om de övriga villkor och bestämmelser, som böra vara för åtnjutande av docentstipendium föreskrivna, torde det äga sin riktighet, att det erbjuder stora svårigheter att finna en allmän-giltig form för förhindrande av obehörig kumulering och därav följande splittring av arbetskrafterna. Sedan docentstipendierna nått den storlek, som de enligt mitt ovan framställda förslag skulle erhålla, är det emeller-tid vida nödvändigare än tillföre att vinna säkerhet för att tidigare in-träffat missbruk icke upprepas. De sakkunnigas allmänna synpunkter, vilka icke mött någon erinran från de akademiska myndigheternas eller univer-sitetskanslerns sida, synas mig härvid kunna vara grundläggande.

III. Ersättning åt ostipendierad docent för opposition å avhandling.

Gällande universitetsstatuter stadga i fråga om opposition å akademiska avhandlingar, dels att vederbörande fakultet skall förordna någon av sina lärare eller, där så är nödigt, anmoda annan skicklig person att vid dis-putationsakt opponera, dels ock att lärare, som tillhör fakulteten, är skyl-dig att åtaga sig sådant uppdrag. Motsvarande bestämmelser gälla jämväl för karolinska institutet.

På grund av nämnda stadganden hava i icke obetydlig och, som det vill synas, alltjämt ökad utsträckning högskolornas docenter tagits i anspråk för det krävande opponentskapet. Omständigheterna giva också vid han-den, att härvid de ostipendierade docenterna icke sällan ifrågakomma, varvid hittills ingen som helst ersättning utgått.

I sina framställningar år 1913 hava docentföreningarna betonat det obilliga i att staten utnyttjade de ostipendierade docenternas arbetskraft för ifrågavarande, oftast tidsödande uppdrags fullgörande utan ersättning, och hemställt, att gottgörelse för det-samma måtte lämnas.

*Docentföre-
ningarnas
framställ-
ningar.*

Under framhållande av att uppdraget i regeln krävde minst 2 veckors koncen-trerat arbete, hemställde föreningarna, att ett arvode av 200 kronor måtte få utgå till ostipendierad docent, som fullgör förordnande såsom fakultetsopponent.

I beloppet har docentföreningen i Lund år 1918 påkallat en höjning till 300 kronor, varjämte det påyrkades, att docent måtte få rätt till ersättning för eventuella resekostnader och andra utgifter, som voro av uppdraget föranledda.

De sakkunniga hava erinrat därom, att nu förevarande spörsmål på grund av framställningar från docenthåll varit föremål för proposition till

*De sakkun-
niga.*

1908 års riksdag, och hemställdes däruti, att riksdagen ville medgiva, att från anslagen till arvoden åt vikarierande lärare måtte till den, som fullgjorde uppdrag att å fakultets eller sektionens eller vederbörande lärarkollegiums vägnar vid akademisk disputation opponera, därest han ej innehade docentstipendium eller vore ordinarie lärare vid någotdera av universiteten eller vid karolinska institutet eller såsom tillförordnad lärare för minst en termin vid någon av dessa högskolor åtnjöte ett arvode, som för år minst uppginge till 2,500 kronor, utgå ersättning för nämnda uppdrags fullgörande med ett belopp av högst 100 kronor, dock med iakttagande av att härigenom ej någon minskning finge förorsakas i de belopp som till fyllnad i vikariatsarvoden under året skulle utgå ur dessa anslag.

Med anledning av denna Kungl. Maj:ts framställning förklarade emellertid statsutskottet i avgivet utlåtande, att, om än uppdraget i fråga, på sätt i statsrådsprotokollet framhölles, i många fall vore både tidsödande och maktpåliggande, detsamma dock finge anses dels så instruktivt och dels så pass meriterande, att någon ersättning för detta uppdrag, vars erhållande av ålder ansetts såsom en utmärkelse, icke syntes utskottet böra förekomma. Utskottet kunde alltså icke biträda förslaget. Riksdagen beslöt i enlighet med denna statsutskottets avstyrkande hemställan.

För egen del funne de sakkunniga, att de skäl, som av docenterna anförts, övertygande talade till förmån för framställningen.

Förhållandena å området hade under senare tid utvecklats på sådant sätt, att disputationsavhandlingarna högst betydligt tilltagit i omfattning, varigenom jämväl den med opposition förenade arbetsbördan avsevärt vuxit, allt under det att den av fakultetsopponenten företagna detaljgranskningen blivit mer än någonsin avgörande för fakultetens bedömande av avhandlingens värde. Samtidigt hade även därutinnan förändrade förhållanden inträtt, att uppdraget icke, på sätt tidigare varit fallet, kunde sägas i mera nämnvärd mån utgöra en direkt merit för opponenten. Medan sålunda uppdraget i äldre tider varit av beskaffenhet att kunna åläggas, utan att berättigade krav på ersättning för detsamma kunde göras gällande, hade det i våra dagar erhållit en väsentligt annan karaktär. Sådan gottgörelse syntes givetvis böra ifrågakomma ej blott till de ostipendierade docenterna utan till en var utanför fakultetens eller lärarkollegiets avlönade lärares krets stående vetenskapsman, vilken vederbörande ansåge nödigt att i visst fall anmoda att tjänstgöra såsom opponent.

Det låge emellertid i sakens natur, att det måste tillses, att säkerhet samtidigt vunnos för att vederbörande professor eller stipendierad docent icke undandroge sig att fullgöra den del av sina tjänståligganden, som opposition å fakultetens vägnar enligt statuternas bestämmelse uttryckligen utgjorde. De sakkunniga ville därför föreslå, att där så lämpligen kunde ske, uppdraget såsom opponent i första hand skulle lämnas åt någon av fakultetens eller sektionens fast avlönade lärare eller stipendierade docenter.

Vid tillmötesgående av nyssnämnda krav syntes den begärda ersättningen för av uppdraget föranledda kostnader icke böra ifrågakomma. Härför talade jämväl med

styrka svårigheten, för att icke säga omöjligheten, för vederbörande myndighet att säkert avgöra, när och i vilken utsträckning sådana kostnader skulle anses skäligen vara av uppdraget betingade.

Beträffande ifrågavarande opponentarvodes storlek hade Kungl. Maj:t år 1908 ifrågasatt högst 100 kronor, docenterna hade år 1913 begärt 200 kronor, år 1918 300 kronor, medan kanslern i sitt underdåniga yttrande år 1914 föreslagit ett belopp av 150 kronor. Med hänsyn till att uppdragets fullgörande i vissa fall kunde vara förenat med ej obetydligt större svårigheter och kräva avsevärt längre tid än det normala, ansåges det lämpligast att icke fastställa något bestämt belopp, utan vore det riktigare att överlämna åt vederbörande att inom vissa angivna gränser fixera arvodet för varje gång. Lämpligen syntes man kunna stadga, att arvodet skulle utgöra lägst 150, högst 300 kronor, varvid borde förutsättas att minimibeloppet utgjorde det normala, medan högre ersättning endast i särskilda undantagsfall borde ifrågakomma.

Vidkommande därefter frågan om sättet för erforderliga medels beredande hade härutinnan skilda meningar yppat sig hos de i ärendet hörda myndigheterna, i det att för ändamålet dels krävts särskilt förslagsanslag, dels ifrågasatts att vikariatsanslaget skulle kunna tagas i anspråk, dels också föreslagits att medlen kunde utgå av docentstipendiefonderna. Med den begränsning, som ansetts böra stadgas för uppdragets överlämnande till ostipendierad docent, och med hänsyn till att antalet docentstipendier samtidigt föresloges ökat, ansåges det erforderliga beloppet även med den ovan förordade förhöjningen av arvodet utöver vad som tidigare beräknats icke behöva överskrida det av universitetskanslern beräknade beloppet, nämligen för Uppsala universitet 1,200 kronor, för Lunds universitet 600 kronor och för karolinska institutet 450 kronor för år räknat.

Under dylika betingelser vore farhågorna, att dessa utgifter skulle alltför hårt komma att belasta docentstipendiefonderna, därest dessa för ändamålet toges i anspråk, överdrivna. De föreslagna förändringarna i dispositionen av nyssnämnda fonder ansåges i ej oväsentlig mån komma att underlätta, att medel till ifrågavarande arvoden bereddes ur fonderna. Vikariatskassan, vars tillgångar redan nu vore rätt hårt anlitade, kunde däremot ej utan förhöjt bidrag tagas i anspråk för ändamålet. Att särskilt förslagsanslag för nu förevarande syfte skulle ställas till universitetens förfogande, hade de sakkunniga icke ansett sig kunna tillråda, vid det förhållande att universiteten till sin disposition ägde andra, tillräckliga medel för ändamålet.

Ersättning åt de utanför kretsen av fakulteternas fast avlönade lärare stående vetenskapsmän, som tjänstgöra som fakultetsopponenter, borde däremot lämpligen utgå ur reservfonden.

Vid *Uppsala universitet* hava teologiska och medicinska fakulteterna icke haft något att erinra mot de sakkunnigas förslag. Juridiska och filosofiska fakulteterna hava däremot funnit den föreslagna lägsta ersättningen otillräcklig och har sistnämnda fakultet hemställt om dess höjande till 200 kronor. Därjämte hava de båda nämnda fakulteterna avstyrkt, att ostipendierad docent borde ifrågakomma, på sätt de sakkunniga ifrågasatt, först i händelse någon av universitetets ordinarie lärare eller docentstipendiater icke lämpligen skulle för uppdraget kunna tagas i anspråk. Vederbörande professor ansåges böra stå fullt opartisk vid bedömandet av avhandlingen och sålunda ej normalt fungera såsom opponent. Vid valet av opponent borde för övrigt endast sakliga skäl få vara avgörande. Därjämte höll filosofiska fakulteten i motsats mot de

*Myndighe-
terna.*

Uppsala uni-
versitet.

sakkunniga före, att utgifter, föranledda av opponentskapet, borde ersättas, och detta oberoende av vilken ställning opponenter innehade. Erforderliga medel borde anvisas såsom särskilt förslagsanslag. Liknande synpunkter ha av större konsistoriet framhållits, och betonade konsistoriet tillika, att reservfonden icke borde tagas i anspråk, då det gällde att ersätta opponenter utanför universitetet.

Lunds uni-
versitet.

Från myndigheterna vid *Lunds universitet* hava i princip inga erinringar framställt mot de sakkunnigas förslag. Medicinska fakulteten har emellertid uttalat tvekan om docent-stipendiefonden lämpligen borde anlitas för nu ifrågavarande ändamål; medan filosofiska fakulteten förordat sådan ändring i förslaget, att även vetenskapsman utanför universitetet, som tages i anspråk såsom opponenter, borde ersättas ur docentstipendiefonden. Sistnämnda yrkande har jämväl upptagits av större konsistoriet.

Karolinska
institutet.

Karolinska institutets lärarkollegium har tillstyrkt de sakkunnigas förslag, med undantag för vad som anginge den däri innefattade restriktionen rörande rätten att taga ostipendierad docent i anspråk för opponentskap. Kollegiet funne härutinnan ingen anledning föreligga att frågå hittillsvarande formulering av stadgandet.

Universitets-
kanslern.

Universitetskanslern avstyrker bifall till de sakkunnigas förslag i vad det avsåge att inskränka rätten att fritt välja opponenter. Ett godkännande av sagda förslag skulle enligt kanslerns uppfattning innebära en bestämd häntydning på att för opposition å avhandling i främsta rummet skulle anlitas ordinarie lärare, något som icke blott ansåges stå i strid mot gällande praxis, utan även i och för sig måste betraktas såsom en blott i undantagsfall, då lämplig docent eller annan fakultetsopponent ej kunde erhållas, användbar nödfallsutväg, och då vidare fakultet eller sektion borde bland sina docenter kunna fritt välja den lämpligaste fakultetsopponenten utan hänsyn till, hurvida han vore docentstipendiat eller icke. Minimibeloppet av ifrågavarande ersättning ansåges kanslern böra bestämmas till 200 kronor och borde ersättningen utgå av docentstipendiefonderna. För ersättande av person, som, utan att vara vid universitetet eller vid karolinska institutet anställd, erhöle i uppdrag att vara fakultetsopponent, borde däremot fonderna icke anlitas. Ej heller reservfonderna kunde med hänsyn till gällande bestämmelser användas därför, varjämte karolinska institutet saknade reservfond. Det återstode därför icke någon annan utväg än att för detta speciella ändamål särskilda förslagsanslag anvisades, vilkas årliga belopp syntes kunna begränsas till 1,000 kronor för vardera universitetet och 500 kronor för karolinska institutet. Kanslern instämde med de sakkunniga däruti, att av opposition å avhandling föranledda speciella omkostnader icke borde särskilt ersättas.

Departement-
schefen.

Såsom av de sakkunniga under anslutning av vederbörande myndigheter betonats har oppositionen å disputationsavhandlingar i flera för den nu föreliggande frågans bedömande avgörande hänseenden under de senare åren skiftat karaktär. Härtill hava åtskilliga olika omständigheter medverkat. Av särskild vikt synes mig vara å ena sidan, att uppdraget såsom opponenter numera i regel är ytterst krävande och ej direkt meriterande för den som tages i anspråk för detsamma samt å andra sidan att oppo-

sitionen får anses vara av grundläggande betydelse för universitetets värdesättande av den ventilerade avhandlingen. De skäl, som år 1908 betingade riksdagens avböjande av ett förslag, likartat med det, som nu av de sakkunniga framställts, finner jag sålunda ej längre hållbara.

Jag anser mig därför i princip böra tillstyrka, att ostipendierad docent erhåller ersättning för fullgörande av opposition å fakultets, sektioners eller lärarkollegiums vägnar.

De sakkunniga hava emellertid ansett, att i detta sammanhang säkerhet borde vinnas mot missbruk av ifrågavarande rätt genom att föreslå, att ostipendierad docent endast skulle få förordnas såsom fakultetsopponent, då någon fast avlönad lärare eller stipendierad docent ej lämpligen kunde för uppdragets fullgörande anlitas. Häremot hava från åtskilliga håll betänkligheter rests, väsentligen med hänvisning till dels att professorerna, — vilka tillika hade att bedöma och betygsätta avhandlingarna — endast i undantagsfall borde tagas i anspråk för opponentskapet, dels också att opponent borde väljas uteslutande ur sakliga synpunkter. Då emellertid även de sakkunniga med sitt förslag synas hava avsett, att, där sakliga skäl tala för uppdragets överlämnande åt en ostipendierad docent så som i det föreliggande fallet särskilt lämplig därför, denne också erhåller det samma, föranleder de sakkunnigas förslag i denna del ingen erinran från min sida.

Vad angår storleken av den till ostipendierad docent utgående ersättning för nu ifrågavarande uppdrag vill jag, med åberopande av vad kanslersämbetet anfört, förorda att beloppet fastställas till lägst 200, högst 300 kronor.

Frågan huru nämnda medel skola beredas har varit föremål för skiljaktiga bedömanden. I enlighet med de sakkunnigas och kanslersämbetets samstämmiga förslag, finner jag, att docentstipendiefonderna lämpligen kunna därför tagas i anspråk. Något särskilt förslagsanslag synes sålunda icke vara erforderligt.

I det jämväl av de sakkunniga berörda fall, då opponent måste väljas utanför kretsen av universitetets lärare, torde medel böra vara att tillgå för bestridande av ersättning åt vederbörande. Att därvid på förhand fastställa ersättningens storlek lär icke vara möjligt. Då det icke synes överensstämma med de för docentstipendiefondernas användning uppställda grundsatser att även i detta fall låta ersättningen bestridas av fondernas medel, torde för detta fall ett särskilt förslagsanslag böra av riksdagen anvisas. I sådant syfte torde åt vardera universitetet böra beräknas ett årligt belopp å högst 1,000 kronor samt åt karolinska institutet ett belopp å högst 500 kronor, alltså tillhoppa 2,500 kronor.

Slutligen har jämväl ifrågasatts, att ersättning för de med opponent-

skapet förenade kostnaderna borde särskilt utgå. Med hänvisning till de av de sakkunniga häremot anförda skäl samt kanslersämbetets avstyrkande utlåtande finner jag mig icke kunna förorda vad sålunda föreslagits.

IV. Vikariatsarvoden.

Nuvarande
bestämmelser.

För närvarande utgår arvode till vikarierande lärare, som med full tjänstgöring upprätthåller professur, med 4,000 kronor för år, där ej Kungl. Maj:t föreskriver, att det skall utgöra högre belopp. I regel har arvodet utgått med 4,000 kronor, men högre belopp, intill 5,000 kronor, har ej sällan efter Kungl. Maj:ts bestämmande ifrågakommit. Vid förordnande att uppehålla laborators-, sektors- eller observatorstjänst är arvodet 3,500 kronor för år, om tjänstgöringspenningarna vid tjänsten utgöra 2,000 kronor, men 3,000 kronor för år, om tjänstgöringspenningarna utgöra 1,500 kronor.

Enligt nu gällande föreskrifter skall vikariatsarvodet utgå sålunda, att för vikaries avlöning tagas i anspråk i första hand de med tjänsten förenade tjänstgöringspenningarna, i den mån de äro tillgängliga, därefter lönen, likaledes i mån av tillgång. Härutöver erforderlig fyllnad i arvodet skall utgå ur docentstipendium, om vikarien åtnjuter sådant och därnäst ur det i staten uppförda anslaget till arvoden åt vikarierande akademiska lärare eller å detta anslag besparade medel, dock med rätt för kanslern att — såvida anordningen kan vidtagas utan att vid årets slut den nedan omförmälda proportionella minskningen behöver äga rum — medgiva, att nämnda till vikariatsarvoden särskilt avsedda medel må näst efter tjänstgöringspenningar och löne-medel anlitas till bestridande av vikariatsarvodet. I sådant fall, liksom annars då docentstipendium alls icke, eller blott till en del, behöver tagas i anspråk för vikariatsarvodets fyllande, skall vad av stipendiet innehålles antingen tilldelas annan docent enligt närmare angivna villkor eller ock tillföras vederbörande fond av besparade docentstipendier.

Vikariatsarvode utgår för närvarande med en tolvtedel av det årliga beloppet för månad. Likaså skola, där tjänstgöringspenningar, del av lön, som tjänstledig lärare prövas skyldig att avstå, eller docentstipendier i enlighet med ovannämnda bestämmelser avstås för att av annan uppbäras, dessa medel beräknas med en tolvtedel av årliga beloppet för varje månad. Den del av vikariatsarvode åter, som icke består av medel, som i varje fall skola utgå, utbetalas efter av mindre konsistoriet uppgjort, av kanslern fastställt förslag vid varje kalenderårs slut. Skulle tillgängliga medel icke medgiva arvodenas utgående med hela det ovannämnda beloppet, sker proportionell minskning i denna del av arvoden. Denna inskränkning gäller arvoden, oansett deras storlek, för alla, som på förordnande uppehålla akademisk lärartjänst.

Slutligen stadgas, att, därest vikarie åtnjuter annat stipendium än docentstipendium, legat eller annan med docentstipendium jämförlig förmån, varmed viss arbetsprestation är förbunden och denna prestation upphör att lämnas under vikarietiden, kanslern har att på framställning av mindre konsistoriet, med hänsyn till innehållet i de allmänna föreskrifterna, bestämma, om dylika medel skola helt eller delvis inberäknas i arvodet, som för sådant fall endast till återstående delen skall utgå i angiven

ordning, dock att tjänstgöringspenningar alltid skola först användas till vikariens gottgörande.

Beträffande vikarie, som bestrider endast viss del av tjänstledig befattningshavares åligganden, avträdes av denne den del av tjänstgöringspenningarna, som av kanslern, efter vederbörandes förslag i sammanhang med förordnandets utfärdande bestämmes. Fyllnad i arvudet må härvid, likaledes enligt kanslerns efter vederbörandes förslag meddelade beslut, åtnjutas, beräknad »högst efter andelen i tjänstgöringspenningarna i förhållande till vikariatsarvudet för full tjänstgöring». Denna fyllnad skall utgå på samma sätt som vid vikariat med full tjänstgöring är föreskrivet.

Efter en med anledning av nedannämnda framställningar i statsverkspropositionen till 1918 års riksdag gjord hemställan om tillfällig höjning av ifrågavarande vikariatsarvoden för år 1919 beslöt riksdagen höja arvudet till professorsvikarie med full tjänstgöring med 1,000 kronor för helt år samt till laborator och observator med 875 kronor för år. Till av förslaget betingad förstärkning av nu utgående anslag till vikarierande akademiska lärare vid Uppsala universitet och karolinska institutet anvisades å extra stat för år 1919 såsom förslagsanslag högst 6,000 kronor.

I sina ovannämnda framställningar år 1913 hava docentföreningarna i Uppsala och Lund påyrkat förändringar i dels vikariatsarvodets storlek, dels grunderna för detta arvodes utgående.

Docentföreningarnas framställningar åren 1913 och 1918.

Beträffande arvodenas storlek framhålla docentföreningarna, att det nuvarande arvudet icke kunde anses tillräckligt. Under erinran att professorerna genom 1908 års lönereglering blivit likställda med ämbetsmän av rådsgrad i hovrätterna och de centrala verken samt att hovrättens adjungerade ledamöter med stadigvarande förordnande uppbure arvoden efter 5,000 kronor för år räknat, gjorde föreningarna gällande, att enahanda skäl kunde åberopas till stöd för arvoden av detta belopp för professorsvikarier även inom andra fakulteter än de juridiska. Samma belopp hade för övrigt föreslagits redan år 1907 av de inom departementet tillkallade sakkunniga.

Av ett vikariatsarvode på 5,000 kronor skulle en stipendierad docent redan nu kommit i åtnjutande, om till docentstipendiet lades professors tjänstgöringspenningar å 2,500 kronor, därest ej särskild föreskrift funnits om nedsättning för detta fall av docentstipendiet med 1,000 kronor. Såsom stöd för denna nedsättning hade särskilt åberopats det förhållande, att stipendiaten vid vikariat befriades från den särskilda lärarverksamhet, som åläge honom i egenskap av stipendiat. Häremot gjorde föreningen gällande, att professorsvikarien hade, förutom en mer eller mindre omfattande examinationsskyldighet, en fyra gånger större undervisningsskyldighet än docenten. En ökning i avlöningsförmåner till docentstipendiets dubbla belopp syntes vid sådant förhållande, oberoende av att den särskilda docentundervisningen ej komme till fullgörande, ingalunda kunna betraktas som oskäligen.

I den av docentföreningen i Lund år 1918 ingivna framställningen påyrkades, att vikariatsarvudet måtte bestämmas att utgå med ett visst belopp för år, förslagsvis 1,200 kronor, utöver docentstipendiet.

Jämte nu omnämnda krav på förhöjd ersättning vid uppehållande på förordnande av professorsbefattning ifrågasatte docentföreningarna även förändrade bestämmelser rörande sättet för vikariatsarvodets utgående.

Docentföreningen i Uppsala framhåller, att det föreskrivna förfaringssättet för vikariatsarvodets utgående i flera avseenden icke vore tillfredsställande. Det vore sålunda principiellt oriktigt, att docentstipendium toges i anspråk för avlönande av vikarie för innehavare av ordinarie lärarbefattning. Det komme då att användas för ett ändamål, som vore främmande för dess egentliga bestämmelse och i sista hand komme även den akademiska undervisningen att lida en kvantitativ inskränkning.

Ur dessa bägge synpunkter — stipendiernas utgående till sitt egentligaste ändamål, de vetenskapliga studiernas behov och till undervisningen — ville docenterna understryka vikten av att det fullkomligt ordinarie behovet av lön åt vikarie tillgodosåges genom ett tillräckligt tilltaget ordinarie anslag. Då stipendiat förordnades såsom vikarie, kunde docentstipendiet utgå till ändamål, som fullständigt överensstämde med dess egentliga idé. Vid förordnande för helt år borde beloppet oakortat tillfalla den närmast därtill berättigade. Vid kortare förordnande ansåges beloppet lämpligen böra indragas till respektive fakulteters fonder för besparade docentstipendier. På så sätt kunde medlen lättare och mer rationellt disponeras. Besparingsfonderna kunde så småningom växa och bliva till verkligt gagn genom effektiva utdelningar i sådana fall, då andra möjligheter saknades att avlöna docenter, vilkas verksamhet vore av betydelse för forskning och undervisning. Docentföreningen i Lund har framställt samma önskemål med den olikheten, att docentstipendium, som genom inträdande vikariat för minst en termin bleve löst från sin innehavare, förmenades böra, för den tid vikariatet varade, obligatoriskt anslås ledigt.

I fråga om sättet för vikariatsarvodets beräkning ansåges även en förändring vara påkallad. Innebörden av stadgans uttryck »för år» vore enligt uppsalaföreningens uppfattning den, att arvodet skulle utgöra ersättning för det med uppehållande av vederbörande akademiska tjänst förbundna arbetet under ett år. En vikarierande akademisk lärare presterade emellertid detta arbete under de två lästerterminernas åtta månader. Gällande bestämmelser förmenades sålunda giva vid handen, att vikarierande akademisk lärare, som tjänstgjort under två terminer, skulle äga att erhålla arvode, beräknat såsom fullt årsarvode. Och den, som erhållit förordnande på kortare tid än ett år, borde erhålla arvode efter samma grund, d. v. s. efter sin tjänstgöringstids förhållande till årets arbetstid, 8 månader. En sådan anordning vore efter föreningens åsikt den enda riktiga. Endast formellt vore vikariens tjänstgöring inskränkt till själva lästerterminerna. Den återstående delen av året måste vikarien liksom varje annan akademisk lärare använda till vetenskapligt författarskap och till förberedelse för terminens arbete,

Emellertid hade ifrågavarande stadgande ingalunda i regel på detta sätt tolkats och tillämpats. Man hade utgått från den tid, under vilken vederbörande formellt varit förordnad såsom vikarierande akademisk lärare, och satt denna i relation till året i sin helhet. Det oriktiga och orättvisa i ett dylikt tillvägagångssätt bleve så mycket mer framträdande, som det vore mycket sällsynt, att en vikarierande akademisk lärare finge sitt förordnande utsträckt till att omfatta även ferierna. Genom att inträda i tjänstgöring under sommar- och julferierna kunde den ordinarie befattningshavaren sålunda betydligt minska den ersättning, som vikarien rättvisligen borde åtnjuta.

Det enligt föreningarnas uppfattning enklaste och mest praktiska sättet att genomföra en ändring i gällande praxis härutinnan vore att stadga, att arvodet utginge icke efter kalenderåret med tolv månader utan efter det akademiska arbetsåret med åtta månader. Vikarierande akademisk lärare skulle då ha att för varje arbetsmånad uppbära $\frac{1}{8}$ av det för hela året bestämda arvodet. I denna punkt har emellertid

docentföreningen i Lund gjort gällande en i viss mån skiljaktig uppfattning. Nämda förening har nämligen yrkat, att vikariatsarvode vid förordnande på kortare tid än ett år måtte utgå per föreläsningstid med $\frac{1}{8}$ i stället för med $\frac{1}{12}$ av årsbeloppet eller, om denna ordning ansåges förbunden med avsevärda praktiska svarigheter, att vikariat, som avsåge hela vårterminens undervisningsskyldighet, måtte räknas som vikariat för sju månader samt att vikariat avseende hela höstterminen måtte gälla som vikariat för fem månader.

I de yttranden, som av universitetsmyndigheterna och statskontoret avgivits över docenternas berörda framställningar av år 1913 hava väsentligt avvikande meningar kommit till uttryck. Till dessa yttranden hava de sakkunniga sökt taga vederbörlig hänsyn vid förslags avgivande.

De sakkunniga.

Rörande de olika önskemålen hava de sakkunniga yttrat väsentligen följande:

Det låte sig svårigen förnekas, att mycket av vad docenterna anfört till stöd för de framställda kraven på ändrade villkor i fråga om vikariatsförhållandena vore förtjänt av allvarligt beaktande. Uppenbarligen förutsatte upprätthållandet av högskolornas verksamhet ständig tillgång till kvalificerade vikarier för fullgörande, vid förfall för de ordinarie lärarna, av deras åligganden. Genom de år 1908 vidtagna förändringarna måste visserligen vikariatsförhållandena erkännas befinna sig i ett väsentligt bättre läge, än som dessförinnan varit fallet. Likväl finge de nu gällande bestämmelserna anses i flera hänseenden erfordra ytterligare revision, åsyftande att undanröja ännu kvarstående bristfälligheter. Alldeles särskilt syntes en av tidsomständigheterna betingad, snar reglering av vikariatsarvodets belopp maktpåliggande. En sådan påkallades även av den förhöjning av docentstipendiernas belopp, som samtidigt föresloges.

Då det gällde att bestämma vikariatsersättningens storlek måste hänsyn tagas till flera olika förhållanden. Sålunda borde arvudet sättas högre än det till docent utgående stipendiet. Men å andra sidan borde som regel åt den, som på förordnande upprätthåller en ordinarie befattningshavares tjänst, icke tillerkännas en gottgörelse, som alltför mycket närmade sig den ordinarie befattningshavarens löneförmåner. Slutligen kunde storleken av de till befattningshavare vid läroverken utgående väsentligt höjda löneförmåner, som av 1918 års riksdag fastställes, icke alldeles undgå att öva inflytande å vikariatsarvodet vid universiteten. Det måste nämligen för universiteten vara ett viktigt intresse, att de icke obetydliga svarigheter, som nu ofta mötte, då det gällde att i konkurrens med andra läroanstalter förvärva och behålla dugande ställföreträdare för lediga ordinarie lärare eller å vakanta befattningar, i görligaste mån avlägsnades. Att härvid en efter tidsförhållandena bättre avvägd ekonomisk gottgörelse för fullgjort arbete skulle vara ägnad att gynnsamt inverka på rekryteringen, ansåges med säkerhet vara att förvänta.

Beträffande storleken av det professorsvikarie tillkommande arvode funne de sakkunniga, att ett belopp av 5,000 kronor för år för framtiden kunde anses utgöra en tillfredsställande ersättning åt den, som första gången beklädes med förordnande att upprätthålla professorsbefattning. Givetvis skulle det innebära avsevärda fördelar, därest en och samma vikarie kunde kontinuerligt under längre tid för vikariatet påräknas, i betraktande av den större erfarenhet och därav betingade högre skicklighet, som han

därvid kunde förutsättas hava förvärvat. För vinnande av detta syfte ansåges en anordning med en successivt inträdande förhöjning av arvodet vid fortsatt vikariat böra tagas i övervägande.

Under senare tid hade den praxis vunnit tillämpning, att arvodet för vikarie, efter någon tids tjänstgöring i sådan egenskap, genom beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall fastställdes till högre belopp för år än det författningsenligt normala. Enligt de sakkunnigas uppfattning föreläge starka skäl att för framtiden fasthålla och legalisera denna grundsats. Inäna anslutning till vad redan i flera fall skett, föresloges, att vikarie, som under minst ett år med nit och skicklighet uppehållit befattning såsom professor eller extra ordinarie professor med full tjänstgöring, måtte vara berättigad att uppbära arvode, beräknat efter 5,500 kronor för år och att vikarie, som under enahanda förhållanden tjänstgjort under sammanlagt minst tre års tid, måtte få åtnjuta vikariatsarvode efter 6,000 kronor för år. Med hänsyn till rådande förhållanden syntes det jämväl billigt, att, för erhållande av nämnda rätt till arvodesförhöjning, fullgjord vikariatstjänstgöring vid något av statsuniversitetet och vid karolinska institutet jämställdes.

Mot ovan framställda förslag kunde möjligen invändas, att förhöjning ifrågasatts böra inträda i väl hastigt tempo. Bortsett från att, som redan nämnts, förslaget i huvudsak utginge från hittills tillämpade grundsatser, borde ytterligare erinras därom, att ifrågavarande vikariatstjänstgöring enda-t i undantagsfall utsträcktes över längre tid i följd. För erhållande av ett års och, givetvis i ännu högre grad, av tre års sammanlagd vikariatstid hade sålunda den förordnade ofta måst tjänstgöra såsom docent under en vida längre period. Härunder inträffande kortare vikariatsterminer skulle tillsammans nå ovan föreslagna omfattning, för att för vikarien medföra rätt till på angivet sätt förhöjt arvode. I betraktande av detta hade nyss uppställda förutsättningar för åtnjutande av det högre arvodet funnits rättvist avvägda. För att emellertid å andra sidan utesluta varje möjlighet för vikarie att alltför snart erhålla rätt till förhöjt arvode, hade de sakkunniga ansett det böra föreskrivas, att docentförordnandet före förhöjningens inträde skulle hava omfattat minst fem år.

Beträffande vidare vikarie, som förordnas att med full tjänstgöring uppehålla befattning såsom prosector, laborator, observator eller föreståndare för entomologiska avdelningen vid zoologiska institutionen i Lund, finge jämväl en förhöjning av den till sådan vikarie utgående ersättning anses nödvändig. Det hittillsvarande för sådant fall fastslagna arvodet utgjorde 3,500 respektive 3,000 kronor för år, alltefter de med tjänsten förbundna tjänstgöringspenningarnas belopp. Den år 1918 beviljade tillfälliga förbättringen hade dock medfört en förhöjning av årsarvodena för vikarie inom denna grupp till högst 4,375 kronor.

Fastställandet av skäligen arvodesbelopp för nu ifrågavarande befattningshavares vikarier mötte ej obetydliga svårigheter. Å ena sidan låte det sig naturligen icke göra att för vikarie å sådan tjänst ifrågasätta ett arvode, som överstege den till den ordinarie befattningshavaren utgående lägsta begynnelseavlöningen, vilken utgjorde 4,500 kronor inom filosofiska och 5,600 kronor inom medicinska fakulteten. Å andra sidan fölle det sig icke gärna möjligt att fastställa ersättningen för sådant vikariat till ett belopp understigande docentstipendiets. Under dessa förhållanden ansågo sig de sakkunniga böra stanna vid ett arvode åt nämnda vikarier med full tjänstgöring å 4,500 kronor för år. För upprätthållande alltjämt av nu bestående skillnad mellan vikarierande lärare inom olika fakulteter med fullt jämförlik kompetens och överensstämmande arbetsuppgifter hade tillräckliga skäl icke synts vara för handen. Snarare

föreläge anledning att till prövning upptaga frågan, huruvida det kunde vara med rättvisa och billighet överensstämmande att låta nämnda ordinarie befattningshavare i lönehänseende intaga en olika ställning. Oberoende av tjänstgöringspenningarnas belopp borde sålunda för vikarie av nu förevarande typ beräknas ovan nämnda ersättning. Då emellertid vikariat å laborators- m. fl. befattningar i betraktande av de ifrågavarande tjänsternas ringa antal endast mera sällan ifrågakomme och i allmänhet icke heller utträcktes över synnerligt lång tid, ansåges för dessa vikarier icke, på sätt som för professorsvikarier skett, en successivt inträdande förhöjning av arvodena böra inträda.

Funnes till sådan vikarie högre arvode lämpligen böra utgå, syntes bestämmandet av beloppet böra tillkomma Kungl. Maj:t. Så borde jämväl, likasom hittills, vara förhållandet, därest vid något tillfälle professorsvikarie ansåges böra komma i åtnjutande av vikariatsarvode överstigande, vad som nu ifrågasatts.

Vidkommande därefter arvode åt vikarie, som bestrede eller förut bestritt *allenast viss del* av ordinarie befattningshavares tjänstgöringsskyldighet, vore det icke möjligt att därutinnan på förband för olika fall fastställa några allmänt giltiga regler vare sig för den i det särskilda fallet lämpliga kvotdelen av arvodet för full tjänstgöring, eller för den på föregående tjänstgöring grundade förhöjning, som i fråga om professorsvikarie kunde befinnas skälig med hänsyn till de för arvode vid full tjänstgöring fastställda grundsatser.

Vid partiell vikariatstjänstgöring, som till tiden fölle efter odelad vikariatstjänstgöring, borde den tidigare tjänstgöringen, jämlikt ovan framställda grunder, vid arvodets bestämmande tagas i betraktande. Men lika uppenbart vore, att, där partiell vikariatstjänstgöring föregått, rimlig hänsyn till denna borde tagas vid fastställande av arvode för senare inträdande vikariat, vare sig detta avsåge full tjänstgöring eller allenast bestridande av viss del av professors tjänsteäligganden.

Liksom det hittills varit överlämnat åt kanslersämbetet att närmare reglera hithörande förhållanden efter framställning av vederbörande universitetsmyndigheter, borde det jämväl i framtiden tillkomma kanslern att träffa närmare avgörande, såväl för vad anginge inverkan av den föregående tjänstgöringen, denna må ha varit delad eller odelad, som ock för vad anginge den kvotdel av arvodet för full tjänstgöring, som i det särskilda fallet kunde böra tillkomma vikarien.

Vad anginge sättet för vikariatsarvodets utgående hade de sakkunniga icke funnit skäl föreligga att härutinnan föreslå någon förändring i nu gällande bestämmelser. Likasom hittills borde sålunda i första hand tjänstgöringspenningarna, i den mån de vore tillgängliga, tagas i anspråk. Näst efter tjänstgöringspenningarna skulle ifrågakomma den med befattningen förenade lönen, likaledes i den mån den vore för ändamålet tillgänglig. Härutöver erforderlig fyllnad skulle, på sätt nu skedde, utgå i främsta rummet av docentstipendium, därest vikarien innehade sådant. De sakkunniga hade sålunda icke funnit sig kunna tillmötesgå docentföreningarnas framställning i denna del. Det vore nämligen en undantagslöst gällande regel inom statsförvaltningen, att vid förordnande av en befattningshavare såsom vikarie å annan tjänst, den med den egna befattningen förbundna ersättningen fortfarande åtnjötes. Därtill komme som ett i detta fall viktigt moment, att i docentinstitutionens uppgifter inginge just, att docenterna vid behov skulle vikariera för de ordinarie lärarna. I sådant avseende innehölle universitetsstatuterna åläggande för stipendierad docent att, när så befunnes nödigt, åtaga sig vikariat. Det kunde i betraktande härav icke anses orimligt eller »främmande för stipendiernas egentliga bestämmelse», att docentstipendiet toges i anspråk

för att delvis ersätta stipendierad docent i hans egenskap av vikarie. Ledigförklaring, på sätt nu vore stadgat, av vikariens innehavda stipendium kunde sålunda icke med fog ifrågasättas, än mindre borde givetvis ledigförklaring av ett på grund av vakansvikariat ledigt stipendium inträda redan vid förordnande på en termin, såsom jämväl från docenthåll påyrkats. I stället syntes i sådant fall den överskjutande delen av stipendiet böra besparas och tillfalla docentstipendiefonderna. Härigenom tillgodosåges efter de sakkunnigas mening det med docenternas framställning avsedda syftet på ett vida effektivare sätt än om stipendierna tillfälligtvis och för i regel helt kort tid skulle komma annan docent till godo.

Näst efter tjänstgöringspenuingar och docentstipendium skulle, för åstadkommande av erforderlig fyllnad i vikariatsarvodet till stadgat belopp, medel utgå, vid universitetet av det i vederbörande stat uppförda anslaget till arvoden åt vikarierande akademiska lärare eller å detta anslag besparade medel, och vid karolinska institutet av det i staten uppförda reservationsanslaget till förbättrande av arvoden åt vikarierande lärare.

I fråga om sättet för vikariatsarvodets beräkning hade docentföreningarna med styrka hävdad, att de nuvarande bestämmelserna finge anses synnerligen otillfredsställande och i sina verkningar mindre rättvisa. Den bakgrund, mot vilken docenternas krav på denna punkt framförallt borde ses, utgjordes av en del i det förflutna inträffade fall, då professor under terminen åtnjutit tjänstledighet men vid feriernas början återinträtt i tjänstgöring och på så sätt kunnat tillgodoräkna sig under ferierna utfallande tjänstgöringspenuingar, och vikarien sålunda varit hänvisad att åtnöja sig med arvode allenast för de månader, det akademiska läsåret omfattade.

I likhet med universitetskanslern hade de sakkunniga icke kunnat undgå att uppmärksamma, att sådana anmärkningsvärda fall emellanåt inträffat, vadan docenterna icke saknat anledning till klander. Då det emellertid blivit upplyst, att vederbörandes uppmärksamhet numera vore riktad på det klandrade förhållandet, kunde man vara förvissad om, att vid anledning till misstanke, att befattningshavare åsyftade att på nämnda sätt förfara, myndigheterna för framtiden icke skulle underlåta att inskrida.

Emellertid läge det i sakens natur, att kortare vikariatsförordnanden, omfattande allenast en del av en termin eller ett läsår, alltid kunde ifrågakomma, vid vilka, på grund av den akademiska undervisningens koncentration på kalenderåret, ett proportionsvis mera betungande arbete komme att påvila vikarien än om förordnandet sträckte sig över året i dess helhet. Vid fastställandet av nu föreslagna arvodesbelopp hade därför visst avseende ansetts böra fästas vid denna omständighet. Det förhöjda arvodet kunde också förväntas göra de anmärkta olägenheterna för docenterna avsevärt mindre kännbara.

De av docentföreningarna föreslagna åtgärderna till undanröjande av missförhållandena i fråga och vilka för övrigt jämväl tidigare varit under överbäggande funne de sakkunniga icke utgöra en tillfredsställande lösning av frågan. En omläggning av sättet för vikariatsarvodets beräkning förutsatte en helt förändrad ordning för tjänstgöringspenuingarnas utgående. Förhållandena vid universitetet vore emellertid i viss mån egenartade, därigenom att en professor även under ferierna vore i viss utsträckning upptagen av sin tjänst, dels administrativa göromål, dels förberedelser för den kommande terminens undervisning. Ännu mera vägande vore de invändningar mot förslaget i fråga, som tagit sikte på de institutionsföreståndarne åliggande plikter, vilka föreligga under hela läsåret, samt framförallt de särskilda förhållanden, som äro för handen inom de

medicinska fakulteterna och vid karolinska institutet. Sålunda vore därstädes undervisningen i flera ämnen koncentrerad till en begränsad del av läsåret och i andra fall, såsom beträffande de profesorer, som innehade befattning såsom överläkare vid sjukhus, vore även ferierna till större delen upptagna av ordinarie tjänstgöring. Under sådana betingelser vore det uppenbarligen omöjligt att åvägabringa en ändrad generell anordning för tjänstgöringspenningarnas utgående, som skulle komma att för alla innebära full rättvisa.

I jämförelse med nu påpekade grundläggande svagheter hos det av docenterna framställda förslaget vore de av flera myndigheter påvisade orimligheter, som under vissa omständigheter skulle bli en följd av på angivet sätt utgående vikariatsarvoden, av mera underordnad betydelse. Samtliga här i korthet antydda förhållanden utgjorde emellertid avgörande skäl mot en på förslaget sätt förändrad beräkning av vikariatsarvoden. Anmärkas borde jämväl i detta sammanhang, att en med den ifrågasatta likartad anordning tidigare varit gällande för kortare vikariat vid karolinska institutet, men genom senare utfärdade bestämmelser undanröjts.

Med hänvisning till vad som sålunda anförts ville de sakkunniga föreslå, att vikariatsarvode alltjämt måtte utgå för varje månad med en tolvtedel av det årliga beloppet, liksom även tjänstgöringspenningar, lön eller docentstipendium, som skulle avstås, borde beräknas efter enahanda grunder.

Erforderlig fyllnad i vikariatsarvudet skulle alltjämt utgå ur anslaget till arvoden åt vikarierande lärare. Enligt hittills gällande bestämmelser skulle ifrågavarande andel utbetalas först vid varje kalenderårs slut, sedan det mindre konsistoriet respektive lärarkollegiet avgivit förslag, som av kanslern fastställts. Om det visade sig, att tillgängliga medel icke medgäve arvodenas utgående med hela det avsedda beloppet, skulle proportionerlig minskning i denna del av arvoden företagas. Uppenbarligen vore det med hänsyn till denna eventuellt inträdande minskning, som utbetalningen stadgats skola försiggå på sätt som nämnts. I syfte att undanröja eller i varje fall minska de med detta avlöningssätt förbundna olägenheter både för Lunds universitets vidkommande medgivits, att tills vidare de delar av vikariatsarvoden, som utginge ur anslaget i fråga, finge utbetalas *månadsvis* efter fullgjord tjänstgöring, i den mån sådant med anlitande av medel, som å anslaget *besparats under föregående år*, kunde ske. Motsvarande anordning hade av myndigheterna vidtagits vid Uppsala universitet.

För den händelse sagda besparingar förefunnos, kunde sålunda utbetalningen oberoende av stadgandets ordalydelse månatligen verkställas. Men skulle å vederbörande anslag inga besparingar vara gjorda, kvarstode tydligen de anmärkta olägenheterna oförminskade. Visserligen syntes meranämnda proportionella minskning, i varje fall under senare år, icke hava behövt inträda. Klart vore emellertid, att med bibehållande av anslagets hittillsvarande natur *möjligheten*, att en sådan åtgärd skulle behöva tillgripas, icke kunde helt uteslutas, även om det måste anses ytterst osannolikt att med i framtiden väsentligt höjda docentstipendier *realiter* en sådan skulle ifrågakomma. För åstadkommande av full säkerhet härutinnan hade de sakkunniga övervägt, huruvida icke å anslaget i fråga borde givas förslagsanslags karaktär. Från universiteten ansåges emellertid betänkligheter komma att resas mot en dylik förändring. Och då genom en modifierad avfattning av förevarande stadgande garantier ansetts kunna för alla förhållanden åvägabringas för att praktiskt taget en var vikarie alltid skulle fullt erhålla sin rätt, hade förändrad natur av anslaget icke ifrågasatts.

De sakkunniga hava vidare föreslagit vissa ändringar i nu härutinnan gällande

bestämmelser för beredande av möjlighet att i visst fall för ändamålet anlita vederbörande universitets reservfond.

Slutligen beröra de sakkunniga spörsmålet huru förfaras skall, då vikarie för ordinarie akademisk lärare åtnjuter annat stipendium än docentstipendium eller legat eller annan med docentstipendium jämförlig förmån och syntes gällande bestämmelser härutinnan påkalla ändring i visst hänseende. Ifrågavarande angelägenhet ansåges kunna tillfredsställande lösas på så sätt, att åt kanslersämbetet överlämnades att i samma ordning, som nu skedde, träffa avgörande, såväl huruvida förmånen ifråga över huvud av vikarien skulle få åtnjutas under vikariatstiden, som ock huruvida den i så fall skulle i vikariatsarvodet inräknas.

Vad anginge frågan, huruvida en ökning av vederbörande anslag till universiteten och karolinska institutet skulle bli erforderlig med hänsyn till den föreslagna höjningen av arvodesbeloppen funne de sakkunniga det icke möjligt att härvid träffa ett säkert avgörande. Men enär dels docentstipendiernas belopp vore föreslagna till avsevärd höjning, dels ock antalet sådana stipendier enligt förslaget väsentligt ökats, ansåges anledning knappast förefinnas att, i varje fall innan närmare erfarenhet vunnits rörande nu angivna förändringar, ifrågasätta ökning i berörda anslag.

Myndigheterna.

Mot åtskilliga delar av de sakkunnigas förslag till vikariatsfrågans ordnande hava från myndigheterna erinringar blivit gjorda.

Uppsala universitet.

Vid *universitetet i Uppsala* har teologiska fakulteten föreslagit, att villkoret om fem års innehåft docentförordnande för erhållande av det högre arvodet måtte utgå, då förordnandet såsom sådant icke i och för sig medförde någon större kompetens att uppehålla vikariat. Juridiska fakulteten har frambállit, att det icke bör kunna ifrågakomma att tillägga professorsvikarie lägre arvode än vad som utgår till adjungerad ledamot i hovrätt, och att fakulteten måste förbehålla sig att i förekommande fall få hemställa om motsvarande vikariatsarvoden till högre belopp än de, som upptoges i det föreliggande förslaget. Fakulteten avstyrker ävenledes den föreslagna bestämmelsen om fem års docentförordnande såsom villkor för förhöjt vikariatsarvode. En dylik föreskrift skulle för fakultetens del vara synnerligen betänkligh, då fakulteten ofta måste kort efter anställningen överlämna vikariat åt docent och därvid behövde kunna ställa i utsikt snar ökning i ersättningen, om vikariatet skulle under någon längre tid bibehållas av samme docent, vilket ur kontinuitetens och ändamålsenlighetens synpunkt måste anses särdeles önskvärt. Medicinska fakulteten har anført, att med hänsyn till konkurrensen med den praktiska läkarverksamheten det ej sällan yppade sig stora svårigheter att erhålla lämpliga vikarier för professorer inom fakulteten. Det vore därför av synnerlig vikt, att möjlighet förefunnnes att i särskilda fall kunna erbjuda högre arvoden än förslaget medgäve. Då fakulteten utginge ifrån att sådan möjlighet alltid skulle stå öppen genom framställning till Kungl. Maj:t, hade fakulteten vid sådant förhållande intet att erinra mot förslaget i huvudsak. Filoofiska fakulteten ville framhålla, att skillnaden emellan det lägsta vikariatsarvode och docentstipendiebeloppet ej borde sättas lägre än vad nu vore fallet, varför vikariatsarvodesbeloppen föresloges böra bli 6,000, 6,500 och 7,000 kronor. Fakulteten ansåge också, att arvode å 6,500 kronor

borde, oberoende av om vikariatstjänstgöringen omfattat 1 år, tillfalla vikarie med 5 års docenttjänstgöring; varjämte vissa detaljanmärkningar framställdes.

Större akademiska konsistoriet ansåg den höjning av vikariatsarvodena, som företogs i samband med 1908 års lönerereglering för universiteten redan vid denna tidpunkt hava varit för knappt tillmätt. Enligt konsistoriets mening vore det av de sakkunniga nu föreslagna minimibeloppet redan för lågt. I varje fall ansåges det oundgängligt, att liksom hittills åt Kungl. Maj:t inrymdes befogenhet att föreskriva, att arvudet skulle utgå efter högre beräkningsgrund. Konsistoriet anslöte sig till teologiska och juridiska fakulteternas avstyrkande av förslaget om minst fem års docentanställning såsom villkor för förhöjt arvode. Genom särskilda bestämmelser borde det nödvändigt göras för att vikariat-arvode till docent, som innehade docentstipendium och vore förordnad att bestrida endast viss del av professors tjänstgöringsskyldighet, i alla händelser icke måtte komma att utgå med belopp, som understeg docentstipendiet. Ävenledes funne sig konsistoriet böra anhålla, att möjligheten till utdelande av tillfälliga docentstipendier alltjämt måtte bibehållas. För erforderlig fyllnad i vikariatsarvodet borde icke, på sätt de sakkunniga föreslagit, reservfonden anlitas, utan i stället nödiga medel anvisas i form av särskilt anslag.

Vid *Lunds universitet* har teologiska fakulteten påyrkat sådan ändring av de sakkunnigas förslag, att de högre vikariatsarvodena lättare måtte kunna ernås. Juridiska fakulteten har, med hänvisning till att arvudet åt adjungerad ledamot i hovrätt växlade mellan 5.500 och 6.500 kronor, hemställt att vikariatsarvodena för professorsvikarie måtte sättas till minst enahanda belopp. Vidare funne fakulteten, att villkoret om fem års tjänstgöring såsom docent för högre arvodes erhållande borde bortfalla. Möjligheten till högre arvode än det föreslagna maximiarvudet borde alltjämt stå öppen genom beslut av Kungl. Maj:t, och borde denna erhålla tydligt uttryck i vederbörande författnings ordalydelse. Medicinska fakulteten hade intet att erinra mot förslaget. Filosofiska fakulteten funne de ifrågasatta arvodena för låga redan i jämförelse med de föreslagna docentstipendiebeloppen. Fakulteten ville, med utgångspunkt från docentstipendier å 5.500 kronor, föreslå, att vikariatsarvode måtte utgå med 6.500 kronor, vilket belopp efter två års vikariat skulle höjas till 6.800 kronor. Jämväl större konsistoriet ansåg de föreslagna arvodena för låga, och ville i stället förorda ett lägsta arvode å 5.500 kronor, vilket, under förutsättning att vikarien minst fem år haft anställning såsom docent vid något av universiteten eller karolinska institutet, efter två års sammanlagd vikariatstid skulle kunna höjas till 6.500 kronor. Därjämte funnes föreskrift böra lämnas därom, att Kungl. Maj:t för särskilda fall kunde medgiva högre arvode. Konsistoriet hemställde även om ovan omnämnda modifiering av villkoren vid partiellt vikariat.

Lunds
universitet.

Karolinska institutets lärarkollegium har ej haft annat att erinra än att anslaget till förbättrande av arvudet åt vikarierande lärare borde, till undvikande av eventuell minskning i vikaries ersättning, givas förslagsanslags natur.

Karolinska
institutet.

Universitetskanslern har funnit befogade anmärkningar kunna göras mot sakkunnigförslaget. Jämte det systemet förefölle föga följdriktigt och därjämte i vad det avsåge en stigande arvodesskala alltför mycket stridande mot vanliga principer för vikariatsarvodens utgående, kunde mot berörda system invändas, att det icke toge tillräcklig hänsyn till de faktiska förhållanden, som genom de föreslagna bestämmelserna skulle

Universitets-
kanslern.

regleras. Ett system med skiftande arvodesbelopp skulle lätteligen på grund av de föreliggande förhållandena kunna komma att verka ojämnt och orättvist samt i tillämpningen vålla betydande svårigheter. Kanslern ansåge därför, att de hittillsvarande bestämmelserna, enligt vilka för vikariatsarvode för full tjänstgöringsskyldighet vore stadgat ett fixt normalbelopp, vilket dock kunde i särskilda fall av Kungl. Maj:t skäligen förhöjas, vore vida att föredraga framför de föreslagna, varför kanslern ville hemställa, att de sakkunnigas förslag i förevarande hänseende icke måtte godkännas.

Kanslern ansåge vikariatsarvodenas normalbelopp ovillkorligen böra höjas utöver det av de sakkunniga ifrågasatta minimibeloppet 5,000 kronor. Om docentstipendiebeloppet fastställdes till 4,500 kronor borde nämnda normalbelopp vid professorsvikariat bestämmas till minst 5,500 kronor, lika för alla professorsvikarier. Om docentstipendiebeloppet åter skulle fastställas till högre belopp än 4,500 kronor, borde vikariatsarvode likaledes med minst 1,000 kronor överstiga docentstipendiebeloppet. Även arvode för vikariat å laborators- och därmed jämförliga befattningar borde fastställas till fixt normalbelopp för varje löneklass, med befogenhet för Kungl. Maj:t att i särskilda fall bestämma högre belopp. Skulle begärd löneförbättring för denna tjänstemannakategori godkännas, borde givetvis normalbeloppet av vikariatsarvode i samma mån skäligen förhöjas.

Vid partiellt vikariat borde åt kanslern överlämnas att på vederbörande myndigheters förslag bestämma såväl arvode som tjänstgöringspenningarnas fördelning.

De sakkunnigas förslag, att vikariatsarvode alltjämt skulle utgå för varje månad med en tolvtedel av det årliga beloppet funne kanslern grundat på goda skäl och tillstyrkte bifall till detsamma.

Däremot ansåge kanslern i likhet med större konsistoriet i Uppsala, att reservfondens medel, vilka vore avsedda att disponeras enligt särskilda därför givna bestämmelser, icke borde användas till utfyllande av vikariatsarvoden. I stället borde särskilda anslag till förstärkande av de ordinarie anslagen till arvoden åt vikarierande akademiska lärare anvisas.

Departementsschefen.

Då jag, enligt vad jag ovan anför, funnit mig böra vid fastställande av docentstipendiernas belopp gå utöver vad de sakkunniga ifrågasatt, följer därav, att jämväl vikariatsersättningen bör utgå med förhöjt belopp. I likhet med vad nu är fallet, och i överensstämmelse med vad från alla håll påyrkats, bör nämligen sådant vikariatsarvode till beloppet överstiga docentstipendium. Med hänsyn därtill, att de höjda docentstipendierna skulle förbindas med en ej obetydligt ökad arbetsprestation i universitetens tjänst, vilken vid vikariat bortfaller, synes emellertid skillnaden mellan stipendiets och ifrågavarande arvodes belopp kunna inskränkas till 500 kronor och bör följaktligen normalt vikariatsarvode vid förordnande med full professorstjänstgöring fastställas till 5,500 kronor för år räknat.

Emellertid hava de sakkunniga, såsom av ovan lämnade redogörelse framgår, ifrågasatt, att i det föreslagna arvode för höjning skulle successivt inträda. Sålunda skulle till sådan vikarie, som under fem års tid innehaft anställning såsom docent vid något av rikets universitet eller vid

karolinska institutet och som under sammanlagt minst ett års — kalenderårs — tid med full tjänstgöringsskyldighet uppehållit professorsbefattning, kunna utgå ett med 500 kronor förhöjt arvode. Under enahanda förutsättning skulle, därest vikarietjänstgöringen omfattat minst tre år, en ytterligare förhöjning med 500 kronor kunna inträda. Genom fastslående av denna grundsats — vilken i viss mån ansluter sig till hittills följd praxis — skulle undgås att frågan om vikariatsersättningens belopp för varje fall, då förhöjt arvode ansåges böra ifrågakomma, skulle behöva underställas Kungl. Maj:ts prövning. Vissa av de hörda myndigheterna hava emellertid givit uttryck åt starka betänkligheter mot särskilt ovan omförmälda krav på docenttjänstgöringens längd såsom förutsättning för erhållande av arvodesförhöjning. Universitetskanslern har med anledning härav funnit sig böra avstyrka bifall till de sakkunnigas förslag i denna del.

Det torde emellertid icke kunna bestridas, att de sakkunnigas förslag såtillvida är fotat på rättvisa grunder, att en docent, som redan en viss tid tjänstgjort såsom vikarie kan förutsättas hava förvärvat ej blott en större skicklighet utan också en vidsträcktare erfarenhet inom området för befattningen, som kunde — likasom hittills varit fallet — motivera ett ökat vikariatsarvode. Samtidigt vunnas genom den ifrågasatta anordningen givetvis även den icke oviktiga fördelen, att möjligheterna ökas att under längre tid i följd kunna för vikariatsförordnandet påräkna en och samma vikarie. Villkoret rörande docenttjänstgöringens längd avsåge, såsom de sakkunniga betonat, att utgöra ett korrektiv emot att olika docenter bleve alltför olika gynnade av förutnämnda bestämmelser. Häremot torde icke någon berättigad invändning kunna resas. Jag har sålunda icke av de framställda anmärkningarna blivit övertygad, att det förevarande förslaget skulle vare sig vila på oriktiga grundsatser eller i tillämpningen visa sig förbundet med praktiska olägenheter. Under sådana omständigheter finner jag mig böra giva detsamma min anslutning. Jag föreslår sålunda, att till professorsvikarie med full tjänstgöring må, enligt vad ovan närmare angivits, utgå en ersättning för år räknat av 5,500 respektive 6,000 och 6,500 kronor.

I de fall, då vederbörande finna anledning ifrågasätta, att ett ännu högre vikariatsarvode bör utgå, må fråga härom underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Vad angår arvode till vikarie å laborators- och dylika befattningar hava de sakkunniga icke velat föreslå högre belopp än den till den ordinarie befattningshavaren utgående avlöning, medan detsamma å andra sidan icke ansåges böra understiga docentstipendiernas belopp. Någon successiv förhöjning funnes emellertid härvid på angivna skäl icke erforderlig.

Med hänsyn till att såväl docentstipendiernas som vederbörande befattningshavares avlöningsförmåner föreslås fastställda till högre belopp än de sakkunniga förutsatt, torde nu ifrågavarande vikariatsarvoden böra utgå med ett belopp av 5,000 kronor för år, med rätt för Kungl. Maj:t att, då så på därom gjord framställning prövas nödigt, medgiva förhöjt ersättningsbelopp.

Vidkommande därefter arvodesbeloppen vid partiellt förordnande, torde i överensstämmelse med vad därutinnan av de sakkunniga och av universitetskanslern föreslagits, desamma böra fastställas av kanslern enligt i det föregående angivna grunder särskilt för varje gång alltefter förordnandets omfattning.

Beträffande sättet för nu ifrågavarande arvodens utgående understödjer jag det av de sakkunniga med anslutning av de hörda myndigheterna framställda förslaget, att, likasom hittills, tjänstgöringspenningar, lön och docentstipendium i nu nämnd ordning och i den mån de äro härför tillgängliga skola tagas i anspråk för vikariens ersättande. Vad som av docentstipendium icke åtgår till vikariers avlöande bör, på sätt jag tidigare föreslagit, besparas till docentstipendiefonderna.

I den mån nämnda medel ej äro tillräckliga för vikariens fulla ersättande, erfordras uppenbarligen allttjämt tillskott. Hittills har sådant tillskott beretts ur anslagen till arvoden åt vikarierande lärare vid universiteten samt till förbättrande av arvodena åt vikarierande lärare vid karolinska institutet. För år 1919 har därjämte, jämlikt riksdagens beslut, å extra stat anvisats särskilt fyllnadsanslag för nu ifrågavarande ändamål åt Uppsala universitet och karolinska institutet. I den mån nämnda medel ej varit tillräckliga för utbetalande av fulla arvodet, har, såsom ovan erinrats, proportionell minskning i den del av arvodena, som utgår av ifrågavarande medel, skolat inträda.

Jag delar de sakkunnigas, av de hörda myndigheterna understödda uppfattning, att denna ordning är i hög grad otillfredsställande. Det torde föga överensstämma med billighetens krav, att ett i statens tjänst utfört arbete endast i den mån, tillgängliga medel visa sig härför förslå, skall ersättas med härför fastställda belopp. Olika vägar kunna tänkas anlita för undanröjande av ifrågavarande missförhållande. De sakkunniga hava förordat, att reservfonden i sista hand skulle tagas i anspråk för arvodenas utfyllande till stadgat belopp. Härefter hava starka betänkligheter vid universiteten kommit till uttryck, vilka jämväl delats av universitetskanslern. Jag har icke kunnat undgå att finna de mot förslaget i denna del anförda skäl övertygande och anser icke lämpligt att reservfondernas tillgångar för sagda ändamål disponeras, varjämte vid karo-

linska institutet reservfond icke finnes. I stället torde man böra välja den utvägen att de för närvarande i vederbörande stater upptagna anslagen för ifrågavarande ändamål utbrytas ur staterna och till oförändrade belopp uppföras såsom särskilda förslagsanslag.

Slutligen har jag att angiva min ståndpunkt till ytterligare två frågor, som stå i nära samband med de nyss berörda. Från docenthåll har påyrkats ändrade beräkningsgrunder för vikariatsarvodena i så måtto, att dessa måtte beräknas för läsårets 8 i stället för kalenderårets 12 månader. Efter en ingående prövning hava de sakkunniga ansett sig böra avstyrka nämnda förändring. Denna deras ståndpunkt har ock funnit stöd hos samtliga hörda myndigheter. De mot docenternas förslag anförda skälen synas mig övertygande. Då det torde kunna förväntas, att de jämväl av de sakkunniga vitsordade tidigare missförhållanden, som närmast lära hava föranlett docenternas framställning, ej skola komma att upprepas, sedan myndigheternas uppmärksamhet blivit riktad därå, och då vidare vikariatsersättningen föreslagits böra utgå med ej oväsentligt höjt belopp, torde ett vidblivande av tidigare tillämpad ordning i nu förevarande avseende icke kunna giva docenterna berättigad anledning till missnöje. Jag anser alltså, att vikariatsarvodena alltjämt böra beräknas utgå med $\frac{1}{12}$ för månad av det årliga beloppet.

Vad slutligen angår frågan om rätt för docent att under vikarietiden innehava annat stipendium eller därmed jämförlig förmån, samt frågan huruvida sådana medel skola i vikariatsarvodet inräknas, finner jag mig kunna ansluta mig till de sakkunnigas härutinnan avgivna förslag, vilka i det väsentliga sammanfalla med nu tillämpad ordning.

Under åberopande av vad jag sålunda anført, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

*Departementschefens
hemställan.*

A) att bestämma, att i staterna för universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutet följande förändringar vidtagas:

1) beträffande *Uppsala universitet*

a) att — i stället för de i utgiftsstaten under avdelningen A) Avlöningar m. m., b) Stipendier m. m. uppförda 28 fasta docentstipendier, vartdera å 2,500 kronor, och 5 rörliga docentstipendier, vartdera å 2,000 kronor — under samma avdelning uppföras 41 docentstipendier, vartdera å 5,000 kronor, varav för teologiska fakulteten 4, för juridiska fakulteten 3, för medicinska fakulteten 5, för humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten 17,

för matematisk-naturvetenskapliga sektionen av samma fakultet 12;

b) att det under samma avdelning nu upptagna anslaget till befordran av vetenskapliga studier, som ej tillhöra de egentliga examensämnena, å 900 kronor ur staten avföres;

c) att det under samma avdelning till arvoden åt vikarierande akademiska lärare uppförda anslaget å 5,000 kronor ur staten avföres;

2) beträffande *Lunds universitet*

a) att — i stället för de i utgiftsstaten under avdelningen A) Avlöningar m. m., b) Stipendier och premier m. m. upptagna 23 fasta docentstipendier, vardera å 2,500 kronor, och 5 rörliga docentstipendier, vardera å 2,000 kronor — under samma avdelning uppföras 37 docentstipendier, vardera å 5,000 kronor, varav för teologiska fakulteten 3, för juridiska fakulteten 3, för medicinska fakulteten 5, för humanistiska sektionen av filosofiska fakulteten 16, för matematisk-naturvetenskapliga sektionen av samma fakultet 10;

b) att det under samma avdelning till arvoden åt vikarierande akademiska lärare uppförda anslaget å 5,000 kronor ur staten avföres;

3) beträffande *karolinska institutet*

a) att, i stället för de under avdelningen A) Lärare och tjänstemän upptagna 3 docentstipendier, vardera å 2,500 kronor, samt 2 rörliga docentstipendier, vardera å 1,000 kronor — under samma avdelning uppföras 5 docentstipendier, vardera å 5,000 kronor;

b) att det i staten till förbättrande av arvoden åt vikarierande lärare uppförda reservationsanslaget å 2,000 kronor ur staten avföres;

B) att, med ändring i vederbörliga delar av och med tillägg till de till staterna för universiteten i Uppsala och Lund samt för karolinska institutet hörande särskilda föreskrifter, medgiva och bestämma,

att docentstipendierna må, enligt av mig förut angivna villkor och bestämmelser, av kanslern tilldelas

vederbörande docenter under en sammanlagd tid av 6 år för varje innehavare; dock att Kungl. Maj:t må, där i särskilda undantagsfall förhållandena det påkalla, medgiva, att tiden för stipendiernas åtnjutande av samme innehavare må utsträckas utöver nyssnämnda 6 år med ytterligare ett år;

att medel, som vid universiteten samt karolinska institutet besparats å anslagen för docentstipendier, må i enlighet med av mig angivna grunder fonderas och disponeras av kanslern enligt av Kungl. Maj:t utfärdade närmare föreskrifter;

att docent, som, utan att vara innehavare av docentstipendium, förordnas att å fakultets, sektioners eller lärarkollegiums vägnar opponera å disputationsavhandling, må äga att efter kanslerns bestämmande komma i åtnjutande av ersättning med lägst 200, högst 300 kronor, skolande nyssnämnda ersättning bestridas av medel ur vederbörande docentstipendiefond;

att enligt de närmare föreskrifter, som av Kungl. Maj:t meddelas, vikariatsarvode må vid universiteten i Uppsala och Lund samt karolinska institutet utgå vid förordnande att med full tjänstgöringsskyldighet uppehålla professors- eller extra ordinarie professorsbefattning med 5,500 kronor för år, dock att vikarie, som under minst fem års tid innehaft anställning såsom docent vid något av rikets universitet eller vid karolinska institutet och som redan förut under sammanlagt minst ett års tid med full tjänstgöringsskyldighet uppehållit professors- eller extra ordinarie professorsbefattning vid någon av nämnda läroanstalter, må kunna av kanslern tillerkännas arvode efter 6,000 kronor, där vikariatet omfattat sammanlagt minst ett år, och 6,500 kronor, där det omfattat sammanlagt minst tre års tid, och vid förordnande att uppehålla fast laborators-, sektors- eller observators-tjänst med 5,000 kronor för år; Kungl. Maj:t dock obehaget att, där särskilda förhållanden det påkalla, förordna, att vikariatsarvode må utgå efter andra grunder än nu är sagt; skolande i fråga om berörda vikariatsarvoden iakttagas, att, därest docentstipendiat innehar förordnande som ovan omförmäls, stipendiebeloppet eller viss del

därav, enligt av Kungl. Maj:t givna bestämmelser, tillföres docentstipendiefonderna;

att Kungl. Maj:t må utfärda de närmare föreskrifter, vilka i avseende å tillämpningen av vad i detta moment föreslagits ävensom i övrigt må anses erforderliga;

C) att, vid bifall till vad under *A) 1) a) och b), 2) a) samt 3) a)* här ovan hemställts, höja

det ordinarie anslaget till universitetet i Uppsala med 124,100 kronor,

det ordinarie anslaget till universitetet i Lund med 117,500 kronor, och

det ordinarie anslaget till karolinska institutet med 15,500 kronor; samt

att, vid bifall till vad under *A) 1) c), 2) b) och 3)*

b) här ovan föreslagits, uppföra till arvoden åt vikarie-
rande akademiska lärare såsom ordinarie förslagsanslag
beträffande universitetet i Uppsala ett belopp av
5,000 kronor,

beträffande universitetet i Lund ett belopp av 5,000
kronor, och

beträffande karolinska institutet ett belopp av 2,000
kronor;

kommande alltså, vid bifall till ej mindre vad i mom.

C) hemställts än även vad i innevarande års statsverks-
proposition, åttonde huvudtiteln, punkterna 65, 69, 76,
85, 86, 87, 93, 95, 98, 101, 114, 115, 122, 123, 127, 128,
131, 133, 141 och 148 föreslagits,

att beträffande universitetet i Uppsala uppföras så-
som ordinarie bestämt anslag ett belopp av 1,024,007
kronor och såsom ordinarie förslagsanslag belopp å till-
hoppa 6,000 kronor;

att beträffande universitetet i Lund uppföras såsom
ordinarie bestämt anslag ett belopp av 886,916 kronor
och såsom ordinarie förslagsanslag ett belopp av 5,000
kronor;

att beträffande karolinska institutet uppföras såsom
ordinarie bestämt anslag ett belopp av 306,985 kronor,
såsom ordinarie reservationsanslag belopp å tillhoppa
60,300 kronor och såsom ordinarie förslagsanslag ett
belopp av 2,000 kronor;

D) att till ersättning för opposition å disputationssavhandling åt person, som icke tillhör vederbörande universitets eller karolinska institutets lärarkår, på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst 2,500 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.
